

# SOSIAALINEN KUNTOOUTUS

Oikeudellisesta viitekehyksestä katsottuna

Daniela Järvistö

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityö

Heinäkuu 2021

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos

DANIELA JÄRVISTÖ: Sosiaalinen kuntoutus – *Oikeudellisesta viitekehuksesta katsottuna.*

Pro gradu -tutkielma, 91 sivua, 5 liitesivua.

Sosiaalityö

Heinäkuu 2021

---

Pro gradu -tutkielmani paikantuu julkisen sosiaalityön kentälle. Tutkielmani tutkimustehtävänä on tuottaa tietoa sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen toimivuudesta sosiaalityön kentällä. Tutkielmassa kartoitan sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia palvelusta ja tarkastelen sitä oikeudellisesta näkökulmasta. Etsin vastauksia kysymyksiin, mitä sosiaalinen kuntoutus on työntekijöiden kuvaamana, miten työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen toteuttavan sille asetettuja lainsäädännöllisiä velvoitteita sekä mikä työntekijöiden näkemys on asiakkaiden sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Tutkielmani teoreettinen viitekehys koostuu ihmis-, perus- ja sosiaalisista oikeuksista sekä kuntouttavasta sosiaalityöstä ja sosiaalisesta kuntoutuksesta. Aineistoa tutkielmaani keräsin ryhmähaastattelun ja yksilöhaastattelun keinoin. Haastattelin sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleviä työntekijöitä eri puolilla Varsinais-Suomea ja yhden työntekijän Keski-Suomesta. Haastattelut olivat teemahaastatteluja, jotka analysoin sisällönanalyysin avulla.

Tulokset osoittavat, että sosiaalinen kuntoutus ei ole vielä löytänyt paikkaansa sosiaalityössä. Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä ja käsite aiheuttavat työntekijöille vielä epävarmuutta ja kysymyksiä siitä, kenelle palvelua tulisi myöntää ja miten palvelua tulisi käytännössä toteuttaa. Tuloksista ilmeneekin, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ovat järjestetty hyvin eri tavoin eri kunnissa. Palvelun toteuttajat ovat koulutukseltaan sosionomeja. Tulosten perusteella voisi miettiä, tulisiko sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä lainsäädännöllisesti avata, muuttaa tai tarkentaa ja tulisiko sosiaalityöntekijöiden työnkuvaa palvelun toteutuksessa tarkentaa. Tavallista on, että sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevilla asiakkailla on psyykkisiä ja fyysisiä toimintarajoitteita, jotka ulottuvat monen eri elämänalueeseen. Asiakkaiden ongelmat ovat usein kasautuneet pitkän ajan kuluessa ja vaativat erityisosaamista sekä monialaista työskentelyä asioiden selvittämiseksi ja eteenpäin viemisessä.

Avainsanat: Erityistä tukea tarvitseva, kuntoutus, kuntouttava, oikeus, sosiaalinen, sosiaalityö.

## SISÄLLYSLUETTELO

|     |  |    |
|-----|--|----|
| 1   | JOHDANTO .....   | 1  |
| 2   | SOSIAALISET OIKEUDET .....   | 4  |
| 2.1 | OIKEUS IHMIS- JA PERUSOIKEUKSIIN.....                              | 4  |
| 2.2 | SOSIAALITURVA .....  | 7  |
| 2.3 | SOSIAALIHUOLTO.....  | 8  |
| 2.4 | ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA .....                                   | 10 |
| 2.5 | SOSIAALISET OIKEUDET JA SOSIAALITYÖ .....                          | 11 |
| 3   | SOSIAALINEN KUNTOUTUS .....  | 16 |
| 3.1 | KUNTOUTTAVA SOSIAALITYÖ .....                                      | 16 |
| 3.2 | SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KEHITYSVAIHEET JA MÄÄRITELMÄ .....        | 18 |
| 3.3 | OHJAUTUMINEN SOSIAALISEEN KUNTOUTUKSEEN.....                       | 24 |
| 3.4 | SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN HAASTEET .....              | 27 |
| 4   | TUTKIMUKSEN TOTEUTUS .....   | 29 |
| 4.1 | TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET .....                        | 29 |
| 4.2 | AINEISTON KUVAUS JA KERUU .....                                    | 29 |
| 4.3 | LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI .....                                 | 33 |
| 4.4 | TUTKIELMAN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS .....                         | 36 |
| 5   | TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET SOSIAALISESTA KUNTOUTUKSESTA .....       | 40 |
| 5.1 | SOSIAALINEN KUNTOUTUS TYÖNTEKIJÖIDEN MÄÄRITTELEMÄNÄ .....          | 40 |
| 5.2 | TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYS LAIN ASETTAMASTA REUNA-EHDOSTA .....        | 48 |
| 5.3 | TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYS ASIAKKAIDEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISESTA ..... | 56 |
| 5.4 | TYÖNTEKIJÖIDEN KEHITTÄMISEHDOTUKSET .....                          | 66 |
| 6   | JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA .....                                   | 69 |
| 6.1 | SOSIAALINEN KUNTOUTUS DYNAAMINEN PALVELU .....                     | 69 |
| 6.2 | SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET .....          | 72 |
| 6.3 | SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN ASiantuntijuus .....                      | 75 |
| 6.4 | TUTKIELMAN JOHTOPÄÄTÖKSET .....                                    | 78 |
| 6.5 | TUTKIELMAN TARKASTELU .....  | 79 |
|     | LÄHTEET .....  | 81 |
|     | LIITTEET .....   | 92 |
|     | LIITE 1. HAASTATELUN INFOKIRJE .....                               | 92 |
|     | LIITE 2. HAASTATELUN KYSYMYSRUNKO .....                            | 93 |
|     | LIITE 3. TUTKIMUSLUPA HAKEMUS .....                                | 96 |

## 1 JOHDANTO

*Sosiaalinen kuntoutushan on tukea, jota annetaan, jotta asiakas tai asiakasperhe pystyisi selviytymään siitä tilanteesta, haasteesta mikä heillä sillä hetkellä on, et sen kuntoutuksen avulla löytäisivät ne omat voimavaransa ja pääsisivät siitä sitten eteenpäin. (H5.)*

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolain (1301/2014, 17 §) mukainen palvelu, joka tuli lakisääteiseksi uuden sosiaalihuoltolain myötä vuonna 2014. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin annettavaa tehostettua tukea, jonka tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, edistää asiakkaan osallisuutta sekä vahvistaa asiakkaan sosiaalista toimintakykyä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, jatkossa SHL; THL SOSKU-kehittämishanke 2018, 4.) Vaikka sosiaalinen kuntoutus muuttui lakisääteiseksi palveluksi vuonna 2014, palvelun käytettävyydestä ja vaikuttavuudesta ei ole olemassa riittävästi tietoa. Sosiaalista kuntoutusta on aikaisemmin tutkittu eri hankeyhteyksissä muun muassa SOSKU-hankkeessa (Ks. esim. Raivio 2018), mutta ei oikeudellisesta näkökulmasta. Kiinnostuin sosiaalisesta kuntoutuksesta työni kautta aikuissosiaalityössä.

Sosiaalista kuntoutusta toteutetaan kunnissa hyvin eri tavoin. Sitä voi toteuttaa yksilöllisesti, ryhmässä tai yhteisöllisesti. Usein työntekijöillä on vaikea erottaa sosiaalista kuntoutusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Moni kunta soveltaa sosiaalista kuntoutusta osana kuntouttavaa työtoimintaa, jolloin palvelut menevät helposti sekaisin ja määritelmät sekoittuvat. (Ks. esim. Böckerman 2018.) Sosiaalisen kuntoutuksen kirjaviiden käytäntöjen ja epäselvien määritelmien myötä tarvitaan tutkimusta, jossa käsitteitä määritellään ja sosiaalista kuntoutusta tehdään näkyväksi. Käytäntöjen erilaisuuden vuoksi tutkielmassani pohdin, mitä sosiaalinen kuntoutus on ja muun muassa sitä, kuinka asiakkaiden ihmisarvoinen kohtaaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus toteutuu sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat erilaisissa elämäntilanteissa ja tarvitsevat erilaisia tukitoimia. Asiakassegmentoinnin avulla asiakasryhmät ja heidän tuen tarve

määritellään, jolloin on helpompi löytää ne palvelut ja tukimuodot, joista asiakas hyötyy. Lisäksi se auttaa löytämään ne henkilöt, jotka palvelua eniten tarvitsevat ja varmistavat heille tasapuolisen kohtelun. (Määttä 2018, 32.) Asiakassegmentoinnin avulla voi selkeyttää eri toimijoiden rooleja asiakkaan asiakaspolussa, joka tarkoittaa sitä, että asiakkaat luokitellaan tiettyihin kategorioihin riippuen palvelun tarpeesta. Tämä tehdään moniammatillisessa yhteistyössä. Asiakassegmentoinnin riskinä voidaan nähdä asiakkaan yksilöllisen elämäntilanteen sivuuttaminen ja palvelujärjestelmälähtöisyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että palveluketjut ja -kokonaisuudet ovat rakennettu yleisillä pohjatiedoilla, eikä asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan. Varsinkin ikäihmisten ja perheiden palvelujen yhteensovittamisessa tarvitaan joustavia rajapintoja segmenteissä, jotta palvelut on mahdollista kohdentaa asiakkaan tarpeen mukaisesti. Lisäksi asiakassegmentoinnissa on huomioitava myös paikalliset olosuhteet ja kulttuuri. (Liukko ym. 2018, 1, 3-4.)

Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjaututaan kunnissa aikuissosiaalityön tai kuntouttavan työtoiminnan ja työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP-toiminnan) kautta. Varsinkin ryhmässä annettava sosiaalinen kuntoutus on vahvasti sidottu kuntouttavaan työtoimintaan. (Puumalainen 2018, 42, 45-46.) Sosiaalista kuntoutusta voidaan tarkastella, joko asiakkaan näkökulmasta tai organisaation näkökulmasta. Molemmissa näkökulmissa huomioidaan asiakkaan yksilölliset tarpeet, mutta organisatorisessa näkökulmassa tarkastellaan myös asiakkaan valmiutta ja osallisuutta työelämään, eli toisin sanoen organisaation intressinä on myös kuntouttaa asiakasta takaisin työelämään. (Raivio 2018, 20, 22.) Tässä tutkielmassa pohditaan sosiaalista kuntoutusta organisatorisesta näkökulmasta.

Tutkielmassani tarkastellaan sosiaalista kuntoutusta sosiaalisten oikeuksien näkökulmasta. Minua kiinnostaa se, miten sosiaalisessa kuntoutuksessa asiakkaiden sosiaaliset oikeudet toteutuvat. Tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen toimivuudesta sosiaalityön kentällä. Tutkimuskysymykseni ovat 1) *mitä sosiaalinen kuntoutus on työntekijöiden kuvaamana*, 2) *miten työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen toteuttavan sille asetettuja lainsäädännöllisiä velvoitteita* ja 3) *mikä työntekijöiden näkemys on asiakkaiden sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta*

*sosiaalisessa kuntoutuksessa.* Tutkimusaineistonani ovat kuuden sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevän työntekijän haastattelut. Laadullisen sisällönanalyysin keinoin pyrin löytämään aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Tutkielmani etenee siten, että kolmessa ensimmäisessä luvussa määrittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen. Johdatan lukijat oikeudelliseen teemaan kuvaamalla perus-, ihmis- ja sosiaalisia oikeuksia. Lisäksi kuvaan, miten nämä liittyvät sosiaalityöhön ja minkä arvoperustan mukaan sosiaalityössä työskennellään. Paikannan nämä oikeudet kuntouttavaan sosiaalityöhön ja eteenkin sosiaalisen kuntoutukseen. Avaan käsitteen sosiaalinen kuntoutus ja kuvaan, miten asiakas voi palvelua saada ja mitä palvelu sisältää. Kuvaan myös sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvät tämän hetkiset haasteet. Haasteet liittyvät kuntoutuksen eri rajapintoihin, jonka vuoksi vastuujako on epäselvä. Teoreettisen osuuden jälkeen kuvaan tutkielmani lähtökohdat. Tässä osiossa perustelen omat valintani ja miten olen tutkielmani toteuttanut. Lisäksi kerron, miten olen aineistoni kerännyt, mitä tutkimusmenetelmää ja analyysimenetelmää olen käyttänyt. Pohdin myös tutkielmaani liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tutkimusosion jälkeen esittelen keräämääni aineiston tulokset. Kuudes ja viimeinen luku päättää tutkielman. Luvussa pohdin ja analysoin esille tulleita tuloksia ja yhdistän niitä aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta, tämän tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Luvussa pohdin myös, mitä tulokset tarkoittavat ja miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelua voisi tulevaisuudessa kehittää.

## 2 SOSIAALISET OIKEUDET

### 2.1 OIKEUS IHMIS- JA PERUSOIKEUKSIIN

Jokaisella ihmisellä on oikeus perustavanlaatuisiin ihmisoikeuksiin, kuten inhimillisen elämän turvaamiseen, ihmisarvoon sekä sosiaaliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan oikeuksia, jotka kuuluvat kaikille, ja jotka ovat turvattu kansainvälisin sopimuksin.<sup>1</sup> Ihmisoikeudet ovat kaikille yhteisiä ja niihin kaikilla on yhtäläiset oikeudet. Niiden avulla pyritään turvaamaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti kaikille elämisen perusturvallisuus, kuten esimerkiksi ruoka, asuminen ja kiireellinen hoito. Ihmisoikeuksilla pyritään turvaamaan myös kaikkien mahdollisuus saada oikeudellista suojaa sekä turvata erityisesti kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia. Nämä ovat henkilöitä, jotka ovat henkilökohtaisista ominaisuuksista johtuen alttiimpia hyväksikäytölle ja syrjinnälle. Tähän väestöryhmään kuuluvat sairaat, vammaiset, työttömät, köyhät sekä lapset ja vanhukset. (Justitieministeriet 2021; Mikkola 2017, 38; Rautiainen 2017, 20-21; Suomen perustuslaki 731/1999 19 § jatkossa PL; Turtiainen, Jäppinen & Stamm 2021, 27.) Ihmisoikeudet perustuvat sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ajatukseen siitä, että

---

<sup>1</sup> Tässä tutkielmassa kansainvälisillä sopimuksilla tarkoitetaan Euroopan ihmisoikeussopimusta (EIOS) sekä Euroopan sosiaalista peruskirjaa (ESP). Oikeuksien toteutumista valvoo Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea (ESOK) sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIOT). Sopimukset sisältävät kolmenlaisia sääntöjä. On sääntöjä, jotka velvoittavat tiettyyn vähimmäisstandardiin ja sääntöjä, jotka ovat joustavia ja ottavat huomioon myös vaikuttavia tekijöitä sekä sääntöjä, jotka ovat avoimia kehittämiselle. Sopimuksissa tärkeintä on suojella ihmisarvoa. Ihmisarvo liittyy perusvapauksien, terveyden ja elämän suojelemiseen sekä hyväksikäytön, syrjäytymisen ja köyhyyden torjuntaan. Suomessa kaikki tärkeämmät kansainvälisesti sovitut ihmisoikeudet on kirjattu maamme perustuslakiin. Sosiaaliset oikeudet ovat kytköksissä kansalaisoikeuksiin ja osallistumisoikeuksiin. Ajatuksena on, että ilman perusasioita kuten oma asunto, ihminen ei voi toteuttaa itseään vapaasti. (Mikkola 2017, 38-39, 45.) Ilman ihmisten perustarpeiden tyydytystä, ihmisarvo ei toteudu (Niemi 2020, 232).

jokainen ihminen on samanarvoinen lain silmissä ja hänellä tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet kehittyä omassa yhteisössään (Mapp 2007, 24; Reisch & Garvin 2016, 6; Rigaud 2020, 149; Wronka 2014, 19). Suomen perustuslain mukaan jokainen yksilö on samanarvoinen (Justitieministeriet 2017, 50; PL 731/1999, 6 §).

Suomessa sosiaaliset ihmis- ja perusoikeudet muodostuvat kansainvälisistä ihmisoikeuksista, perustuslain (731/1999) vahvistamista sosiaalisista perusoikeuksista ja tavallisen lainsäädännön sosiaalisista oikeuksista (KELA 19.4.2021). Kansainvälisiin ihmisoikeuksiin kuuluu tiettyjä ehdottomia oikeuksia, joita valtioiden on seurattava myös poikkeustilanteessa. Näitä oikeuksia valvoo *“kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus)”* ja *“taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus)”*. (Ihmisoikeuskeskus 2013; KELA 2021.) Tässä tutkielmassa tarkastelen TSS-oikeuksia, johon Perustuslakiin (731/999) pohjautuvat oikeudet kuuluvat. Sosiaalisilla ihmisoikeuksilla tarkoitetaan sosiaali-, terveys-, sivistystoimen sekä työtoimeen kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia<sup>2</sup>. Sosiaalisten oikeuksien tarkoitus on turvata huono-osaisten asema yhteiskunnassa. Tämä tarkoittaa käytännössä sosiaali- ja hyvinvointipalveluiden sekä välttämättömän toimeentulon turvaamista niille ihmisille, jotka eivät itse kykene sitä hankkimaan (oikeus sosiaaliturvaan). Sosiaaliset oikeudet takaavat kaikille Suomessa asuville mahdollisuuden julkiseen ja

---

<sup>2</sup> Suomi seuraa ihmisoikeuksien toteuttamisessa oman lainsäädännön ohessa myös kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, kuten Euroopan sosiaalista peruskirjaa ja Euroopan ihmisoikeussopimusta (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999; Mikkola 2017, 38). Sopimukset velvoittavat Suomea oikeusvaltiona kunnioittamaan, suojelemaan ja toteuttamaan ihmisoikeuksia. Rautiaisen (Rautiainen 2017 ref. Nykänen ym. 2017) mukaan sosiaaliset oikeudet muuntuvat oikeudeksi ensin kansainvälisissä sopimuksissa, jonka jälkeen niistä säädetään Suomen perustuslaissa sekä konkreettisesti sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä. (Nykänen & Kalliomaa-Puha 2017, 6-7, 9.) Sosiaaliset ihmisoikeudet turvataan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän sekä sosiaalivakuutusjärjestelmän avulla (esimerkiksi eläkejärjestelmän avulla). Sosiaalipolitiikan avulla taas valvotaan palvelujen toteuttamista ja kohdentumista. (Rautiainen 2017, 20.)



kohtuuhintaiseen terveydenhuoltoon, yksityiselämän suojan, sananvapauden, omaisuudensuojan sekä liikkumisen vapauden. (Ihmisoikeusliitto 2021; Mikkola 2017, 38; Rautiainen 2017, 20-21; Reisch & Garvin 2016, 20-21; PL 731/1999, 19 §.) Sosiaaliin perusoikeuksiin kuuluu perustuslain 19 § mukaan koko väestön terveyden edistäminen, asumisen edistäminen sekä perheiden ja lasten vastaavien tukeminen (Hämeen-Anttila 2017, 198).

Rautiaisen (2017) mukaan ihmisoikeuksia toteutettaessa tulisi aina etsiä ratkaisua, joka hillitsee eriarvoisuuden kasvua tai kaventaa sitä. Sosiaaliset ihmisoikeudet ovat hyvin usein kiinni hyvinvointipalveluiden ja tulonsiirtojen määrittelyssä resursseissa. Siten sosiaalisilla oikeuksilla on yhteys talouteen. Ei riitä, että sosiaaliset ihmisoikeudet turvataan lailla, vaan tarvitaan myös resursseja kuten rahaa oikeuksien toteuttamiseen. (Rautiainen 2017, 31-32.) Suomen perustuslain (731/1999, 19 §) mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus sosiaaliturvaan ja riittäviin sosiaali- ja terveystalouteen. Kaikki, jotka käyttävät julkista valtaa työssään ja toimivat viranomaisina, ovat velvoitettuja turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. (Justitieministeriet 2017, 16; PL 731/1999, 19 §, 22 §; Poikonen 2017, 116.)

Suomessa lainsäädännön mukaan palveluja on annettava yhdenvertaisesti, ketään ei saa syrjiä (PL 6.1 §, 6.2 §; Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014). Yhdenvertaisuuden edistäminen on osa sosiaalisten ihmisoikeuksien turvaamista<sup>3</sup>. Jokainen ihminen on arvokas, huolimatta yksilön elämään liittyvistä ongelmista. Lähtökohta on, että jokainen yksilö on yhteiskunnan täysimääräinen jäsen. (Arajärvi 2017, 69; Justitieministeriet 2017, 25, 50; PL 731/1999, 6 §; Rautiainen 2017, 23.)

---

<sup>3</sup> Vaikka sosiaaliset ihmisoikeudet ovat turvattu laissa, se ei tarkoita, että jokainen yksilö on oikeutettu esimerkiksi sosiaalipalveluihin. Määrärahojen rajallisuuden takia kunnissa joudutaan priorisoimaan palveluja: kenelle ne annetaan. Palvelujen jaossa kiinnitetään erityistä huomiota yhdenvertaisuuden turvaamiseen. (Valkonen 2017, 167.)

## 2.2 SOSIAALITURVA

Perustuslain 19 § mukaan jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus sosiaaliturvaan (sosiaalihuoltoon), joka kattaa välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaaliturvan etuudet ja palvelut tulisi kohdistua yhteiskunnan heikoimmassa asemassa oleviin. Etuuksien ja palvelujen saamisen edellytykset määritellään Suomessa tarkemmin sosiaaliturvalainsäädännön avulla. Perustuslain 121 § antaa kunnille mahdollisuuden itsehallinnolle koskien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista ja järjestämistä. Sen (PL 731/1999, 124 §) mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa yksityiselle toimijalle, jos se on tarkoituksenmukaista, eikä vaaranna perusoikeuksia. Vaikka julkinen hallintotehtävä (tiettyjä palveluita) annettaisiin yksityiselle toimijalle hoidettavaksi, vastuu on silti aina julkisella vallalla. (Arajärvi 2017, 67-68, 70; PL 731/1999; Poikonen 2018, 16; SHL 1301/2014.) Jokaisen oikeus saada oikeutta on myös perustavanlaatuinen oikeus (PL 731/1999, 21 §), niin kutsuttu oikeusturva. Jokaisella henkilöllä on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä ja asianmukaisesti sekä tarvittaessa tuomioistuimessa. (Valkonen 2017, 168.)

Sosiaaliturva koostuu sosiaali- ja terveyspalveluista, toimeentuloetuuksista, verotuksesta sekä kustannusten korvauksista. Jokaiselle palvelulle tai etuuden saamiselle on erikseen määritelty perusteet. Perustuslain (731/1999) 19.3 § mukaan sosiaali- ja terveyspalvelut on säädettävä laissa. Palvelut tulisi olla jokaisen yksilön saatavilla ja riittävät. Riittävällä tarkoitetaan, että ne myönnetään sekä ehkäisevässä että korjaavassa mielessä. (Arajärvi 2017, 73.) Perustuslaki 19.3 § asettaa näin ollen velvoitteen julkiselle vallalle huolehtia yhteiskunnan kaikista heikoimmassa asemassa oleville (Poikonen 2017, 116).

Suomesta on sotien jälkeen 1950-1960-luvulla rakennettu osa pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Pohjoismaiseen hyvinvointimallin erityisyyteen kuuluu jaettu vastuu hyvinvoinnista. Tällä tarkoitetaan sitä, että valtio tuottaa kaikkien tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut sosiaaliturvajärjestelyn avulla. Hyvinvointivaltion johtaviin periaatteisiin kuuluvat oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo sekä ajatus siitä, että etuudet

kuuluvat kaikille. (Julkunen 2017, 38, 40, 45; Laitinen 2019.) Valtion tehtäväksi jää näin ollen huolehtia kaikista Suomen kansalaisista.

### 2.3 SOSIAALIHUOLTO

Sosiaalihuolto käsittää erilaisia sosiaalipalveluja kuten kasvatus- ja perheneuvontaa, lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvontaa, perhetyötä, kotipalvelu- ja kotihoitoa, asumispalveluja, laitoshoidon, päihde- ja mielenterveystyötä, liikkumista tukevat palvelut, sosiaalityötä, sosiaaliohjausta sekä sosiaalista kuntoutusta. Erityislainsäädännön perusteella sosiaalihuoltoon kuuluu myös lastensuojelu, omaishoidon tuki, vammaispalvelu sekä toimeentulotuki. (Valkonen 2017, 166.)

Sosiaalipalvelut ovat lakisääteisiä palveluja, joita kunnat ovat velvoitettuja antamaan ja järjestämään kuntalaisille. Sosiaalipalveluilla halutaan edistää ja ylläpitää kuntalaisten terveyttä, sosiaalista turvallisuutta, hyvinvointia, toimintakykyä ja osallisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. (STM 2017, 15.) Niiden tarkoitus on ennen kaikkea tukea kaikkein vaikeammassa asemassa olevien henkilöiden selviytymistä jokapäiväisessä elämässä. Selviytymisen tuki voi liittyä liikkumiseen, itsestään huolehtimiseen, kotona selviytymiseen, opiskelusta tai työstä suoriutumiseen, yhteisöllisyyteen sekä vuorovaikutussuhteiden ylläpitämiseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; STM 2017, 13, 15; Heikkilä ym. 2019, 39.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 11 § mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä seuraavissa tilanteissa:

*Tueksi jokapäiväiseen elämän selviytymiseksi, asumiseen liittyvän tuen tarpeeseen, sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen, äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvän tuen tarpeeseen, lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi, päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta sekä*

*muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvan tuen tarpeeseen, muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakyvyn liittyvän tuen tarpeeseen ja tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 11§.)*

Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja niiden myöntäminen perustuvat aina yksilökohtaiseen tarveharkintaan, jossa asiakkaan etu huomioidaan ja tilanne arvioidaan yksilöllisesti. Arvioinnissa huomioidaan asiakkaan tarpeet ja sosiaalinen ympäristö. Tarveharkinta on sidottu lakiin ja sen soveltamista pitää perustella. Asiakkaan edulla tarkoitetaan kaikkia sosiaalihuoltolaissa säädettyjä seikkoja. Näitä ovat esimerkiksi palvelut, joita asiakas tarvitsee voidakseen selviytyä itsenäisesti arjessa ja palvelut, jotka turvaavat asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvointia. Palvelut on järjestettävä asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Niissä tulee huomioida asiakkaan uskonnollinen, kulttuurinen sekä kielellinen tausta. Lisäksi asiakkaan on saatava riittävästi tukea ja hänen on voitava vaikuttaa tuen laatuun ja määrään. (Arajärvi 2017, 71; Poikonen 2017, 131; SHL 1301/2014; STM 2017, 27-28.) Sosiaalipalveluiden avulla pyritään tukemaan jokaisen ihmisen mahdollisuutta toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (STM 2017, 15).

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (821/2000 jatkossa AsiakasL) määrittää sen, että asiakkaalla on oikeus hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä sekä osallistamaan asiakasta päätöksentekoon sosiaalihuollossa. Laki määrää sen, että asiakkaalle on annettava riittävästi informaatiota ja hänen itsemääräämisoikeutensa on kunnioitettava.

Sosiaalihuollon oikeussuoja käsittää päätöksen muutoksenhakuoikeutta (oikaisuvaatimuksen avulla), muistutusta (jos on tyytymätön saamaansa kohteluun), kantelua (oikeus ulkopuolisen tahon arvioon mahdollisista epäkohdista) sekä sosiaaliasiamiesjärjestelmää (puolueeton, joka neuvoo, ohjaa ja tiedottaa asiakkaan oikeuksista etuihin, palveluihin sekä hyvään kohteluun ja joka seuraa asiakkaiden asemaa ja palvelujen kehittämistä kuntatasolla). Sosiaalihuollon oikeussuojan tarkoitus

on suojata asiakkaan oikeuksia niin, että ne palvelut ja etuudet, joihin hän on lainsäädännön perusteella oikeutettu toteutuvat. Lisäksi oikeusturva huolehtii siitä, että asiakkaan itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. (Valkonen 2017, 167-168, 170-171, 174.) Itsemääräämisoikeudella on vahva kytkös sekä perustavanlaatuisiin oikeuksiin että kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Sosiaalihuollossa tämä tarkoittaa asiakkaalle oikeuden tulla kuulluksi. (Justitieministeriet 2017, 71, 73.) Hallintolaki määrää sen, että viranomaisen on sovellettava hyvää hallintoa ja oikeusturvaa hallintoasioissa. Laki määrittää myös sen, miten hallintoasioissa kuuluu menetellä. (Hallintolaki 434/2003.)

#### 2.4 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA

Suomen perustuslain (731/1999, 19.1 §) mukaan jokainen ihminen, joka ei kykene huolehtimaan itsestään on välttämättömän huolenpidon tarpeessa. Siten hänellä on subjektiivinen oikeus julkisen vallan huolenpitoon. Tämä tarkoittaa sitä, että laki velvoittaa julkisen vallan huolehtimaan, että tällainen henkilö saa tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja. Subjektiivinen oikeus julkisen vallan huolenpitoon edellyttää, että yksilön ihmisarvoinen elämä on uhattu. (Arajärvi 2017, 73; Turtiainen ym. 2021, 28.) Vasta, kun yksilö lainsäädännöllisesti täyttää edellytykset palvelun saamiselle, syntyy hänelle subjektiivinen oikeus PL 19.1 § mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, vaikka esimerkiksi palveluihin varatut määrärahat kunnassa olisivat käytetty. (Poikonen 2017, 116-117.)

Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota ja huolehtimaan *erityisen tuen tarpeessa* olevista asiakasryhmistä ja näiden ihmisten palvelujen saavutettavuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 3 §) mukaan erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä tarkoitetaan sellaista henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia saada tai hakea tarvitsemiaan sosiaali- tai terveyspalveluita. Vaikeudet voivat johtua sairaudesta, vammasta, päihteiden käytöstä, iästä tai muun vastaavan syyn vuoksi. Se voi olla myös tilanne, jossa henkilö on estynyt vastaanottamasta tarvittavaa apua tai ei osaa kertoa tietoa, joka on edellytys palvelun

saamiseksi. (Konttinen, 2017 108; Poikonen 2017, 125; SHL 1301/2014 3, 8, 36, 42, 46 §.)

Muut vastaavat syyt voivat olla esimerkiksi ihmisen vaikeudet hakea apua traumaattisen taustan tai puutteellisen kielitaidon takia. Erityisen tuen piiriin kuuluvat myös monisairaat, joiden toimintakyky on alentunut ja jolloin avun hakeminen on estynyt. Lisäksi tuen piiriin kuuluvat henkilöt, jotka ovat useamman tuen tarpeessa samanaikaisesti. Jokaisen yksilön kohdalla, erityisen tuen tarvetta arvioidessa sosiaalityöntekijän tulee huomioida henkilön kokonaistilannetta. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 36 §) mukaan sosiaalityöntekijä tekee arvion asiakkaan avun ja tuen tarpeesta, jos asiakas on erityisen tuen tarpeessa. (STM 2017, 26-27; SHL 1301/2014.) Työntekijän arvioidessa asiakkaan etua tulisi hänen ottaa huomioon myös asiakkaan omat toivomukset, toimintakyky, tausta ja osallistumismahdollisuudet. Lisäksi hänen tulisi kunnioittaa asiakkaan yksityisyyttä sekä ihmissuhteita arviota tehdessään. (Poikonen 2017, 130.)

Kunnilla on uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014, 8 §) mukaan velvoite seurata erityisryhmään kuuluvien henkilöiden hyvinvointia sekä kehitettävä palveluja henkilöiden toiveiden ja tarpeiden mukaisiksi. Sosiaalihuollossa palvelut haetaan, jolloin tehdään myös hallintopäätös. Tämä tarkoittaa, että asiakkaalla on tarvittaessa oikeus valittaa tehdyistä päätöksistä. (Poikonen 2017, 125, 130; SHL 1301/2014.)

## 2.5 SOSIAALISET OIKEUDET JA SOSIAALITYÖ

Sosiaalityö on aina viimesijainen palvelu suhteessa muihin palveluihin (Raivio 2018, 17). Sosiaalityössä kaksi keskeistä arvoa ovat ihmisarvo ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Nämä arvot yhdistävät sosiaalityön profession kansainvälisesti. Varsinkin ihmisarvo toimii oikeudellisena perustana eettiselle kestäväälle sosiaalityölle. Itsemääräämisoikeus ja itsenäisyys ovat ihmisarvon keskeisiä piirteitä. Sosiaalityössä ihmisarvoinen kohtelu tarkoittaa erilaisuuden hyväksymistä ja syrjinnän vastustamista.

Sosiaalityössä korostuu myös oikeus yksityisyyteen, joka tarkoittaa asiakkaiden asioiden suojaamista (tietosuojaa). Sosiaalityössä ihmisarvoisella kohtaamisella tarkoitetaan asiakkaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen huomioimista sekä hänen omaa osallisuutta häntä koskevien asioiden käsittelyssä. Perustuslain 22 § mukaan julkisen vallan viranomaisilla on vastuu ihmisten sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta. Sosiaalityössä sosiaalityöntekijä vastaa ja valvoo sosiaalioikeuksien toteutumisesta sekä yksilötasolla että järjestelmätasolla muun muassa ammattikuntaa ohjaavien eettisten sääntöjen avulla. (Banks 2012, 3; Healy 2001, 239; Niemelä 2020, 231-233; Reisch & Garvin 2016, vii, 72.) Laki ei kuitenkaan säädä sitä, mitä työntekijän kuuluu tehdä, vaan ainoastaan mitä hän voi tehdä. Laissa kuitenkin heijastuvat sosiaalityön keskeiset arvot. (Banks 2012, 18.)

Eettiset säännöt ohjaavat sosiaalityön ammattihenkilön pohtimaan, miten erilaisissa tilanteissa tulisi toimia, mitkä ovat työntekijän velvollisuudet ja asiakkaan oikeudet. Ammattieettisesti kestävässä työssä pyritään muuttamaan epäkohtia ja kehittämään omia työkäytäntöjä. Lisäksi pyritään kehittämään vaikuttamisen tapoja yhdessä asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. (IFSW 2018; Talentia 2017, 7.) Sosiaalityön eettinen koodisto on kansainvälinen. Tämä tarkoittaa, että sosiaalityössä arvoperusta on kaikille maille yhtenäinen. (Rigaud 2020, 151.) Etiikka yhdistää arvot lainsäädäntöön, muun muassa ihmisoikeuksilla on sekä juridinen että eettinen pohja (Blennberg ym. 2006, 9). Sosiaalityöntekijä käyttää sosiaalioikeutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta päätettäessä kuka saa palvelua ja mitä palvelua asiakas saa (Healy 2001, 252). Sosiaalioikeus on näin ollen osa sosiaalityötä, sekä käytäntöä että teoriaa (Reisch & Garvin 2016, 17). Sosiaalityön ydintehtävä on puolustaa haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ja henkilöiden ihmisoikeuksia. Yksittäiselle sosiaalityöntekijälle tämä merkitsee sitä, että viranhaltijana on huolehdittava, ettei tee perus- ja ihmisoikeuksien vastaisia ratkaisuja ja päätöksiä työssään. (Turtiainen ym. 2021, 27, 35.)

Sosiaalityön tehtävänä on kunnioittaa ja puolustaa ihmisoikeuksia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Kansainvälisen määritelmän mukaan sosiaalityön ammatillisena tehtävänä on kehityksen ja muutoksen edistäminen sekä ihmisten

vaikutusmahdollisuuksien ja yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen. Sosiaalityön periaatteet yhdistävät meitä kansainvälisesti muihin maihin, vaikka kulttuurisia ja alueellisia eroja on. Järjestöt kuten *International Federation of Social Workers* (IFSW), *International Association of School of Social Work* (IASSW) ja *International Council on Social Welfare* (ICSW) ovat kaikki kansainvälisiä järjestöjä, jotka pyrkivät yhtenäistämään sosiaalityötä, periaatteellisesti, tieteellisesti sekä ammatillisesti. (IASSW 2021; ICSW 2021; IFSW 2014; Libal ym. 2014, 189.) Lisäksi Yhdistyneet kansakunnat -järjestö (YK) valvoo ihmisoikeuksien toteutumista eri maissa sekä pyrkii edistämään kansainvälistä oikeutta. Jokainen jäsenvaltio on muun muassa sitoutunut seuraamaan YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta. (YK 2021.)

Särkelän (2021) mukaan järjestöillä on iso merkitys sosiaalityössä ja yhteiskunnan rakentamisessa, koska ne ovat asiakkaille kanava vaikuttamiselle ja osallistumiselle. Järjestöt voivat asiantuntijoina nostaa esille ongelmia ja ehdottaa niihin ratkaisuja. (Särkelä 2021.) Suomessa ihmisoikeusongelmia esille tuo Ihmisoikeusliitto. Järjestö käyttää lähtökohtana Suomen Perustuslakia, kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja YK:n ihmisoikeusjulistusta. Käytännössä järjestöjen tarkoituksena on vaikuttaa viranomaisiin sekä lainsäädäntöön niin, että ihmisoikeudet toteutuvat, (Ihmisoikeusliitto 2021 A) ja rakenteellisesti niin, että on mahdollista tehdä yhteiskunnallisia muutoksia (Reisch & Garvin 2016, 19). YK:n ihmisoikeussopimuksessa kerrotaan, että jokainen maa voi itse määrittellä, mitkä ihmisoikeuksien vähimmäisstandardit ovat (Mapp 2007, 20).

Raivion ja Karjalaisen (Raivio & Karjalainen 2018 ref. Raivio 2018) mukaan syrjäytymisen vastakohta on osallisuus. Osallisuudella tarkoitetaan yhteiskunnan tasolla mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista. Sosiaalityössä tämä tarkoittaa, että asiakkaat vaikuttavat ja osallistuvat omien palveluidensa suunnitteluun ja toteutumiseen. Yksilötasolla osallisuus vaihtelee elämäntilanteen mukana, jolloin kyseessä voi olla esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunne tiettyyn yhteisöön tai ryhmään. Poliitiikka yhdistää yhteiskuntatason ja yksilötason yhteen, koska politiikassa taustalla vaikuttavat kansainväliset ihmisoikeudet. Ihmisoikeuksien tehtävänä on varmistaa ja tukea ihmisten osallistumista yhteiskuntaan sosiaalisten oikeuksien avulla ja täten



vahvistaa henkilöiden hyvinvointia. Sosiaalityössä henkilökunnan tulee tuntee oikeussääntelyä ja siten varmistaa asiakkaiden oikeusturvan toteutuminen sekä katsoa, että heikoimmassa asemassa olevat saavat tarvitsemansa avun ja palvelut. Tähän kategoriaan kuuluu myös ne ihmiset, jotka eivät itse kykene hankkimaan apua. (Raivio 2018, 31-34; Reisch & Garvin 2016, 6; STM 2021 A; THL 2019; Tuulari ym. 2020, 8, 10.)

Suomessa toteutettu ihmisoikeuslähtöinen sosiaalityö on linjassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan. Sosiaaliset oikeudet ohjaavat hyvinvointia koskevaa päätöksentekoa, turvaavat jokaiselle yhdenvertaisen osallistumisen sekä ihmisarvoisen turvan ja huolenpidon. Raivion (2018) näkemys on, kun nämä sosiaaliset oikeudet on turvattu, voidaan sosiaalityön avulla auttaa ihmisiä oikeuksiinsa. Sosiaalityön avulla henkilön voimavarat vahvistetaan, jolloin henkilön omat mahdollisuudet vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon vahvistuvat. Osallisuus edellyttää Raivion ja Karjalaisen mukaan (Raivio & Karjalainen 2018 ref. Raivio 2018) tiettyä toimijuutta, itsenäisyyttä ja aineellisia resursseja. Heidän mukaan tämän tietyn toimijuuden, itsenäisyyden, taloudellinen ja materiaallinen puute voi vaikuttaa yksilön mahdollisuuteen osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan täysivaltaisesti, esimerkiksi työelämään, koska puutteet vaikuttavat vuorovaikutukseen tietyissä ympäristöissä. Sosiaalityön avulla asiakasta tuetaan ensisijaisesti etuuskien piiriin, autetaan hankkimaan arkielämän tietoja ja taitoja, turvataan asumista erilaisilla tukitoimilla sekä rohkaistaan osallistumaan erilaisiin itseään kiinnostaviin aktiviteetteihin. (Raivio 2018, 31-34; Reisch & Garvin 2016, 6; STM 2021 A; THL 2019; Tuulari ym. 2020, 8, 10.)

Sosiaalityö on vahvasti yhteydessä hyvinvointivaltion järjestelmään, joka on yhteydessä maailman taloudelliseen tilanteeseen ja sen vuoksi sosiaalityö on aina muutoksessa. Sosiaalityö muuttuu myös muiden globaalien muutoksien yhteydessä ja poliittisesti sen mukaan, mikä valtion sen hetkinen poliittinen tahto on. Tällä voi olla myös vaikutuksia sekä sosiaalityöntekijän työskentelyyn että asiakkaalle. Esimerkiksi siten, että työntekijälle voi syntyä paineita pysyä talousbudjetissa, mikä voi näkyä asiakkaalle vähäisempänä tukena tai tuen saamattomuutena. Sosiaalityöntekijän tehtävä on näin ollen toimia ja vaikuttaa myös yhteiskunnallisella tasolla, jotta epäkohdat saadaan

muutettua. Sosiaalityöntekijä on se, joka työskentelee heikommassa asemassa olevien ihmisten kanssa ja jolla on tietoa, jota tarvitaan rakenteellisen ja poliittisen muutoksen saamiseen yhteiskunnassa. (Banks 2012, 1, 122.)

### 3 SOSIAALINEN KUNTOUTUS

#### 3.1 KUNTOUTTAVA SOSIAALITYÖ

Kuntouttava sosiaalityö on yksi työskentelytapa sosiaalityössä, mikä on kehitetty 1990-luvun laman jättämiin jälkiin. Käsitettä on käytetty sosiaalityössä 2000-luvulta lähtien. Kuntouttavan sosiaalityön lähtökohtana on työskennellä monialaisesti. Monialaisella työskentelyllä tarkoitetaan toimintamallia, jossa eri ammattilaiset tekevät yhteistyötä arvioidessa asiakkaan palveluntarvetta sekä suunnitellessa asiakkaalle palveluita. Kuntouttavalla työotteella halutaan vaikuttaa ennaltaehkäisevästi sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti asiakkaan tilanteeseen. Yhteisöllisellä työotteella tarkoitetaan, että havaittuja ongelmia pyritään korjaamaan rakenteellisesti. Työotteella pyritään hakemaan uudenlaisia toimintamalleja ja poistamaan asiakkaan selviytymisen esteitä. Työote vaatii työntekijältä hahmottamisen kykyä yksilön henkilökohtaisista haasteista ja ymmärrystä rakenteellisista ongelmista. Ratkaisua ongelmiin pyritään löytämään yhdessä yksilön ja verkostojen avulla. (Karjalainen 2017, 254-255; Helttunen ym. 2015, 3.)

Kuntoutus on perinteisesti jaettu neljään osaan: sosiaalinen kuntoutus, kasvatuksellinen kuntoutus, lääkinnällinen kuntoutus sekä ammatillinen kuntoutus. Käsite kuntouttava sosiaalityö koskee kaikkia näitä eri kuntoutuksen osa-alueita. (Karjalainen 2017, 255.) Kuntoutuksen tavoitteena on edistää yksilön itsenäistä selviytymistä, toimintakykyä, opiskelu- ja työkykyä, työssä jaksamista, työllistymistä ja osallistumismahdollisuuksia. Kuntoutuminen lähtee kuntoutujan tavoitteista ja tarpeista. Se on ammattilaisten tuella tapahtuva suunnitelmallinen prosessi, jossa ammattilaisten tehtävänä on auttaa kuntoutujaa löytämään keinot, joiden avulla kuntoutuja saavuttaa tavoitteensa. Kuntoutumisen näkökulmasta ympäristöllä on suuri merkitys, sillä sen on oltava kuntoutumista tukeva. (STM 2021.) Kuntouttavassa sosiaalityössä työntekijä huomioi heikentyneen toimintakyvyn omaavan asiakkaan voimavarat ja pyrkii vahvistamaan niitä (Autti-Rämö & Salminen 2016, 15).

Sosnetin yliopistoverkossa kuntouttava sosiaalityö määritellään seuraavasti:

*Kuntouttavan sosiaalityön (empowering social work) peruseriaatteita ovat: voimaantuminen, valtaistuminen, voimavarakeskeisyys, subjektiivisuus/toimijuus, täysivaltaisuus, osallisuus ja vastuullisuus, kulttuuristen erojen tiedostaminen ja kunnioittaminen sekä elämän näköalojen avaaminen. Kuntouttavaa sosiaalityötä tarvitaan erilaisissa elämäntilanteissa, joissa ihmisten ja erilaisten ryhmien täysivaltainen toiminta on vaikeutunut tai vaikeutumassa. Tavoitteena on luoda, palauttaa ja ylläpitää omaehtoisen selviytymisen, hyvän elämänlaadun ja elämäntilanteen edellytyksiä, ehkäistä syrjäytymistä, tukea asiakkaiden itsenäisiä ja myönteisiä elämänvalintoja sekä täysivaltaista kansalaisuutta. Kuntouttava sosiaalityö pyrkii muutokseen sekä ihmisten elämässä että heidän ympäristössään ja yhteiskunnassa. Kuntouttava näkökulma on sosiaalityön työorientaatio, jota voidaan soveltaa laajasti sosiaalityössä. Kuntouttavan sosiaalityön orientaatiota tarvitaan ennen muuta kuntien sosiaalitoimistoissa, päihde-, mielenterveys-, kuntoutus-, vammais-, vanhus- ja maahanmuuttajatyössä sekä terveys- ja kriminaalisosiaalityössä. (Sosnet 3.11.2020.)*

Kuten Sosnetin määritelmästä huomataan, kuntouttavan sosiaalityön määritelmä on hyvin laaja. Kuntouttava sosiaalityö sisältää palveluohjausta (neuvontaa ja ohjausta oikeisiin palveluihin), tilanearviota (arvio asiakkaan kokonaistilanteesta), voimaannuttavaa työtettä (vahvistetaan asiakkaan voimavaroja), psykososiaalista työtä (mm. henkinen-, tiedollinen ja yhteisöllinen tuki) sekä palvelu- ja aktivointisuunnitelmien tekoa (aktiivitoimenpiteitä TE-palveluiden kanssa). Kuntouttavassa sosiaalityössä asiakasta kyetään tukemaan arjessa ohjaamalla, keskustelemalla, toimintakykyä vahvistamalla sekä monialaisella verkostotyöllä. Kuntouttavassa sosiaalityössä työskennellään ennakkoluulottomasti ja kokonaisvaltaisesti asiakkaan kanssa. Työskentelyssä hyödynnetään erilaisia työmenetelmiä ja toimintaa pyritään kehittämään jatkuvasti. Asiakasta osallistetaan omien asioiden hoitamisessa oikea-aikaisella tuella. Työ on siis tavoitteellista. (Karjalainen 2017, 257-258.) Tämä vaatii työntekijältä hahmotuskykyä, millaisilla sosiaalityön menetelmillä asiakkaan elämäntilanteeseen voidaan vaikuttaa ja mihin

tarvitaan muiden tahojen palveluja. Kuntouttavan sosiaalityön lähtökohtana on aina muutoksen saavuttaminen. (Liukko 2006, 102, 112.)

Perustoimeentulotuen siirtyminen Kelaan on mahdollistanut kuntia kehittämään aikuissosiaalityötä. Kuntouttavassa sosiaalityössä haasteeksi nousee rakenteiden saaminen sellaisiksi, että niillä voi vaikuttaa asiakkaan vaikeisiin elämänhallinnan ongelmiin. Kunnat ovat lain mukaan velvoitettuja työskentelemään monialaisesti, jotta sosiaalisia ongelmia ja rakenteita voisi kehittää sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Lainsäädäntö kuitenkin velvoittaa tarjoamaan apua ja tukea esimerkiksi niille yksilöille, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella. Lisäksi kuntouttavan sosiaalityön tulisi olla vaikuttava. (Karjalainen 2017, 258-259.)

Liukon (2006) mukaan perussosiaalityön ammatilliset käytännöt ovat muutoksessa. Sosiaalipolitiikassa ollaan herätty kuntouttavan sosiaalityön tarpeeseen johtuen kuntoutuksen käsitteen laajenemisesta ja kuntoutusjärjestelmän puutteista. Kuntoutus on integroitunut osaksi terveydenhuoltoa, koulutus- ja työvoimapalveluja sekä sosiaalipalveluja. Kuntoutuksen tavoitteena on usein ollut tukea työssä pysymistä tai työhön paluuta, jonka vuoksi työllistyminen heijastuu osana kuntoutuksen palvelujärjestelmää laajemminkin. Kuntouttava sosiaalityö on periaate tai asiakastyön toimintatapa, joka liittyy kaikkeen hyvään hoivaan ja hoitoon. Yksi keskeinen kuntouttavan sosiaalityön menetelmä on sosiaalinen kuntoutus. (Liukko 2006, 18, 20-22, 73, 102-103.) Sosiaalisen kuntoutuksen avulla tuetaan asiakkaan omatoimisuutta, elämänhallintaa sekä ehkäistään syrjäytymistä, juuri kuten kuntouttavalla työotteella haetaan.

### 3.2 SOSIAALISEN KUNTOUKSEN KEHITYSVAIHEET JA MÄÄRITELMÄ

Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ei ole uusi, siitä ollaan puhuttu ja käytetty jo 1940-1950-luvulta lähtien, varsinkin vammaisten henkilöiden parissa. Toisen maailmansodan aikoihin ammatillisen kuntoutuksen tarve kasvoi, mikä on edistänyt kuntoutuksen kehittymistä. 1960-1970-luvulla kuntoutus on muun muassa liitetty ammatilliseen

kuntoutukseen, työkyvyn palauttamiseen ja lääkinnälliseen kuntoutukseen. 1970-luvulla sosiaalisen kuntoutuksen käsite laajeni koskemaan myös sosiaalisia haasteita omaavia henkilöitä, jotka olivat vaikeissa elämäntilanteissa. Samalla ymmärrys sosiaalisesta kuntoutuksesta ympäristösidonnaisena prosessina kasvoi. 1980-luvulla kuntoutuksen painotus muuttui lähemmäs tämänpäiväistä määritelmää, osana laajempaa kokonaisuutta ja osallisuutta vahvistavana toimintana. Lisäksi siirryttiin sairauksien korjaamisesta sosiaaliseen kuntoutukseen. 1990-luvulta lähtien kuntoutusta on ymmärretty liittyvän myös vahvasti sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä työllistämispalveluihin. Viime vuosina määritelmä on laajentunut entisestään. Nykyään kuntoutukseen kuuluviksi katsotaan yhä laajempi määrä erilaisia toimenpiteitä, jotka tukevat alentuneen toimintakyvyn omaavan henkilön liikkumis- asumis- ja osallistumismahdollisuuksia. (Aaltonen 2020, 43; Karjalainen 2017, 255; Lindh, Härkäpää & Kostamo-Pääkkö 2018, 7; Nieminen 2018, 11; Väisänen 2018, 21-27; Kannasoja 2018, 39; Mattila-Aalto 2018, 215.)

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö on vuosien aikana muuttunut todella paljon fyysisen kuntoutuksen painotuksesta asiakkaan kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on aikaisemmin käytetty sairauden, vamman tai vian hoidon yhteydessä, jolloin se on sosiaalityössä ollut sidoksissa päihdehuoltoon ja vammaispalveluun. Myös käsite sosiaalinen on muuttunut vuosien varrella, mutta sen keskeisenä painotuksena on aina ollut sosiaalisen toimintakyvyn palauttaminen. Käsite sosiaalinen on usein liitetty paikallisuuteen, yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja toimijuuteen. Viime vuosina käsite on liitetty vahvasti myös sosiaalityöhön ja asiantuntijuuteen, johon kuuluu heikompiensaisten tukeminen ja auttaminen. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja kuntoutuksen leikkaava rajapinta. Tämä rajapinta on tällä hetkellä murroksessa sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti. Lindh ja kumppanien (2018, 7-9) mukaan uusi sosiaalihoitolaki (1301/2014), perustoimeentulotuen siirtyminen Kelaan ja tuleva SOTE-uudistus vaikuttavat ja tulevat vaikuttamaan sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeisiin ja sen palveluprosesseihin. (Ks. myös Karjalainen 2017, 255-256.)

Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä on ollut moninainen ja jättänyt tilaa erilaisille toiminnoille ja tulkinnoille. Se on myös osa sosiaalipolitiikkaa ja yhteiskuntaa. Keskustelua sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen sisällöstä on käyty vilkkaasti. (Väisänen 2018, 19.) Sosiaalihuoltolaissa (17 §) sosiaalinen kuntoutus määritetään seuraavasti:

*Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu: 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen; 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen; 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan; 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin; 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; STM 2017:5, 56.)*

Yksinkertaistettuna sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan toimintaa, jolla tuetaan ihmisen mahdollisuutta selviytyä arjen toimista, ympäristön asettamista haasteista sekä vuorovaikutussuhteista (Lindh ym. 2018, 8).

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014, 17 §) määritelmän tarkoitus on ollut selkeyttää sosiaalisen kuntoutuksen asemaa osana kuntoutuskokonaisuutta. Lain mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen pääsy ei edellytä lääketieteellisesti todettua vammaa tai sairautta. Sosiaalista kuntoutusta on tarkoitus järjestää sosiaalisen syrjäytymisen, heikentyneen toimintakyvyn tai kriisitilanteessa tuen tarpeen olevien henkilöiden yhteiskunnallisen osallisuuden, toimintakyvyn ja vuorovaikutuksen vahvistamiseksi. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistuksella haluttiin myös vastata sosiaalisen kuntoutuksen jäsentymättömyyteen sekä siihen, että tavallisten kuntoutusjärjestelmien kautta ei ole tavoitettu sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevia henkilöitä. Uudistuksella ollaan haluttu tukea jokaisen yksilön mahdollisuutta yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen perustuen kokonaisvaltaisesta ihmisten tarpeesta lähtevästä

monialaisesta työstä. Sosiaalinen kuntoutus on yli sektoreiden menevää verkostotyötä, joka vaihtelee kunnittain. Tällä tarkoitetaan, että sosiaaliseen kuntoutukseen voi kytkeä muita palveluita, kuten mielenterveys- tai päihdepalveluita. (Lindh ym. 2018, 8-9; STM 2017, 56.) Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 17 §) käsitteen määrittelyllä haluttiin kiinnittää huomiota myös heikosti toimineen työllistymisen edistämiseen sekä ihmisten aktivointiin (Piirainen ym. 2018, 105). Yksi tärkeä sosiaalisen kuntoutuksen muoto onkin kuntouttava työtoiminta (Liukko 2006, 107).

Kunnilla on lakisäätöinen (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta 702/2020) tehtävä yhdessä TE-palveluiden kanssa aktivoida pitkäaikaistyöttömiä työllisyyttä edistävillä toimenpiteillä. Työllisyyttä edistävillä toimenpiteillä tarkoitetaan, että pitkäaikaistyöttömälle henkilölle luodaan edellytykset työllistyä. Toimet voivat olla esimerkiksi ohjausta ja neuvontaa koulutukseen, kuntoutukseen, urasuunnitteluun tai sosiaali- ja terveystalouteihin. Kun asiakasta aktivoidaan kuntouttavan työtoiminnan toimenpiteissä, hän saa työmarkkinatukea, jonka valtio kustantaa kokonaisuudessaan. Kunnat osallistuvat pitkään työttöminä olleiden asiakkaiden kustannuksiin porrastetusti työttömyyden keston perustella. Työmarkkinatuen maksuosuuksien väheneminen kuntouttavan työtoiminnan avulla kannustaa kuntia aktiivisesti ohjamaan asiakkaita kuntouttavan työtoiminnan aktiivitoimenpiteisiin. (Raivio 2018, 21.)

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteet ovat vuosikymmenten aikana muuttuneet, mutta keskiössä on ollut se, miten ihmiset selviytyvät yhteiskunnassa. Viimeaikaiset keskustelut lainsäädännöstä ja palveluista linkittyvät vahvasti sosiaalipolitiikkaan ja yhteiskuntaan. Sosiaalinen kuntoutus on osa työelämän ja yhteiskunnan kehitystä sekä yhteiskuntalähtöistä toimintaa. Sen painopistealueet ovat vaihdelleet suhteessa aikaan. Sosiaalisella kuntoutuksella halutaan ehkäistä sosiaalisia haittoja, toiminnanvajauksia ja vajaakuntoisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä, mutta se toimii myös työelämän integroitumisen edistäjänä. Sosiaalinen kuntoutus on kytköksissä kuntouttavaan sosiaalityöhön. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoin kuntouttava sosiaalityö on



ankkuroitunut yhteiskunnalliseen tilanteeseen aktivointi- ja työllistämispalvelujen kontekstissa. Tähän rajapintaan kiinnittyy myös sosiaalinen kuntoutus. Kun ihmisen toiminta on vaikeutunut tai vaikeutumassa tarvitaan kuntoutusta edistävää ja muutosta tähtäävää työtä. (Väisänen 2018, 31-32.) Kuntoutuksessa kyse ei ole ainoastaan siitä, miten asiakas yksilönä selviytyy yhteisössä, vaan myös siitä, miten yhteiskunta voi tukea yksilön omaa selviytymistä arjessa (Ketola ym. 2018, 297).

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalisen kuntoutuksen toteutus ja suunnittelu on kunnan sosiaalihuollon vastuulla (Väisänen 2018, 30). Lainsäädäntö mahdollistaa kuntia tarjoamaan eri asiakasryhmille erilaisia ryhmämuotoisia palveluita tarvelähtöisesti eri ikäryhmille, kuten nuorille ja ikääntyneille henkilöille (STM 2017, 57; THL 2015). Raivion (2017) näkemyksen mukaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 17 pykälä on hyvin väljä ja jättää kunnille tilaa toteuttaa sosiaalista kuntoutusta asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Raivion mukaan palvelu näyttäytyy kunnissa eri tavoilla juuri rakenteellisten tekijöiden takia, koska kunnissa on käytössä erilaiset resurssit, palvelujärjestelmät, työttömyysaste sekä väestörakenne. (Raivio 2017, 8.) Ero palvelujen sisällössä, tuottamisessa ja järjestämisessä on näin ollen suuri riippuen paikkakunnasta (Lindh ym. 2018, 10). Paikkakuntakohtaisia eroja on myös siinä, mille asiakasryhmälle kuntoutusta tarjotaan. Koska sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä on laaja, eikä toiminnalla ole selkeää ohjelmarakennetta, siihen voidaan sisällyttää sekä erilaisia palveluita että varsinaista sosiaalityötä. (Piirainen ym. 2018, 110, 114.)

Sosiaalisen kuntoutuksen on katsottu toimivan koko kuntoutusjärjestelmän läpäisevänä kattokäsitteenä ja omana asiantuntijuusalueena. Kaikki se mikä ei muuhun kuntoutukseen kuulu, voidaan katsoa kuuluvan sosiaaliseen kuntoutukseen. Lindhin ja kumppaneiden mukaan (2018) sosiaalinen kuntoutus on vielä käsitteenä jäsentymätöntä ja siihen liittyvät ammattikäytännöt sekä sosiaalityön kuntoutuksen menetelmät ovat vielä hajanaiset. Siten sosiaalinen kuntoutus on vaikeasti määriteltävissä. On olemassa sosiaalipalveluja, jotka ovat kuntouttavia ja joilla on kuntoutusta edistävä vaikutus, mutta niitä ei luokitella kuntoutukseksi. Sosiaalisen kuntoutuksen piiriin luetaan

erilaisia toiminnallisia menetelmiä sekä sopeutumisvalmennuksia aina kuntouttavaan sosiaalityöhön ja työtoimintaan saakka. Näin ollen sillä on rajapintaa sosiaalihuoltoon ja sosiaaliturvaan, terveydenhuoltoon, työvoimapolitiikkaan ja koulutuspolitiikkaan. Voidaankin sanoa, että sosiaalinen kuntoutus on osa aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa, joka hakee vielä muotoaan. Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttaja on usein ollut sosiaalitoimi yhteistyössä koulutoimen, työvoimahallinnon ja terveydenhuollon kanssa ja sille on myös uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) lainsäädännöllinen perusta. (Lindh ym. 2018, 9-10; Väisänen 2018, 22, 32.)

Suomessa kaikki kansalaiset ovat lakisääteisen sosiaalivakuutuksen avulla vakuutettu erilaisten yhteiskunnallisten riskien varalta. Näitä riskejä voivat olla muun muassa vammautuminen, työttömyys ja sairastuminen. Tulonsiirtojen ja palveluiden avulla kansalaisia tuetaan muutoksissa sekä päivittäisessä selviytymisessä. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään ehkäisemään tai palauttamaan henkilön tilannetta ennen tätä riskitapahtumaa. Tavoitteena on ehkäistä haavoittuviin olosuhteisiin jäämistä. Piiraisen (2018) mukaan sosiaalista kuntoutusta voidaan nähdä investointina, jossa hyötyy sekä asiakas että järjestelmä. Jos asiakkaan elämäntilanne kohenee, järjestelmän korvausmenot pienenevät. (Piirainen 2018, 40-41.)

Sosiaalista kuntoutusta määritellään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sosiaalisuuden kautta, jolloin syrjäytymisen ehkäisy, osallisuus ja toimintakyky kytkeytyvät henkilön yhteisösuhteisiin. Suhteet toteutuvat yhteisöissä, yhteiskunnan tasolla, perheessä, työelämässä ja koulutuksessa. Kuntoutus on myös ohjausta ja dialogia, jossa otetaan kantaa asiakkaan pyrkimyksiin ja niiden toteuttamismahdollisuuksiin. (Rostila 2018, 61, 78.) Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) myötä sosiaalisesta kuntoutuksesta on Suomessa tullut oma alueensa, jossa otetaan kantaa paitsi sosiaalisuuteen myös henkilön itsemääräämisoikeuteen. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla halutaan, että henkilö vapautuu muiden tuen ja palveluiden tarpeista sekä kiinnittyy toisiin ihmisiin. Paradoksaalisesti onnistunut sosiaalinen kuntoutus sisältää näin ollen samaan aikaan sekä vapautumista tuen tarpeesta että sosiaalista sitoutumista. Sosiaalisella kuntoutuksella halutaan tuottaa ihmiselle lisää kokonaisvaltaista hyvinvointia. (SHL 1301/2014; Haapakoski 2018, 82-83, 93.) Tämä tehdään muuttamalla asiakkaan

vahingollisia toimintatapoja sekä luomalla asiakkaalle mahdollisuuksia toimia uudella tavalla uudessa toimintaympäristössä (Liukko 2006, 107).

### 3.3 OHJAUTUMINEN SOSIAALISEEN KUNTOUTUKSEEN

Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjaututaan yleensä, kun joku tai jokin taho on huomannut, että asiakkaalla on arjen ongelmia, riski syrjäytymisestä tai syrjäytymistä. Asia tulee vireille sosiaalitoimeen joko yhteydenottona tai ilmoituksena, jolloin sosiaalityöntekijä tekee asiakkaalle palveluntarpeen arviointia. Jos palvelutarpeen arvioinnissa selviää, että asiakas on sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa, sosiaalityöntekijä tekee palvelun aloittamisesta päätöksen. Sosiaalityöntekijä laatii yhdessä asiakkaan kanssa palvelusuunnitelman, jossa käy ilmi palveluiden toteuttaminen, toimenpiteet sekä tavoitteet. Palvelun vaikutusta arvioidaan ja asiakkuus päätetään, kun asiakas on saavuttanut tavoitteet tai kun palvelu ei enää hyödytä asiakasta. (Nieminen 2018, 14; Piirainen 2018, 46.) Sosiaalityöntekijä käyttää lain mukaista harkintavaltaa myöntäessä sosiaalista kuntoutusta. Harkintavallalla tarkoitetaan sosiaalityöntekijän ammatillista reflektointia asiakkaan asioita päätettäessä. Sosiaalityöntekijä käyttää myös harkintaansa miettiessään, mitä sosiaalinen toimintakyky, syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuus tarkoittavat asiakkaalle lain asettamassa raamissa. Täsmällistä sisältöä ei ole mahdollista kuvaila jokaiselle asiakkaalle yhden lakipykälän avulla. (Haapakoski 2018, 84; Koskiluoma 2015.)

Ennen sosiaalisen kuntoutuksen myöntämistä asiakkaalle on selvitettävä, onko hän oikeutettu samaan kuntoutusta muualta, kuten terveystalvakuutusjärjestelmästä, eläke- ja sosiaalivakuutusjärjestelmästä, työ- ja elinkeinohallinnossa, sopeutumisvalmennustoiminnassa, tapaturma- ja liikennevakuutuksessa, veteraanien kuntoutuksessa tai järjestökuntoutusta. (STM 2017, 56.)

Suurella osalla sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista on psyykkisiä tai fyysisiä toimintarajoitteita, jotka vaikuttavat sosiaaliseen suorittamiseen. Kuntoutuksen saaminen ei edellytä sairautta tai vammaa. Hyvin usein sosiaalisen kuntoutuksen asiakas tarvitsee useampaa tukitoimea samanaikaisesti ja hänet määritellään monipalveluasiakkaaksi. Asiakkaiden ongelmien pitkittyessä tilanteet ovat yleensä vaikeita selvittää ja asiakas saattaa jäädä ilman tarvitsemaansa apua. Sosiaalisen kuntoutuksen osalta onkin valtakunnallisesti epäselvää, miten asiakkaat valikoituvat, ohjautuvat ja pääsevät sosiaaliseen kuntoutukseen. Asiakkaat ohjautuvat pääsääntöisesti sosiaalitoimen kautta kuntoutukseen, mutta myös muita reittejä pitkin, esimerkiksi työllisyyspalveluiden kautta. Asiakkaat ohjautuvat silloin sosiaalisen kuntoutuksen piiriin oman kunnan työllistämisyksiköstä, työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP) tai työ- ja elinkeinopalveluiden (TE-palveluiden) kautta. (Heikkilä ym. 2019, 39-40.) Asiakkaan kuntoutuksen tarve tulee usein esille aktivointisuunnitelmia laatiessa, johon voi osallistua henkilökuntaa kunnan omasta työllistämisyksiköstä, TE-palveluista ja TYP-toiminnasta.

Asiakkaiden ongelmat ovat usein syntyneet pitkän ajan kuluessa. Ongelmat voivat liittyä arjen sujumattomuuteen, psykososiaalisiin haasteisiin, pitkittyvään työttömyyteen, kouluongelmiin tai asunnottomuuteen. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla voi myös olla päihde- tai mielenterveyspalvelujen tarvetta, pitkäaikaistyöttömyyttä, toimeentulovaikeuksia tai elämänhallintaan liittyviä ongelmia. Ongelmat ovat usein kasautuneet tai pitkittyneet, minkä takia tarvitaan erityisosaamista ja kokonaisvaltaista työskentelyä toteutettaessa kuntoutusta. Esimerkiksi asiakkaan pitkittynyt toimeentulotuen tarve on merkittävä syrjäytymisriskin kannalta ja estää asiakasta osallistumasta yhteiskunnan normaaleihin toimintoihin. (Heikkilä ym. 2019, 40.)

Sosiaalipalveluiden piiriin pääseminen ja pysyminen vaativat asiakkailta omaehtoista sitoutumista sekä motivaatiota. Jos ei kykene sitoutumaan annettavaan apuun ja tukeen, asiakas jää ilman palveluja. (Heikkilä ym. 2019, 40.) Tavoiteltava vaikutus on, että asiakkaat pääsevät elämässä eteenpäin. Koska asiakkaiden tilanteet ovat erilaiset, myös jatkopolut eriyvät. Yleensä asiakkaan problematiikan laajuus selviää vasta

palveluprosessin edetessä. Niemisen mukaan kuntoutuksen on vastattava kuntoutujan omia tarpeita ja tavoitteita, muuten sitä ei voida kutsua kuntouttavaksi. (Nieminen 2018, 11, 13, 15-16.) Joskus kuntoutuksen tavoitteena on ainoastaan hyvään elämänlaatuun tai tilanteeseen pääseminen (Hautala 2021). Sosiaalista kuntoutusta annetaan pääsääntöisesti asiakaslähtöisesti joko yksilötyöskentelyn tai ryhmätyöskentelyn kautta (Piirainen 2018, 32). Palveluja saavien ryhmä koostuu yhteiskunnassa erilaisista marginaalissa elävistä ihmisistä, joten ryhmä on suhteellisen rajattu. Keskeistä on miten asiakkaiden palvelun tarve ja palveluiden toteutusta arvioidaan, miten sosiaalityöntekijä osallistuu palveluprosessin kokonaisuuteen sekä sen, miten tulkitaan sosiaalista kuntoutusta. (Väisänen 2018, 34-35.)

Kokonaisvaltainen työote, asiakaslähtöisyys sekä toimijoiden välinen yhteistyö ovat positiivisen kuntoutustuloksen kannalta välttämätöntä ja tärkeää (Lindh ym. 2018, 12). Sosiaalinen kuntoutus on asiakkaalle kasvuprosessi. Edetäkseen prosessissa, työntekijällä on oltava kyky vahvistaa ja ylläpitää sekä herättää asiakkaassa toivoa muutoksen mahdollistamiseksi. Asiakasta voimavaraistaan ja motivoidaan muutokseen, jonka jälkeen asiakasta osallistetaan ja hän asettaa itse muutostavoitteet sekä hahmottaa oman roolinsa prosessissa. Tämä edellyttää työntekijältä asiantuntijuutta ja palvelujen kehittämistä. Kun asiakkaan arkitaidot vahvistuvat, hänen toimintakykynsä vahvistuu. Työntekijän tehtävänä on tuolloin kulkea rinnalla. Kun asiakkaan sosiaaliset taidot vahvistuvat, asiakkaan itseilmaisuu sekä vuorovaikutustaidot paranevat. Tällöin työntekijän tehtävänä on rakentaa luottamusta sekä purkaa valtasuhteita muun muassa dialogin avulla. Lopuksi, kun asiakkaan yhteisötaidot vahvistuvat, hän osallistuu yhteiskunnallisiin toimiin esimerkiksi työn, koulutuksen tai harrastustoiminnan kautta. Asiakkaan osallisuus mahdollistaa yhteiskehittämisen ja palvelujen rakenteellisten muutosten tekemistä sekä palvelujen vaikuttavuuden arviointia. (THL SOSKU-kehittämishanke suositus laatukriteereiksi 2018, 7.)

### 3.4 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN HAASTEET

Kuntoutuksen järjestämisen vastuujako ei ole tällä hetkellä selvä. Kuntoutus on useasti jakautunut eri toimijoille, minkä takia on epäselvää, kenelle tietty asia kuuluu. Kuntoutukseen pääsy oikeaan aikaan on kuntoutumisprosessin osalta olennainen. Tämä ei aina toteudu käytännössä. Yksi haaste on kuntoutuksen pilkkominen pienempiin osiin ja niiden kilpailuttaminen yksityisille toimijoille, jolloin on vaikea mitata kuntoutuksen vaikutusta asiakkaisiin sekä toimenpiteiden toteutumista. (Autti-Rämö & Salminen 2016, 16.)

Piiraisen (2018) mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen tarvittavan viranomaisyhteistyön kokonaisvastuu puuttuu. Rajapintoja on paljon sosiaali- ja terveyspalveluihin, työvoimapaalveluihin, järjestöihin, sosiaalivakuutukseen sekä hankkeisiin. Tämä aiheuttaa sen, että palvelut ovat hajallaan ja tavoitteenasettelu ontuu. Myös sosiaalisen kuntoutuksen vaikutus asiakkaaseen on vaikea todentaa. Oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna asiakkaalla on oikeus palvelujen läpinäkyvyyteen. Asiakkaalle on myös selvitettävä hänen oikeutensa sekä velvollisuutensa. Lisäksi asiakkaan kanssa tulisi myös käydä läpi eri vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. (Piirainen 2018, 41-42, 44.)

Koska sosiaalinen kuntoutus on tällä hetkellä järjestetty kunnissa hyvin eri tavoin, asettaa se kuntalaiset eriarvoiseen asemaan suhteessa sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisiin palveluihin. (Raivio 2018 A, 98.) Kuntoutusta ei ole yhdenvertaisesti saatavilla, eikä palveluita ole riittävästi (Böckerman 2018, 242). Piiraisen mukaan palvelujen yhtenäistämistä tarvitaan kunnissa, jotta tasa-arvoinen kohtelu ja oikeudenmukaisuus toteutuvat, eli yhtäläinen oikeus palveluun (Piirainen 2018, 52). Myös Heikkilän ja kumppaneiden (2018) mukaan sosiaalista kuntoutusta tulisi valtakunnallisesti vielä sekä selkeyttää että yhtenäistää. Yhtenäistämisen tarpeessa ovat palveluun ohjautuminen, palvelun myöntämisen kriteerit ja toimeenpano. (Heikkilä ym. 2019, 43-44.)

Härkäpään ja kumppaneiden (2018) mukaan sosiaalinen kuntoutus ei aina tavoita lain tarkoittamaa kohderyhmää. Kohderyhmä, joka usein jää sosiaalisen kuntoutuksen ulkopuolelle ovat vaikeavammaiset ja pitkäaikaissairaat henkilöt. (Härkäpää & Järvikoski 2018, 193.) Maailman terveysjärjestö (WHO) on jokaiselle maalle tehnyt yhteisen strategian kuntoutukseen liittyen, mutta vastuu sen toteutumisesta on aina kyseisellä maalla. Strategialla halutaan varmistaa ihmisoikeuksien toteutuminen sekä köyhyyden vähentyminen ihmisillä, joilla on alentunut toimintakyky. (World Health Organization 2004, 27.) Sosiaalisen kuntoutuksen paine on Suomessa tähän asti usein kohdistunut henkilöiden saamiseksi työmarkkinoille. Tällöin vaarana on, että sosiaalitoimesta annettu sosiaalinen kuntoutus muuttuu enemmänkin sakkolistojen purkamiseen liittyväksi toimintatavaksi, kuin oikeaksi kuntouttavaksi toiminnaksi. (Ketola ym. 2018, 293.)

Aikaisempien tutkimustulosten perusteella sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan välinen rooli ei ole selkeä ja kuntouttava työtoiminta nähdään usein osana sosiaalista kuntoutusta (Böckerman 2018, 232). Kunnallisessa sosiaalitoimessa annettava sosiaalinen kuntoutus on hyvin erilainen kuin sosiaalinen kuntoutus osana kuntouttavaa työtoimintaa. Tavoitteet ja niiden painopiste erottavat toimintaa toisistaan. Siinä missä sosiaalitoimen kautta saatu kuntoutus pyrkii lisäämään asiakkaiden elämänhallintaa, työllisyyspalveluissa ja valtion työllisyyspolitiikassa asiakkaat pyritään kuntouttamaan työelämään. (Karjalainen 2017, 256-257.) Useammassa kunnassa sosiaaliseen kuntoutukseen pääsemisen kriteerinä ovat tällä hetkellä todettu palveluntarve palvelutarpeen arvioinnissa sekä työttömyys ja huono työasema (THL 2017 – Sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolut).

## 4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

### 4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen toimivuudesta sosiaalityön kentällä. Tutkimustietoa tarvitaan, koska sosiaalinen kuntoutus on suhteellisen uusi palvelu.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitä sosiaalinen kuntoutus on työntekijöiden kuvaamana?
- 2) Miten työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen toteuttavan sille asetettuja lainsäädännöllisiä velvoitteita?
- 3) Mikä työntekijöiden näkemys on asiakkaiden sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta sosiaalisessa kuntoutuksessa?

### 4.2 AINEISTON KUVAUS JA KERUU

Olen kerännyt empiirisen aineistoni haastattelemalla sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevää kuutta sosiaalialan työntekijää ja yhtä sosiaalityöntekijää. Tutkielmaani valikoitui lopuksi kuusi työntekijää viidestä eri kunnasta ympäri Varsinais-Suomea sekä yksi työntekijä yhdestä Keski-Suomen kunnasta. Kunnat ovat väestöpohjiltaan eri kokoisia kuntia ja kaupunkeja. Kolmessa tutkielmaan osallistuneista kunnista sosiaalista kuntoutusta annetaan ryhmämuotoisena kuntoutuksena ja toisissa yksilökuntoutuksena.

Haastateltavien löytämiseksi lähestyin eri sosiaaliyksiköiden esimiehiä ja johtavia sosiaalityöntekijöitä, joko puhelimitse tai sähköpostitse. Kerroin heille tutkielmani



tarkoituksesta ja pyysin heiltä luvan haastatella heidän kunnassaan sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleviä työntekijöitä. Tarvittaessa hain kunnasta myös tutkimusluvan (LIITE 3). Useammassa tapauksessa esimies tai johtava sosiaalityöntekijä delegoi tutkimuksen osallistumisen suoraan työntekijälle, joka oli vuorostaan minuun yhteydessä sähköpostitse. Työntekijän yhteydenoton jälkeen lähestyin työntekijää suoraan sähköpostitse infokirjeellä (LIITE 1) tai sovittiin suoraan haastatteluaika. Tutkielmaan osallistuneet työntekijät lähettivät suostumuksensa tutkimuksen tekoon sähköpostitse.

Haastateltavista kuudella työntekijällä on sosionomin pohjakoulutus ja he työskentelevät sosiaaliohjaaja nimikkeen alla. Heillä on sosiaalisen kuntoutuksen substanssiosaamista ja he toimivat omalla paikkakunnallaan sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijoina, koska he toimivat joko itse palvelun myöntäjinä tai sosiaalisen kuntoutuksen ryhmävetäjinä. Yksi haastateltava on koulutukseltaan sosiaalityöntekijä (jatkossa sos.tt.). Hän ei tällä hetkellä työskentele sosiaalisen kuntoutuksen parissa, mutta on aikaisemmin toiminut aikuissosiaalityössä, jossa palvelua on myönnetty.

Työntekijöillä on laaja ja pitkä kokemus sosiaalihuollon alalta sekä työskentelystä eri asiakasryhmien kanssa. Työntekijöistä viisi ovat alanvaihtajia. Työntekijöillä on aikaisempia tutkintoja ja erikoistumisia muun muassa terveydenhuoltoalalta, sosiaalialalta, rikosseuraamusalalta, kaupanalalta, matkailualalta, oikeustieteelliseltä alalta, akateemiselta alalta ja toiminnallisten menetelmien käytössä. Työntekijät kokevat aikaisemman koulutuksensa hyödylliseksi nykyisessä työssään sosiaalialalla. Työntekijöiden aikaisempi työkokemus sosiaalialalta vaihtelee seitsemästä kuukaudesta seitsemään ja puoleen vuoteen.

Tutkimuksen aineiston keruumenetelmäksi valitsin haastattelun, koska se mahdollistaa joustavan tavan kerätä tietoa. Haastattelu on siten tavoitteellinen tiedonkeruumenetelmä, jossa tutkija on aloitteellinen. (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 28; Hirsjärvi & Hurme 2008, 34.) Haastattelut sijoituivat ajanjaksolle 21.2-2.7.2021 ja ne nauhoitettiin. Haastattelujen kesto oli arvioiltaan noin 1-1,5 tuntia, mutta todellisuudessa lyhyin haastattelu kesti noin kolmekymmentä minuuttia ja pisin yksi tunti ja

kaksikymmentäseitsemän minuuttia. Aineistoa kerääntyi yhteensä 284 minuuttia. Aineisto litteroitiin *Tutkimustiellä*. Valitsin litteroinnin ostamisen ulkopuoliselta tekijältä litteroinnin vaativan tarkkuuden takia sekä säästääkseni aikaa analyysin tekoon. Valmista tekstiä kertyi lopuksi yhteensä 100 sivua fontilla 12 ja rivivälillä 1,5.

Käytin aineiston keruussa puolistrukturoitua teemahaastattelua. Valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska en halunnut laatia valmiita vastausvaihtoehtoja haastateltaville. Haastattelurungon kysymykset (LIITE 2) syntyivät lukiessani aiempia tutkimuksia aiheesta. Teemahaastattelussa oletus on, että tutkijalla ja haastateltavalla on kokemuksia tutkittavasta aiheesta, kun puolistrukturoitu haastattelu mahdollista vapauden puhua asioista ennalta määriteltyjen teemojen mukaan, mutta vapaasti (Hirsjärvi ym. 2008, 47; Puusa & Juuti 2020, 112-113). Teemahaastattelussa korostuivat seuraavat teemat: työntekijöiden kokemukset sosiaalisesta kuntoutuksesta, lainsäädäntö, asiantuntijuus sekä asiakasnäkökulma. Kävin läpi teemat työntekijöiden kanssa eri painotuksilla (Eskola ym. 2018, 30). Suoritin haastattelut yksilöhaastatteluina ja yhtenä ryhmähaastatteluna Teamsin välityksellä vallitsevan Covid-19 pandemian takia. Tämä koitui hyvin joustavaksi tavaksi kerätä tietoa, koska ei tarvinnut kulkea mihinkään ja aikataulut oli helppo sovittaa yhteen. Huoli tekniikan peittämisestä sai minut aluksi miettelijäksi, mutta rentouduin, kun huomasin sen toimivan.

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä mahdollisti minut myös esittämään kysymyksiä halumassani järjestyksessä. Vuorovaikutuksen avulla pystyin tarkentamaan työntekijän kertomaa ja vähentämään väärinkäsitysten syntyä ja määrää. Halusin saada mahdollisimman paljon tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta, joten päädyin antamaan työntekijöille haastattelukysymykset etukäteen. Tämä mahdollisti työntekijöiden orientoitumista aiheeseen. Kysymysten antaminen etukäteen voi välillä vaikuttaa kielteisesti haastatteluun. Tässä tapauksessa koin kysymysten antamisen ennakkoon hyväksi tavaksi menetellä, koska näin sain kerättyä runsaasti tietoa tutkimuskysymysten kannalta keskeisistä tekijöistä, kuten palvelun toimivuudesta sosiaalityön käytännössä. (Hirsjärvi ym. 2008, 35; Puusa & Juuti 2020, 107; Tuomi & Sarajärvi 2018, 73-74.)

Haastattelu aineistonkeruu menetelmänä mahdollistaa uuden tiedon luomista, koska ideana on tuottaa aineistoa, joka auttaa haastattelijaa vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Millaista tietoa saa, riippuu haastattelijan tyylistä haastatella, toisin sanoen soveltaako haastattelijä kyseenalaistavaa, keskustelevaa tai kuuntelevaa otetta. (Juvonen 2017, 405.) Puusan ja Juutin mukaan (2020, 113) asiaan vaikuttaa myös kertooko haastateltava asioista paljon vai vähäsanaisesti. Huomasin sopeuttavani haastattelutyylini sen mukaan, miten puhelias työntekijä oli. Suoritin ensimmäisen haastatteluni testimielessä. Halusin kokeilla toimiiko haastattelurunkoni eli haastattelukysymykset. Yllätyin siitä, miten sujuvasti keskustelu työntekijän kanssa sujui. Jouduin ainoastaan pari kertaa tarkentamaan kysymyksiäni. Toisessa haastattelussa huomasin asettavani kysymykset niin, että ohjasin ajatusten kulkua. Tähän jouduin kiinnittämään huomiota seuraavissa haastatteluissa. Kiinnitin myös huomiota siihen, että mitä enemmän työntekijöillä oli tietoa aiheesta, sen vähemmin ohjasin keskustelua. Viimeisiä haastatteluja suorittaessani, olin jo oppinut antamaan työntekijöille tilaa puhua.

Koska haastattelussa on aina kyse vuorovaikuttamisesta toisen ihmisen kanssa, yllätykset ovat mahdollisia. Tämän vuoksi jokainen haastattelu on omanlaisensa, vaikka haastattelurunko olisikin kaikissa haastatteluissa sama. Haastattelijan tehtävä on objektiivisesti kerätä haastattelusta saatu tieto ja siirtää sitä muuttamatta sisältöä omaan tutkimuksen käyttöön. (Hyvärinen 2017, 13, 19.) Itse ylläpidin keskustelua näyttämällä kiinnostustani aiheeseen sekä esittämällä työntekijöille lisää kysymyksiä sitä mukaan, mitä he kertoivat. Kysymyksiä ja spontaanista keskustelua tuli enemmän niiden kanssa, jotka konkreettisesti ohjasivat sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä kunnissa. Pysin itse kiinnittämään huomioita sanavalintojen käytössä. Käytin samanlaista käsitteistöä kaikkien työntekijöiden kanssa, jotta tuloksia olisi helpompi tarkastella. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 62, 66-68.)

Pysin rakentamaan luottamusta työntekijöihin, motivoitakseni heidät osallistumaan keskusteluun ja avoimeen ilmapiiriin. Tämä mahdollisti työntekijöiden ajatuksien tarkentamisen aiheesta. Puusan ja Juutin (2020, 108, 111) mukaan tutkijan on hyvä tiedostaa, että haastateltava voi välillä antaa sellaisia vastauksia, joita oletetaan, että

tutkija haluaa kuulla ja on yleisesti hyväksyttyjä vastauksia. Tämän huomasin varsinkin yhden työntekijän kohdalla, jolloin sain kiinnittää erityistä huomiota siihen, etten johda keskustelua takaisin omiin ajatuksiini aiheesta. Kaikkien haastattelujen kohdalla tunnelma oli rento ja avoin. Kamera oli päällä Teams-haastatteluita tehdessä ja tämä helpotti vuorovaikutusta työntekijöiden kanssa. Haastattelujen aikana pystyin seuraamaan työntekijöiden eleitä ja ajatusten kulkua. Tämä auttoi minua esittämään lisää kysymyksiä, tarkentamaan kysymyksiä ja välillä odottamaan kärsivällisesti vastauksia.

Aineiston keruuseen liittyi omat haasteensa. Kaiken kaikkiaan olin aineiston keruun aikana yhteydessä yhteentoista eri kuntaan. Kolmesta kunnasta en saanut vastausta ollenkaan. Yhdestä kunnasta minulle ilmoitettiin, että henkilökunnalla on rekrytointi kesken, eivätkä he sen vuoksi katso tutkielmaan osallistumista mahdolliseksi. Lisäksi yhdestä kunnasta minulle ilmoitettiin, että sosiaalityöntekijöillä ei ole mitään annettavaa minun tutkielmalleni.

#### 4.3 LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI

Valitsin analyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin, koska se mahdollistaa tiedon keräämistä vapaasti, mutta aikaisempi tieto ohjaa analyysia. Analyysini alkuvaiheessa katson, mitkä aiheet esiintyvät aineistossa aineistolähtöisesti, jonka jälkeen teemoittelen aineiston teorialähtöisesti aikaisemman teorian mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 96-97.) Olen myös valinnut kyseisen menetelmän, koska se on perusanalyysimenetelmä, joka mahdollistaa aineiston objektiivisen ja systemaattisen tarkastelun. Sisällönanalyysin avulla pyrin tiivistämään aineistoa siten, että siitä tulee loogista (selkeä ja yhtenäinen), jolloin minun on helpompi tehdä tulkintoja ja johtopäätöksiä siitä. (Puusa & Juuti 2020, 148-149; Tuomi & Sarajärvi 2018, 91, 103, 108.)

Sisällönanalyysin idea on siis tuottaa järjestystä aineistoon. Menetelmässä aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään sitä, jonka jälkeen aineisto kootaan uudeksi kokonaisuudeksi. (Koskinen 2020; Tuomi & Sarajärvi 2018, 108.) Kun aineisto on koottu uudestaan, tutkija voi tulkita aineistoa ja tehdä siitä johtopäätöksiä (Braun & Clarke 2012, 57). Lähdin liikkeelle lukemalla litteroidut aineistot moneen otteeseen sekä katsomalla uudestaan nauhoitetut Teams-haastattelut. Etsin aineiston pelkistetyistä ilmauksista eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Koskisen mukaan aineistoon saadaan järjestystä kysymällä sille kysymyksiä (Koskinen 2020) ja kysymyksiä asetetaan läpi koko aineiston (Rivas 2012, 373). Esitin aineistolle kysymyksiä. Lisäksi yritin olla aineistolle avoin, enkä katsoa sitä vain teorian näkökulmasta. Tämän kertauksen tein ryhmitelläkseni aineistoa, pyrkimyksenä erotella tutkimuskysymykseni kannalta olennainen tieto sekä luoda niistä uusia teoreettisia käsitteitä. Pyrin katsomaan, miten työntekijöiden tulkinnat ja näkemykset sosiaalisesta kuntoutuksesta erosivat tai myötäilivät toisiaan. Tarkastelin esimerkiksi sen, miten työntekijöiden määritelmät sosiaalisesta kuntoutuksesta erosivat toisistaan. Kun sain tästä kokonaiskuvan, pilkoin aineistoa pienempiin osiin teemoittelulla. Tämä mahdollisti aineiston tarkemman tarkastelun.

Pelkistin aineistoa ja yhdistin esiintyneitä teemoja alaluokiksi. Tämän jälkeen ryhmittelin aineistoa uudelleen yhdistämällä alaluokkia toisiinsa ja muodostamalla niistä yläluokkia. Yläluokkien yhdistämisen jälkeen olen yrittänyt muodostaa aineistosta kokoavan käsitteen, jotta voin tehdä aineistosta yleisiä oletuksia. (Puusa & Juuti 2020, 148-149.) Taulukossa 1 havainnollistan sitä, miten analyysini on edennyt esimerkiksi palvelun dynaamisuuden kuvaamisen osalta:

| <b>Alkuperäinen kommentti</b>  | <b>Pelkistetty kommentti</b>   | <b>Alaluokka</b>                         | <b>Yläluokka</b> | <b>Pääluokka</b>                |
|--|--|--|------------------|---------------------------------|
| ”...sinä voi itse asiakkaan kanssa rakentaa sitten mitä se sisältää se sosiaalinen kuntoutus. Et se voi olla ihan oikeastaan mitä vaan” H1 | Palvelun sisältö on laaja ja mukautuva<br><br>Palvelun sisältö ei ole erikseen määritelty<br><br>Palvelun sisältö sovitaan asiakkaan | Asiakkaan tarpeet määrittelevät palvelua | Lain määrittely  | Dynaamisesti määritelty palvelu |

|   |  |   |                            |  |
|---|--|---|----------------------------|--|
|   | kanssa   |   |                            |  |
| "...laaja ja vaikeasti määriteltävä asia... arjen tukeamista... ja tämmöistä kaikissa muutosvaiheissa...to si laaja kirjo mitä asiakkaita on ja kenelle sitä voi sitten, ajatella ja kenelle siitä olisi hyötyä." H2  | Palvelun sisältö on vaikea kuvailla tyhjentävästi<br><br>Muutostilanteisiin sopiva palvelu<br><br>Palvelu sopii laajalle kirjolle asiakkaita | Määrittely muuttuu tarpeen ja tilanteen mukaan  | Laaja ja mukautuva sisältö |  |
| "...matala toiminta ihmisille, jotka sitä tarvitsee..."H3   | Palvelu on kaikille mahdollinen  | Tarkoitettu kaikille ikäryhmille                | Tarvelähtöisyys            |  |
| "...vähän enemmän mitä olisi sosiaaliohjaus..."H4   | Tehostettu toiminta  | Asiakkaan tarpeiden huomioiminen                | Asiakaslähtöisyys          |  |
| "...sosiaalinen kuntoutushan on, tukee jota annetaan, jotta asiakas tai asiakasperhe pystyisi selviytymään siitä tilanteesta, haasteesta mikä heillä sillä hetkellä on, et sen kuntoutuksen avulla löytäisivät ne omat voimavaransa ja pääsisivät siitä sitten eteenpäin." H5, sostt. | Tukea haasteiden selviytymiseen<br><br>Oikeanlainen tuki ympäristöä huomioiden   | Voimavarojen tunnistaminen ja vahvistaminen     | Voimavarojen vahvistamista |  |
| "...sosiaalinen kuntoutus pyrkii asiakkaan toimintakyvyn osallisuuden ja elämänhallinnan tukemiseen ja  | Laaja-alaista tukea hyvinvoinnin vahvistamiseen ja edistämiseen<br><br>Oman elämän asiantuntija  | Toimintakyvyn vahvistaminen<br><br>Osallisuuden | Hyvinvoinnin edistäminen   |  |

|  |  |             |  |  |
|--|--|-------------|--|--|
| edistämiseen ja sellaisen asiakkaan oman elämän asiantuntijuuden vahvistamiseen.” H6 & 7 |  | edistäminen |  |  |
|--|--|-------------|--|--|

### Taulukko 1. Analyysin vaiheet

Tutkimuksessa puhutaan kylläntymispisteestä eli saturaatiopisteestä, kun aineiston analyysi ei enää tuota uutta tietoa ja se alkaa toistaa itseään. Se on myös hyvä mittari siitä, kun aineistoa on tarpeeksi (Eskola ym. 2018, 33; Tuomi & Sarajärvi 2018, 71.) Huomasin neljännen haastattelun jälkeen aineistoon tulevan joitakin toistoja. Jokaisesta haastattelusta tuli kumminkin aina jotain uutta tietoa. Tämän ajattelen johtuvan siitä, että jokaisella paikkakunnalla sosiaalinen kuntoutus on järjestetty hyvin eri tavoin. Neljännen haastattelun jälkeen huomasin analyysiin tulevan myös työntekijöiden kuvaamia samankaltaisia kokemuksia palvelusta sekä sosiaalisen kuntoutuksen määritelmästä. Tällöin huomasin analyysin saturaatiopisteen, koska analyysin tulokset alkoivat toistamaan itsensä.

#### 4.4 TUTKIELMAN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Suomen Akatemian tutkimuseettisten ohjeiden mukaan (2008), kaikessa tutkimuksessa tärkeintä on suojata tutkittavia. Tämä tarkoittaa, että lähtökohtana on, että tutkittavat tietävät mihin osallistuvat ja mitkä ovat tavoitteet sekä mahdolliset riskit. Tutkimukseen osallistutaan vapaaehtoisesti ja tutkittavat voivat koska vaan keskeyttää mukanaolonsa, kieltää itsensä koskevaa aineistoa tai kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. Tutkimus ei myöskään saa aiheuttaa tutkittavalle vahinkoa. Kaiken tämän kerroin, kun hain kunnista tutkimuslupaa. Kerroin tutkimuslupa hakemuksessa (LIITE 3) sekä tutkimussuunnitelmassa, että noudatan tutkimuseettisiä periaatteita ja että tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Kerroin myös, miten käsittelen saatua tietoa. Tutkielmaan osallistuville kerroin erikseen sen, että kaikki saatu tieto on luottamuksellista, eikä sitä anneta ulkopuolisille. Tulokset olen esittänyt niin, että

tutkielmaan osallistuvat jäävät anonymieiksi. (Hirsijärvi ym. 2008, 20; Tuomi & Sarajärvi 2018, 108, 131-132.)

Tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkija on rehellinen, huolellinen ja tarkka tulosten esittämisessä, tallentamisessa sekä arvioinnissa. Tiedon hankinta tulee olla eettisesti kestävä ja menetöt luotettavia. Lisäksi tulisi soveltaa avoimuutta tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös muiden tutkijoiden saavutusten huomioiminen asianmukaisella tavalla, kunnioittaen ja arvostaen. (Hirsijärvi ym. 2008, 20; Tuomi & Sarajärvi 2018, 108, 131-132.) Noudatin tutkielman teossa koko prosessin ajan hyviä eettisiä periaatteita ja käytäntöjä. Olin huolellinen ja rehellinen aineiston dokumentoinnissa sekä tulosten esittämisessä.

Aineiston hallinnan keskeisimmät asiat ovat tutkittavien suostumus, informointi, aineiston kuvailu sekä tunnistetietojen käsittely. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 413.) Hyvään eettiseen toimintatapaan kuuluu myös kertoa haastateltaville, miten saatu tieto käytetään sekä miten sitä säilytetään (Hyvärinen 2017, 32). Tunnistetietojen käsittely on todella tärkeää ajatellen tietosuojalainsäädäntöä (Puusa & Juuti 2020, 197; Ranta & Kuula-Luumi 2017, 413). Kerroin aina työntekijöille haastattelujen alussa, että saatu tieto käsitellään luottamuksellisesti ja eettisiä periaatteita noudattaen. Kerroin myös noudattavani vaitiolovelvollisuutta ja esittäväni tutkielman tulokset niin, että lopullisesta tutkielmasta yksittäisiä henkilöitä ei tunnisteta. Työntekijöiden kanssa sovin, että Teams-haastattelu poistetaan, kun tutkielma on valmistunut.

Haastatteluissa korostuvat haastateltavan yksityisyyden suojaaminen, haastateltavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä vahingoittamisen välttäminen eettisinä periaatteina. Haastateltavalla on muun muassa oikeus päättää osallistumisesta tutkimukseen sekä halutessaan kieltää vastaamasta kysymyksiin. Haastateltavaa ei saa painostaa osallistumaan ja hänen tulisi voida kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseen, ilman pelkoa kielteisistä seuraamuksista. (Hirsijärvi ym. 2008, 20; Puusa & Juuti 2020,



197-198; Ranta & Kuula-Luumi 2017, 414.) Osoitin kunnioitusta työntekijöitä kohtaan ja pyrin suojaamaan heidän identiteettiään. Analyysivaiheessa jätin pois kaikki tunnistetiedot, kuten paikkakunnan mainitseminen haastattelussa. Lisäksi poistin työntekijöiden vastauksista selkeät kielimurteet.

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto antaa tilaa tulkinnalle, miten haastattelija ymmärtää haastateltavaa ja toisin päin ja miten haastattelijan tutkielmaa ymmärretään (Tuomi & Sarajärvi 2012, 68). Aineisto toimii myös inspiraation lähteenä ja uusien hypoteesien luojana (Eskola 2018, 212). Kun tutkija ymmärtää haastateltavan näkökulman, se mahdollistaa uuden tiedon oivaltamista tai oppimista. Tutkija tulkitsee ja analysoi haastateltavan tulkintaa tutkittavasta aiheesta. (Puusa & Juuti 2020, 74, 103.) Vaikeinta itselläni oli antaa tilaa työntekijälle kertoa omasta näkemyksestään sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta. Useammassa haastattelussa minun teki mieli kertoa omista ajatuksistani aiheesta, mutta en tehnyt näin, koska se olisi alentanut tutkielmani tulosten luotettavuutta.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on tutkimusasetelman tulkitsija ja luoja, jolloin aineisto suodattuu tutkijan omien arvojen läpi ja aineisto muodostuu tavasta, miten tutkija havainnoi ja kuulee asioita. Myös tutkijan esiymmärrys tutkittavasta aiheesta sekä tutkittavat käsitteet vaikuttavat siihen, millaista tietoa tutkija kerää. Tutkija kerää myös tiettyä aineistoa riippuen päämäärästä, mitä tutkija haluaa nostaa tarkastelun keskipisteeksi. Samalla tutkija tulkitsee aineistoa. Puolueettomuutta ja luotettavuutta voidaan näin olleen laadullisessa tutkimuksessa kyseenalaistaa, eikä tutkijan lähtökohta näin ollen ole ikinä täysin objektiivinen. (Kiviniemi 2018, 76; Puusa & Juuti 2020, 101, 190; Tuomi & Sarajärvi 2018, 136.) Kaikenlaiseen tutkimukseen ja hyviin eettisiin periaatteisiin kuuluu avoimuus (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 414), se edesauttaa tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuutta lisää myös se, miten hyvin tutkija onnistuu kuvaamaan sitä ilmiötä tai niitä asioita, joita tutkii (Hakala 2018, 24). Olen tutkielmassani pyrkinyt avoimesti perustelemaan menetelmien käyttöä ja miten olen tuloksiini päätenyt (Puusa & Juuti 2020, 178).

Luotettavuuden kannalta tutkijan tulisi kiinnittää huomiota siihen, ettei johdattele haastateltavaa asettamalla kysymyksiä tietyllä tavalla (Puusa & Juuti 2020, 108). Tämän vuoksi halusin asettaa mahdollisimman laajat haastattelukysymykset ja kehotin haastateltavia kertomaan asioista vapaasti. Puusan ja Juutin (2020) mukaan tutkielman luotettavuutta voi lisätä ymmärtämällä omat subjektiiviset valintansa ja vaikuttimensa sekä tarkistelemalla tulkinnat työntekijän kanssa. Tutkielman luotettavuutta lisää myös tutkimusympäristön kuvaaminen, oman osallisuuden kuvaaminen sekä mahdollisten erityistekijöiden kuvaaminen. (Puusa & Juuti 2020, 183-185, 190.) Olen pyrkinyt kuvamaan mahdollisimman tarkasti, mitkä asiat ovat vaikuttaneet tutkielman tekoon ja miten olen tilanteissa toiminut.

## 5 TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET SOSIAALISESTA KUNTOUTUKSESTA

### 5.1 SOSIAALINEN KUNTOUTUS TYÖNTEKIJÖIDEN MÄÄRITTELEMÄNÄ

Työntekijät kuvaavat sosiaalisen kuntoutuksen palvelua dynaamiseksi palveluksi. Dynaamisella tarkoitetaan, että palvelun sisältö on laaja ja mukautuva riippuen yksilöstä ja hänen palvelun tarpeestaan. Työntekijöiden mielestä sosiaalihuoltolaki ei määrittele, eikä rajaa palvelun sisältöä, vaan lähtökohtana toimii asiakkaan yksilölliset palvelun ja tuen tarpeet. Työntekijät näkevät palvelun asiakaslähtöiseksi, matalankynnyksen tehostetuksi palveluksi, jonka tarkoituksena on tukea asiakkaan selviytymistä arjessa vahvistamalla hänen voimavarojaan. Työntekijöiden mielestä palvelu sopii muutostilanteisiin ja se on asiakkaan arjen mahdollistaja. Seuraavissa otteissa näkyy, kuinka työntekijät kuvaavat palvelua ja miten dynaamista palvelu voi heistä olla:

*...Se on hyvä semmoinen, sosiaalipalvelu. Koska sen pystyy sopeutumaan niin hyvin, kun siellä voidaan ihan mitä vaan sinä voit itse asiakkaan kanssa rakentaa sitten mitä se sisältää se sosiaalinen kuntoutus. Et se voi olla ihan oikeastaan mitä vaan. H1*

*Mutta tosi laaja kirjo mitä asiakkaita on ja kenelle sitä voi sitten, ajatella ja kenelle siitä olisi hyötyä. Ja minun mielestä ihan hyvä niin et se on, aika laissakin määritelty semmotti laveasti. Mutta kyllä se on arjen tukeamista, ja tämmöistä kaikissa muutosvaiheissa esimerkiksi, et tulee joku iso muutos elämässä niin siihen tukea tai jos asiat on ajautunut siihen malliin, että on vaikka vaikea lähteä kotoa tai, on yksinäisyyttä tai joku tullut joku tämmöinen iso elämän muutos. Kaikkeen tämmöiseen se on, hyvä palvelu. H2*

*...Sosiaalinen kuntoutus pyrkii asiakkaan toimintakyvyn osallisuuden ja elämänhallinnan tukemiseen ja edistämiseen ja sellaisen asiakkaan oman elämän asiantuntijuuden vahvistamiseen. H6 & 7*

Työntekijöiden määrittelemänä sosiaalinen kuntoutus on palvelu, jolla tuetaan yksilöä arjessa selviytymisessä ja elämänhallinnassa. Otteet tuovat näkyviksi, että palvelu voidaan rakentaa asiakkaalle yksilöllisesti sopivaksi ja voidaan soveltaa monenlaisia tarpeita omaaville asiakkaille. Palvelu on joustava ja sopii usein asiakkaille, jotka eivät löydä paikkaansa muista palveluista. Työntekijät kuvaavat tyypillistä asiakasta sellaiseksi, jolla on ongelmia elämänhallintansa kanssa. Hän voi olla yksinäinen, hänellä voi olla sosiaalisia pelkoja ja päihdeongelma. Lisäksi asiakas voi olla työtön tai olla muuten syrjäytymisvaarassa. Työntekijöiden mielestä palvelu sopii hyvin myös asiakkaille, joilla on meneillään akuutti kriisivaihe tai pyrkimys pidempiaikaiseen elämänmuutokseen. Yksi työntekijöistä ajattelee palvelun soveltuvan myös vankilasta vapautuneille aikuisille. Työntekijät näkevät, että sosiaalisen kuntoutuksen avulla asiakasta voidaan motivoida elämänmuutokseen, jolloin työntekijä toimii rinnalla kulkijana. Palvelu mahdollistaa arjen hallinnan tuen ja huonojen tapojen poistamista. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla asiakas voi ryhmittää arkeaan ja harjoitella valmiuksiaan erilaisten tukien hakemisessa. Siten sosiaalinen kuntoutus näyttäytyy työntekijöille kokonaisvaltaisena palveluna, johon kuuluu tehostettua ohjausta ja neuvontaa sekä tarvittaessa erilaisia palveluja.

Palvelun sisältö ei määrity pelkästään asiakkaan tarpeiden mukaan vaan siihen voi vaikuttaa myös työntekijöiden vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet:

*...Kun se lainsäädäntö on tosi väljä, niin kaikenlaista voi oikeastaan toteuttaa vähän riippuen siitä, että mitkä ne omat kiinnostuksenkohteet on myös ohjaajilla ja mitkä, tai mitkä ne vahvuudet on ohjaajilla. H6*

Työntekijät näkevät ryhmämuotoisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta olevan asiakkaille paljon hyötyä. Erityisesti vertaistuen työntekijät näkevät asiakkaalle merkityksellisenä, kuten alhaalla oleva ote tekee näkyväksi:

*...Kun meillä on nämä ryhmätoiminnat, niin meidän kohdataan ihmisiä kerralla enemmän, et se vaikuttavuus on suurempaa, toki siinä on myös se vertaistuellinen puoli asiakkaille, minkä tässä on vuosien saatossa nähnyt et se on ihan todella merkittävä et minä väitän et he saat siitä vielä paljon enemmän, siitä vertaistuellisesta puolesta. H3*

Otteessa työntekijä kuvaa vertaistuen asiakkaille hyvin merkittäväksi asiaksi. Lisäksi osa työntekijöistä arvioivat, että ryhmässä annettu kuntoutus on asiakkaille vaikuttavampaa. Työntekijät nostavat esille sen, että asiakkailta on aito mahdollisuus kuntoutua palvelun avulla. Kun asiakas on sosiaalisessa kuntoutuksessa, hänen ei tarvitse miettiä omaa toimeentuloaan, vaan hän saa rauhassa keskittyä kuntoutumiseensa. Sosiaalisen kuntoutuksen aikana Työ- ja elinkeinopalvelut (TE-palvelut) eivät vaadi asiakkaita vastaanottamaan työtä, jos asiakas saa kunnasta sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalinen kuntoutus näyttäytyy työntekijöille myös viimesijaisena palveluna palvelujärjestelmäviidakossa. Paikkana, jonne voi tulla tai mennä päihteiden vaikutuksen alaisena. Tämäkin käytäntö saattaa vaihdella paikkakunnittain. Joissakin kunnissa asiakkailta on mahdollisuus osallistua sosiaaliseen kuntoutukseen päihteiden vaikutuksen alaisena, toisissa taas ei:

*...Minä nyt vielä ajattelen näitä ryhmäläiset niin siellä voi olla semmoisia kun on oikeasti että, ne on työttömiä työnhakijoita ja ne ei (kun heillä) aktiivinen käyttö päällä niin ne eivät pääse mihinkään, ei edes kuntouttava työtoiminnalla ja kaikki tämä, niin niille vois pitää sitten ryhmätoiminta ja ruveta sieltä työstämään, mutta nyt kun ei ole tällä hetkellä resursseja niin tällä hetkellä ne jää vähän kyllä nyt ulkopuolella sillä tavalla...en minä voi sanoa sillee et ne jää- monta ei kyllä jää ulkopuolelle. H1*

*...Semmoista tilannetta ei ehkä oikeastaan voi tullakaan et ainut on se ehdoton et päihteiden käyttö, on se, että jos ei siihen pysty sitä rajoittamaan näitten käyntipäivien aikoina se on minun mielestä yksi semmoinen, missä täytyy vetää raja. H2*

Kuten yllä olevista aineisto-otteista näkyy, päihteiden käyttöön suhtaudutaan eri tavoin eri kunnissa. Joissakin kunnissa asiakas saa osallistua sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, vaikka on päihteiden alaisena. Tällöin työntekijät korostavat osallistumisen merkitystä ja sitä, että asiakas voi saada kuntoutuksesta motivaatiota päihteettömyyteen. Työntekijät haluavat antaa kaikille mahdollisuuden muuttaa elämänsä suuntaa. Asiakkaan osallistuessa toimintaan, hän mahdollisesti myös myöhemmässä vaiheessa oppii sitoutumaan tiettyyn toimintaan. Työntekijät katsovat toiminnan luovan asiakkaalle toivoa. Toisessa aineisto-otteessa korostuu enemmän työntekijän työsuojelu. Päihteiden vaikutuksen alaisena asiakas voi olla arvaamaton. Useat työntekijät kuvaavat tekevänsä pitkälti työtä yksin ja kuvaavat toiminnan tulevan täten haavoittuvaksi. Työntekijöillä on vastuu paitsi toiminnasta myös muista asiakkaista.

Joissakin kunnissa asiakkaiden ei tarvitse sitoutua sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, kun taas toisissa kunnissa asiakkaat pyritään sitouttamaan siihen, kuten alla olevat otteet tekevät näkyväksi. Otteita yhdistää tavoite asiakkaiden motivoinnista muutokseen ja siitä epäsuorasti pyrkimys sitouttaa asiakas mukaan toimintaan:

*...Nyt minä ajattelen ihan täysin paikkakunnan kannalta et meillä pitäisi olla, paikka jonne vois vieläkin helpommin tulla paikka joka olisi auki aina, en nyt tarkoita 24/7 mutta sillee et vois olla sekä aamupäivisin että ehkä myös iltapäivisin tai illallakin...olisi olohuone mihin sinä voit tulla ja sitten kun saadaan katsottua et okei sinulla ei ihan nämä ja nämä vielä, toimi ja sinä et ole pystynyt vaikka sitoutumaan mihinkään toimintaan niin mitä jos sinä lähdetkin tähän toimintaan et, meillä on täällä nyt tämä peliryhmä sosiaalisena kuntoutuksena jossa on, sosiaaliohjaaja paikalla niin tule tähän ja sitoudu tähän. H3*

*Esimerkiksi nuori, jolla ei ole ihan elämän asiat hallinnassa, ei ole pystynyt sitoutumaan kuntouttavaan työtoimintaan tai kouluun oikein mitenkään, ei ole ehkä pystynyt sitoutumaan nuorten pajoillekaan tai näin...mitä jos sinä nyt sitoutuisit tähän, et koitetaan- (kun) minä annan sen mahdollisuuden*

*aina siihen että, vaikka meillä on toinen ryhmä kestää neljä tuntia ja toinen kestää kaksi tuntia, niin tule sinne paikalle et ei se haittaa jos ryhmä alkaa yhdeksältä tule kymmeneltä, jos sinä heräät myöhään tai tuut vaikka kahdeltatoista paikalle niin se riittää. Sitten tämmöinen joka ei ole pystynyt sitoutumaan oikein mihinkään, minulla on monta montaa hyvää kokemusta siitä et, asiakkaat on tuonut sitä julki et he on kokenut et se on, hyvä et heillä on se lupa siihen et jollen minä ole päässyt heti aamulla, hereillä ja sinne ryhmään et sitten minä voin kuitenkin mennä et siellä ei ole kukaan kiukkuisena vastassa tai mitään, et kun minä tulen myöhässä vaan et se on ok. Sitten se ihminen joka ei ole pystynyt mihinkään sitoutuu yhtäkkiä se pystyykin sitoutumaan, yhteen ryhmään ja voi olla et se pystyy siihen koko neljäntuntiseen saman tien, koska se ei olekaan velvoittavaa. Et tosi monet on sanonut et, kun se velvoittavuus on siitä poissa niin sitten siihen uskaltaakin jotenkin, luottaa et kyllä minä pystyn käymään täällä. H3*

Kuten yllä olevasta otteesta näkyy, sosiaalisen kuntoutuksen toimintaan osallistuminen ei ole työntekijöiden mukaan asiakkaille pakollista. Se perustuu vapaaehtoisuuteen ja luottamukseen. Ohteessa työntekijä kuvaa sitä, että elämänhallinnan ongelmista voi toipua, kun kuntoutumiselle antaa aikaa. Palvelun laajan määrittelyn vuoksi joillakin työntekijöillä on haastavaa tietää, milloin ja missä tilanteessa palvelua tulisi asiakkaille myöntää. Työntekijöiden mukaan kuntiin ei ole tehty valmiita toimintamalleja tai prosessinkuvauksia. Tämä on heijastunut siihen, että sosiaalisen kuntoutuksen myöntämiskriteerit, oman organisaation toimintaohjeet ja kuntoutuksen tavoitteet ovat työntekijöille epäselviä. Palvelun myöntäminen ja järjestäminen ovat yksittäisen työntekijän harkinnassa:

*...Kun se on siellä sosiaalilaissa et sosiaalinen palvelu, niin silloin sitten kun on asiakkaitten kanssa tekemisissä niin siinä sitten mietitään mitä tukia ja palveluita he tarvitsevat sitten siinä yhteydessä päätetään, että voisiko sosiaalinen kuntoutus olla yksi vaihtoehto. H1*

*No en kyllä oikeastaan kovin paljon ole saanut, ohjeita et täällähän ei ollut edellistä ohjaajaa paikalla, kun minä aloitin, et hän oli lopettanut et minä olen, aika itsenäisesti saanut tätä käynnistää. Missä on hyvät puolensa ja huonot puolensa, ja sen lisäksi, kun tämä on niin erillään muista palveluista ja täällä ei ole sitä työkaveria, kenen kanssa käy läpi näit asioita niin, kyllähän siinä välillä on semmoinen epävarma olo. H2*

*Sanotaan et ei mitenkään, että ei mulla ole mitään semmoisia selviä ohjeita, että milloin joku, olisi sosiaalista kuntoutusta. Et sitten se on ollut ihan oman pohdinnan tulosta sitten. H4*

Kuten yllä olevista aineisto-otteista näkyy, ohjeistuksen puute sekä yksittäisen työntekijän harkinnan varassa olevat päätökset yhdistävät kuntia. Ohjeistukset ja niiden puute nähdään myös työntekijöiden puolesta hyvänä asiana, koska se antaa työntekijöille vapaat kädet suunnitella ja toteuttaa toimintaa haluamallaan tavallaan. Toisaalta tämä vapaus luo työntekijöille myös epävarmuutta. Työntekijät toivovatkin välillä vahvempaa ohjeistusta esimiehiltään.

Palvelun järjestämisen haasteena työntekijät näkevät erityisesti kuntien käytössä olevat vähäiset resurssit:

*...Se syö kyllä vähän resursseja minun mielestä se sosiaalinen kuntoutus, kuten minä sanoin tässä aikaisemmin niin minun mielestä se riippuu siitäkin, että kuinka paljon haasteita sillä ihmisellä on, jos se on vähän niin kun joka saranalla jotain niin silloin vois tehostaa se niin et, tapaat sen muutama kerta viikossa alussa ja silloin, ainakin meidän yksikössä ei siellä oikeastaan ole varaa semmoiseen, kun ei henkilökuntamäärä riitä semmoiseen. H1*

*...Näkisin sen haasteena, että jos minä olen ainut työntekijä täällä, et sehän tarkoittaa, että minulle täytyisi olla joku sijainen, minäkin voin sairastua tai minullakin voi olla jotain menoja, että olen poissa, niin kyllä minä näkisin*



*sen haasteena. Ja muutenkin että jos halutaan kehittää palvelua niin, kyllähän se vaatisi et olisi sitten työvoimaresursseja myös. H2*

Työntekijät eivät aina kykene antamaan palvelua asiakkaalle siinä laajuudessa, jota hän mahdollisesti tarvitsee. Tähän vaikuttaa rajalliset henkilöstöresurssit. Niillä paikkakunnilla, joissa sosiaalista kuntoutusta annetaan ryhmämuotoisena kuntoutuksena, työntekijät arvioivat ryhmäkoon ideaaliksi noin 6-10 asiakasta ryhmässä. Työntekijöiden mukaan hyväksi havaittu asiakasmäärä on ryhmän alussa 12 asiakasta. Työntekijät kertovat, että ryhmästä tippuu usein useampi asiakas pois matkan varrelta. Käytännössä asiakkaita on enemmän, kuin tarjolla olevia asiakaspaikkoja. Niillä paikkakunnilla, joissa sosiaalista kuntoutusta toteutetaan ryhmämuotoisena kuntoutuksena, asiakkailla on mahdollisuus osallistua toimintaan useamman kerran viikossa. Yhdessä kunnassa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta toteutetaan 6-10 viikon sykleissä, kurssimuotoisena toimintana. Osa työntekijöistä kertovat, että sosiaalisessa kuntoutuksessa ei ole lain puitteissa olemassa määräaikoja ja ehtoja, jonka takia toiminta-aika asiakkaille voi olla pitkä.

Työntekijät mainitsevat, että lain puitteissa on mahdollista järjestää asiakkaille kohdennettuja sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä, mutta että tähänkin tarvitaan resursseja. Työntekijät toivovat enemmän henkilökuntaa, jotta toimintoja olisi mahdollista lisätä tai ryhmämuotoista kuntoutusta asiakkaille tarjota. Yksi työntekijöistä korosti sitä, että vaikka asiakas lähtee ryhmästä, hän on aina tervetullut takaisin. Esimerkkinä nostetaan ryhmän jättäminen opiskelujen takia. Jos asiakkaan kunto ja toimintakyky ei salli opintoja, asiakas voi aina hakeutua takaisin sosiaalisen kuntoutuksen piiriin. Tällä tarkoitetaan sitä, että asiakas voi aina palata kuntoutumaan palvelujärjestelmässä olevaan viimesijaiseen palveluun, sosiaaliseen kuntoutukseen.

Yksi työntekijöistä nostaa esille sen, että palveluketjujen koordinointi puuttuu, varsinkin rikostaustaisille asiakkaille tai vankilasta vapautuneille:

*...Rikostaustaisten naisten kohdalla, tai ylipäätään siis vankilasta vapautuneiden kohdalla ei välttämättä siis sosiaalinen kuntoutus ja*

*ylipäättään se, et jos ajatellaan tällöinen palvelutarpeen arviointi niin ei välttämättä toteudu ainakaan isommissa kunnissa. Et jotenkin tuntuu, että se semmoinen kokonaisvastuu tietyllä tavalla, et kun ihminen vapautuu vankilasta, et siellä saattaa olla suunnitteilla erilaisia palvelujatkumia, mutta sitten käytännössä se vastuu ei sitten olekaan siellä siviilin puolella enää kenelläkään. H5, sos.tt.*

Kentältä puuttuu myös asiakkaalle selkeä palvelupolku:

*...Tärkeä pointtihan olisi yleensä se, että mitä se asiakas tekee sen ryhmän jälkeen. Niin se on ehkä vähän semmoinen mikä ei aina ole kauhean semmoista selvää. Ja sitten huomaa, että monet ihmiset pyörivät vaan ryhmästä toiseen. H7*

Kuten aineisto-ote tekee selväksi, sosiaalinen kuntoutus ei aina vie asiakasta eteenpäin. Se ei silti työntekijöiden mielestä tarkoita sitä, ettei sosiaalinen kuntoutus olisi tärkeää asiakkaille. Työntekijät korostavat päinvastoin palvelun olevan erittäin tärkeä asiakkaille, etenkin arjen mielekkään tekemisen kannalta. Yhden työntekijän mukaan asiakkaille on tärkeää myös luottamus, osallisuuden tunne, ryhmässä hyväksytyksi tuleminen ja yhteisöllisyys. Aikojen tai ryhmän peruminen voi työntekijän mukaan aiheuttaa asiakkaalle paljon mielipahaa ja pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että luottamus palvelua kohtaan horjuu. Työntekijän kokemuksen mukaan ryhmien peruuttamisessa tippuu yleensä ryhmään osallistujia pois. Yksi työntekijöistä nostaa esille eri lakien ja palvelujen merkityksen siihen, etteivät asiakkaat pääse eteenpäin elämässään. Hän nostaa esimerkiksi Kelan kuntoutustukea saavat. Työntekijän mielestä kuntoutustukea saava asiakas on tyypillinen sosiaalisen kuntoutuksen asiakas, joka ei pääse eteenpäin, koska ei saa osallistua esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan tukimuotonsa takia. Työntekijän mukaan tämänkaltaisen asiakkaan palvelupolkua voidaan varmistaa sosiaalisessa kuntoutuksessa ja mainitsee sosiaalisen kontekstin harjoittamisen tärkeänä. Työntekijä nostaa esille sen, että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään osallistumisen jälkeen tavoitteena on löytää asiakkaalle uusi palvelu.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) laivan määritelmän vuoksi, työntekijät näkevät mahdollisena työparin mukaan ottamisen asiakastyöskentelyyn oman organisaationsa ulkopuolelta. Tästäkin on kunnissa kirjava käytäntö. Jotkut kunnat hyödyntävät henkilökuntaa omasta organisaatiostaan, jotkut kolmannelta sektorilta, A-klinikasta ja jotkut kuntouttavan työtoiminnan kautta.

## 5.2 TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYS LAIN ASETTAMASTA REUNA-EHDOISTA

Kaikki työntekijät näkevät lainsäädännön hyvänä ja sen antavan mahdollisuuksia työskennellä asiakkaan kanssa hyvin laajasti ja ilman rajoitteita. Työntekijät nostavat esille myös sen, että lakipykälä ei rajaa tiettyä ikäryhmää tai asiakasryhmää palvelun ulkopuolelle. Työntekijät painottavat päinvastoin sitä, että palvelu on lainsäädännön perusteella kaikille mahdollinen:

*...Pykälänä sehän on aika selkeä, kuitenkin ja antaa semmoisen laajan pohjan tuelle että, siinä ei pois suljeta eikä aseteta mitään määräaikoja eikä semmoisia ehtoja. H2*

*...Sosiaalinen kuntoutus on mahdollista olet sinä sitten työtön, sairauslomalla ehkä työssäkin opiskelija se että, jos se toiminta katsotaan et se on ihmiselle tarpeellinen just nyt niin silloin se on, et löydetään se hänelle sopiva. Et minun mielestä sosiaalisessa kuntoutuksessa on se hyvä puoli, et se ei rajaa yhtään ketään pois et ennemminkin se et löydetään se ajatus siitä et miksi joku tarvitsee sosiaalista kuntoutusta. H3*

Kuten yllä olevat otteet tekevät näkyviksi, työntekijöiden mukaan asiakkaalla on oltava jokin toimintarajoite saadakseen sosiaalista kuntoutusta. Työntekijät kuvaavat sosiaalisen kuntoutuksen palvelua suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi prosessiksi, jossa asiakkaan omat toivomukset huomioidaan. Kuntoutuksen sisältö ei ole työntekijöiden mukaan laissa erikseen avattu tai rajattu, jonka vuoksi työntekijät

kokevat sosiaalisen kuntoutuksen palvelua vaikeasti määriteltävänä. Työntekijät näkevät määrittelyn tapahtuvan käytännön työssä ja asiakasohjauksessa. Työntekijät kokevat lainsäädännön antavan heille vapaat kädet lain tulkintaan ja palvelun toteuttamiseen. He näkevät lain mahdollistavan monenlaisen toiminnan monenlaisille ihmisille. Kuten toisessa aineisto-otteessa näkyy, työntekijät mieltävät sosiaalisen kuntoutuksen moninaisena matalan kynnyksen palveluna. Laissa on paljon hyvää ja se huomioi asiakkaan heterogeenisyyden, toisaalta se jättää yksittäiselle työntekijälle paljon harkintavaltaa.

Työntekijät kokevat sosiaalisen kuntoutuksen lakipykälää ristiriitaisena. Työntekijöiden mielestä sosiaalista kuntoutusta ohjaava lakipykälä ei ole riittävän selkeä ja se antaa kunnissa liikaa tilaa erilaisille tulkinnoille ja väärinkäytölle. Väärinkäytöllä tarkoitetaan palvelun järjestämisen kiertämisen kunnissa. Toisaalta juuri tämän väljän määritelmän työntekijät kokevat myös hyvänä, koska se mahdollistaa kuntia kohdistamaan palvelua vapaasti haluamallaan tavallaan:

*Se ei ole niin selkeä et se on vähän semmoinen, että mitä se sosiaalinen kuntoutus on ja se on monessa paikassa kaikki ymmärtää se lainsäädäntö vähä eri tavalla. Se saisi olla vähä selkeämpi minun mielestä, se on vähä et se on vaikea saada kiinni mitä se on. H1*

*Se, antaa loppujen lopuksi aika vapaat kädet, et sitä pystyy tulkitsemaan kyllä hyvinkin, et voisihan se olla vähä tarkempi et minä en tiedä. H3*

Molemmista otteista on nähtävissä työntekijöiden epävarmuus siitä, tulkitsevatko he lakia oikein. Työntekijät toivovat lakipykälään selkeyttä, mutta toisaalta ei. Työntekijöiden näkemysten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelua on kunnissa järjestetty hyvin eri tavoin juuri lain tulkinnan takia. Työntekijät kuvaavat asiakkaan saavan joissakin kunnissa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta ja toisissa yksilöllistä kuntoutusta. Yksi työntekijöistä mainitsee sen, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelua ei juuri ollenkaan käytetä hänen kunnassaan. Toinen työntekijöistä ei osaa kertoa, miten palvelu on järjestetty omalla paikkakunnallaan. Työntekijät pohtivat, tulisiko lakia

tarkentaa eri sosiaalipalveluiden osalta ja auttaisiko tämä toteuttamaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelua kunnissa paremmin:

*...Et voisihan se olla vähän tarkempi et minä en tiedä olisiko kuntien helpompi lähteä toteuttaa sitä, kun se olisi tarkempi, ja se olisi rajattu. H3*

*... Et joku sosiaalilakikin on hyvin ympärilyöreästi kirjoitettu. Et ainakin minulla on just sitä pohdintaa sitten että-, tietty jos se olisi määritelty paremmin et mitä sosiaalityö ja, sosiaaliohjaus ja mitä on sosiaalinen kuntoutus, se vois kanssa helpottaa täällä sosiaalitoimistossa et mitä palvelua myönnetään. H4*

Aineisto-otteet tekevät näkyviksi työntekijöiden pohdintaa sosiaalisen kuntoutuksen ohjaavasta lakipykälästä. Työntekijöiden näkemysten mukaan lain selkeämpi rajaus helpottaisi työntekijöiden arjen työskentelyä, tuomalla raamit työskentelyyn. Toisaalta työntekijät eivät halua, että lakipykälää selkiytetään. Työntekijät pelkäävät selkeämmän lakipykälän rajoittavan liikaa asiakkaille annettavaa palvelua:

*...Nyt kun se on näin vähän epäselvä, niin se antaa aika paljon mahdollisuuksia silloin...jos se olisi enemmän selkeä niin en minä tiedä mutta se voi äkkiä olla niin sitten, että sieltä tulee enemmän rajoituksia, kun minun mielestä se on nyt hyvä, kun se on kuitenkin aika, se on jotenkin semmoinen epämääräinen...rajoittaa enemmän, miten sinä rakennat ja mitä sinä pystyt tarjoamaan... H1*

Yhteistä työntekijöille on se, että he näkevät väljän määritelmän tuovan enemmän mahdollisuuksia, kun ottaa pois. Lain selkeyttämisen sijaan, yksi työntekijä ehdottaa käytännön esimerkin lisäämistä lakiin. Esimerkin siitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelua tulisi tai voisi soveltaa. Useampi työntekijä kertoo tarkastelevansa säännöllisesti lakipykälää, sosiaalihuoltolain soveltamisopasta ja THL:n ohjeistuksia etsien tietoa ja rakentaen ymmärrystä palvelusta. Oppaat auttavat työntekijöitä tuomaan selkeyttä lain tulkintaan. Muutamat työntekijät kuvaavat lain määritelmän olleen heille

alussa epämääräinen, mutta määritelmän auneen heille työskentelyn ohessa. Yksi työntekijöistä ehdottaa myös lakiin lisättävän maininnan henkilöstön minimiresurssimäärästä sosiaalista kuntoutusta toteutettaessa.

Lain tarkastelun lisäksi työntekijät nostavat esille ammattikuntaansa ohjaavia rajoituksia. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaaliohjaajilla on rajoitetut oikeudet tehdä päätöksiä verrattuna sosiaalityöntekijöihin. Työntekijät nostavat esille sen, että erityisen tuen päätökset tekevät lain mukaan sosiaalityöntekijä. Lakia tulkitaan kunnissa tässä tapauksessa eri tavalla. Neljä työntekijää kuvaavat sosiaalityöntekijän tekevän heidän kunnassaan kaikki erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan päätökset. Ainoastaan yksi työntekijä kertoo tekevänsä itse sosiaaliohjaajana kaikki sosiaalisen kuntoutuksen päätökset, myös erityistä tukea tarvitseville asiakkaille. Yhdessä kunnassa sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä ei tehdä tällä hetkellä ollenkaan. Sen sijaan asiakkailta edellytetään sosiaalihuollon asiakkuutta osallistuessaan sosiaaliseen kuntoutukseen. Työntekijät näkevät asiakkaiden ohjautuvan sosiaalisen kuntoutuksen palveluun hyvin eri tavalla. Jotkin omatyöntekijän kautta, jotkin suoraan ja jotkin muista yksiköistä tai toimipaikoista. Yhteistä kunnissa on se, että palveluun ohjaututaan yleensä aikuissosiaalityön henkilöstön kautta.

Yksi työntekijöistä pohtii, mitä uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on tuonut tullessaan, kun sosiaalisen kuntoutuksen palvelua on myönnetty jo aikaisemmin:

*...Käytännössä sosiaalinen kuntoutus on sitä mitä on ollut jo ennen kun tämä laki on tullut, niin näit käytäntöjä on tietyllä tavalla ollut, et onko tämä sitten edes millään tavalla oikeastaan velvoittanut kuntia sitten toimimaan tai muokkaamaan esimerkiksi palveluja minkään näköiseksi. H5, sos.tt.*

Aineisto-ote tekee näkyväksi sen, että työntekijä pohtii sitä, miten paljon palvelua kunnissa oikeasti käytetään. Kun palvelu ei ole velvoittava, eikä sitä seurata, se jää helposti myöntämättä. Työntekijä pohtii asiakkaiden sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen olevan suurempi, kuin mitä palvelua myönnetään. Työntekijän mielestä lain

ympäripyöreä määritelmä kenelle palvelua myönnetään, mahdollistaa sen, että asiakkaita jää palvelun ulkopuolelle. Työntekijä pohtiikin, pitäisikö lain määritelmää kiristää niin, että kunnille tulisi sanktioita, jos ne eivät myönnä tai toteuta sosiaalisen kuntoutuksen palvelua.

Lain tulkinta aiheuttaa työntekijöissä myös ristiriitaisia ajatuksia siitä, miten palvelua tulisi käytännössä toteuttaa ja missä sosiaalisen kuntoutuksen paikka on toimintakentällä. Onko se osa sosiaalipalveluja vai kuntouttavaa työtoimintaa:

*...Suurin pelko tai ehkä tietokin et mones paikassa tosiaan sitä järjestetään kuntouttavana työtoimintana, ja se ei ole se et se ei ole sama asia et niin se ei saisi olla et, jos pitäisi sitä lakiin muuttaa niin siellä vois olla se lause, että sosiaalinen kuntoutus ei saa olla sama, kun kuntouttava työtoiminta, joskin siis onhan se kuntouttavaa eihän sitä voi pois sulkee millään. Koska se että jos ajatellaan ihan vaan sekin, et kun kuntouttava työtoiminta on työttömälle mutta sosiaalinen kuntoutus voi olla, vaikka eläkeläiselle, vaikka opiskelijalle et se ei ole sama asia kaikki ei voi olla työvoimapolitiittista toimintaa. H3*

*Sosiaalihuoltolaki, ja sen periaatekin on jo semmoinen kokonaisvaltainen et kyllä minä ajattelen, että sosiaalinen kuntoutus on just sitä, ja sitten se neuvonta ja ohjaus mikä sosiaalihuoltolais on (minun mielestä) toteutuu siinä sosiaalisessa kuntoutuksessa, nyt minä olen ruvennut tässä, kun tämä on noussut esiin pohdintaan niin sitten tietty tämä kuntouttava työtoiminta. Et se on yksi semmoinen mitä minä olen pohtinut et onko se tavallaan, palvelu kuntouttavaa työtoimintaa vai onko se palvelu sosiaalista kuntoutusta, minkä yksi muoto on sitten kuntouttava työtoiminta. H4*

Otteet tekevät näkyviksi sen, että työntekijät kokevat sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan rajapinnan haastavaksi. Kahden työntekijän mielestä laki on täysin selvä ja sosiaalinen kuntoutus ei ole sama asia, kuin kuntouttava työtoiminta. Yksi työntekijöistä nostaa esille sopimuseron ja eron asiakkaan omassa vastuussa. Jos

asiakas on kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella, hänellä on itse vastuu omasta työllistymisestään. Toisen työntekijän mielestä rajapinta on hyvin häilyvä ja työntekijä kokee, että kaikissa palveluissa sovelletaan sosiaalista kuntoutusta. Useampi työntekijä rinnastaa sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan kuntouttavaan työtoimintaan, samalla kuin toiset työntekijät ovat vahvasti sitä mieltä, että sosiaalinen kuntoutus on oma palvelunsa. Kuntoutuksen osaa painotetaan kumminkin sekä sosiaalisessa kuntoutuksessa että kuntouttavassa työtoiminnassa:

*Kaikki tämmöiset työpajat ja muut päivätoimintapaikat on ne sitten, mielenterveyspuolen henkilöille tai vammaisille tarkoitettuja niin, kaikki ne tekee myös kuntouttava työtoiminta, tekee osaltaan sosiaalista kuntoutusta.*  
H2

Työntekijät pohtivat myös sosiaalisen kuntoutuksen paikkaa osana kuntoutusta. Tässäkin asiassa kuntoutuksen rajapinnat aiheuttavat työntekijöille hämmennystä. Työntekijät pohtivat, mitä kaikkea sosiaalisen kuntoutuksen palveluun voi loppujen lopuksi laskea:

*Minä rupesin jo sitäkin pohtimaan, että tuleeko sitten- no en minä tiedä Kelalla on lakia (mutta sitten) Kelan kuntoutukset et minä en tiedä lasketaanko ne sosiaaliseksi kuntoutukseksi mitä siellä sitten tulee, työkykyä ylläpitävää tai tämmöisiä. Tai sen työkyvyn kartoitus sitäkin (minä ajattelisin) semmoisiakin, lakeja ehkä tulla (siihen) sitten ohjaamaan. H4*

Työntekijät liittävät sosiaalisen kuntoutuksen painopistettä sosiaaliseen elämään ja korostavat asiakkaan kokonaistilanteen huomioimisen tärkeyttä. Yksi työntekijöistä mainitsee, että palvelua ei tunneta asiakkaiden keskuudessa, eikä saatavilla oleva informaatio ole riittävä:

*...Täällä ei ollut mitään esitettä tästä paikasta. Ei löydy paikkakunnan tai sosiaalitoimen sivustoilta edelleenkään tietoa tästä, paikasta ei yhteystietoja*



*eikä esitettä. Et se on aika, pitkälti kulkee asiakkaitten kautta sitä tietoa, sosiaalityöntekijät kyllä ihan kiitettävästi informoivat, mutta jos tulisi uusi henkilö muuttaisi...ja etsis tätä palvelua ei löytäisi sitä kyllä nettisivujen kautta. H3*

Aineisto-ote tekee näkyväksi sen, että monesti tieto palvelusta kulkee asiakkaalta toiselle tai sosiaalityöntekijän kautta asiakkaalle. Työntekijät nostavat yksimielisesti esille sen, että palvelua ei tunneta muiden ammattilaisten kesken:

*...Itse asiassa yksi on se et koska sosiaalinen kuntoutus on kuitenkin kuntoutusmuoto, et jotenkin toivoisi et pikkuhiljaa myös terveydenhuollon puolella nähdään se kuntoutuksellinen puoli sosiaalityössäkin sosiaalipalvelussa, et se et meillä on paljon annettavaa, kun sitä osattaisiin hyödyntää. Asiakkaitten vastuulla on niin paljon se et, verkostoiki kun on et muistaako he sanoa et hei heillä on myös työntekijä, sosiaalipalveluista. Ja sitten toki verkostois nehän yleensä nivoutuvat aika paljon terveydenhuollon asioihin, mutta nähtäisiin se et se kuntoutuspuoli on meilläkin et saataisiin ne kaikki yhteen. H3*

Kuten yllä oleva aineisto-ote tekee näkyväksi, työntekijät määrittelevät sosiaalista kuntoutusta omaksi kuntoutusmuodoksi ja näkevät palvelussa paljon potentiaalia. Työntekijät pohtivat, osataanko sitä sosiaalityön osaamista kunnissa ja eri ammattilaisten kesken hyödyntää. Työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen nivoutuvan yhteen myös muiden palvelujen ja kuntoutusmuotojen kanssa. Työntekijät toivovat sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntemusta lisättävän muun muassa terveydenhuollon puolelle, eteenkin tieto palvelun olemassaolosta. Tätä kautta he toivovat myös sosiaalisen kuntoutuksen saavan arvostusta omana asiantuntija-alana. Kaikki työntekijät näkevät moniammatillisen työskentelyn erittäin tärkeänä. Työntekijät näkevät moniammatillisen työskentelyn auttavan kohdistamaan asiakkaille annettavaa palvelua, jolloin asiakkaan ongelmien työstäminen helpottuu. Työntekijöiden mukaan se helpottaa myös oikeanlaisen sosiaalipalvelun myöntämistä.

Eri sosiaalipalvelut ja niiden rajapinnat herättävät työntekijöissä myös pohdintaa:

*Minä mietin vaan siis yleisesti, kun sosiaalinen kuntoutushan on mahdollista ryhmätoimintana mutta myös yksilötoimintana, niin se et ehkä itsellä on semmoinen vielä, että miten sitä vois yksilötoimintana toteuttaa, se on ehkä semmoinen mitä on monta kertaa miettinyt, että miten se eroaa sosiaaliohjauksesta se yksilöllinen sosiaalinen kuntoutus. Mutta toki siis kuitenkin sosiaalinen kuntoutus on, se on tavoitteellista mutta niinhän sosiaaliohjauksenkin pitää olla tavoitteellista et siinä on vähä semmoinen, että ollaan niin lähekkäin, tai siis sosiaalityökin totta kai, mutta se on yks semmoinen. H3*

Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi, työntekijät pohtivat sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen eroa ja koska kyseiset palvelut tulisi myöntää. Yksi työntekijä pohtii, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluun harvemmin törmätään lainsäädännössä tai käytännössä ja että palvelua harvemmin käytetään kunnissa. Työntekijän mielestä sosiaalipalveluiden nimikkeiden tarkempi määrittely helpottaisi eri sosiaalipalvelujen myöntämistä. Toinen työntekijä pohtii asiakkaan saavan palvelua, vaikka käytetty nimike ei ole sosiaalinen kuntoutus:

*...Asiakas saa sitten sen ihan saman palvelun laitan minä siihen sitten palvelun nimeksi sosiaalinen kuntoutus tai sosiaaliohjaus. Meillä ei ole sillain siinä eroa. H4*

Kuten yllä olevasta aineisto-otteesta näkyy, sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaaliohjauksen ero on työntekijöiden mielestä välillä vaikea hahmottaa. Yhden työntekijän mielestä sosiaalista kuntoutusta annetaan myös sosiaaliohjauksen yhteydessä:

*...Sosiaaliohjaajat tekee varmasti tavallaan osittain sellaista yksilömuotoista sosiaalista kuntoutusta siinä samalla kun he tekevät sitä sosiaaliohjausta. H7*

Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi, eri sosiaalipalveluiden sisältö muistuttaa toisiaan ja sitä tehdään myös rinnakkain. Yksi työntekijöistä mainitsee, että yksilöllistä sosiaalista kuntoutusta annetaan sosiaaliohjauksen muodossa, jos asiakas samanaikaisesti osallistuu sosiaalisen kuntoutuksen ryhmään.

### 5.3 TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYS ASIAKKAIDEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISESTA

Useimpien työntekijöiden näkemys sosiaalisen kuntoutuksen palvelun saatavuudesta on se, että kaikki palvelua tarvitsevat myös saavat sitä:

*...Tarvetta on ollut, niin kaikki sitä on kyllä sitten saanut, et ei ole mitenkään rajattu et joku ikäluokka jäisi pois. H4*

Kuten esimerkissä näkyy, työntekijät korostavat sitä, että ikä tai sukupuoli ei ole mikään este palvelun saamiselle. Yhden työntekijän mielestä palvelun ulkopuolelle jäävät ne henkilöt, jotka eivät ole motivoituneita muutokseen tai eivät itse kykene palvelua hakemaan:

*...Aikuissosiaalityön asiakkuus, niin sehän on vapaaehtoista... välttämättä kaikki asiakkaat jotka ehkä tarvitsevat palvelua niin siis tosiaan sitten hakeudu syystä tai toisesta sinne... H5, sos.tt.*

Työntekijän mielestä, on varmistuttava asiakkaan motivaatiosta muutokseen, ennen kuin sosiaalista kuntoutusta kannattaa myöntää:

*...Sillä tavalla että on tietyllä tavalla olemassa semmoinen, vähän niin kuin varma pohja siihen, että tälle ihmiselle tätä kannattaa tarjota. H5, sos.tt.*

Työntekijä nostaa esille myös paikkakuntaan liittyvät erot palvelun saatavuuden suhteen:

*...Se palveluitten saaminen, sehän riippuu siitä tietyntyyppisestä palveluvalikosta mikä kunnassa on tarjolla. Et kyllähän se tietyllä tavalla rajaa sen, että yhdessä kunnassa voi olla, että pystytään tarjoamaan jotakin palvelua taas mikä toisessa pienessä kunnassa esimerkiksi on ihan mahdotonta ruveta järjestämään. H5, sos.tt.*

Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi, palvelun saatavuudessa on alueellisia eroja. Pienellä paikkakunnalla ei pystytä tarjoamaan sosiaalista kuntoutusta ryhmämuotoisena kuntoutuksena, kun taas isommalla paikkakunnalla palvelua ei kyetä antamaan yksilöllisesti. Joidenkin työntekijöiden mielestä palvelun ulkopuolelle jäävät tällä hetkellä myös nuoret, koska heille on olemassa niin paljon erilaisia palveluita.

Työntekijöiden kesken ryhmämuotoisessa sosiaalisessa kuntoutuksessa pohdintaa herättää se, saavatko asiakkaat palvelua juuri silloin, kun he sitä tarvitsevat:

*...Saa myöhemmäs vaiheessa et kyllä minä, pyrin siihen et minä annan lupauksen, että pääsee ryhmään mutta se ei välttämättä ole heti, et sitten se voi olla, kun minullakin on ryhmäläisiä, jotka on ollut jo pidemmän aikaa, niin sitten on kuitenkin tarkoitus et tuosta ryhmästä lähdetään pois myös, ettei sinne vaan jäädä, ja et löydetään se joku toinen toiminto mikä olisi vähän astetta eteenpäin. Niin kyllä minä väitän et harva jää sen takia saamatta sitä palvelua, jossain kohtaa, ettei sitä olisi et kyllä varmasti saa et sitten ehkä enemmän on sitä et, onko se sitten siinä kohtaa, kun se palvelun saisi, onko se sitten enää tulossa siihen, onko elämäntilanne muuttunut niin ettei enää pysty tai et onko löytynytkin jotain muuta. H3*

Työntekijät näkevät, että sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitus on viedä asiakasta eteenpäin elämässään. Työntekijöiden mukaan on tärkeää, että asiakas saa palvelua tarvitsemallaan hetkellään. Muuten vaarana voi olla, että elämäntilanne on muuttunut sen verran, ettei asiakas enää hyödy palvelusta tai ei kykene vastaanottamaan sitä. Työntekijät nostavat esille sen, että vallitseva Covid-19 pandemia aiheuttaa tällä hetkellä haasteita käytännön toiminnan suhteen. Ryhmätoimintaa on työntekijöiden mielestä vaikea järjestää ja yksittäisiä henkilöitä on vaikea sijoittaa oman toiminnan ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, että yhteiskunta on osittain suljettu. Yhdessä kunnassa myös omien tilojen puute aiheuttaa haasteita ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä ja toteuttamisessa. Työntekijät kokevat tämän arvostuksen puutteena omassa organisaatiossaan ja nostavat esille sen tosiasian, että palvelu on kunnille lakisääteinen.

Työntekijät kuvaavat, että sosiaalista kuntoutusta myönnetään tällä hetkellä kunnissa eri kohderyhmille. He kuvaavat, että sosiaalista kuntoutusta myönnetään aikuissosiaalityön asiakkaille, nuorille aikuisille, työikäisille aikuisille, päihteistä toipuille aikuisille ja vankilasta vapautuneille aikuisille pääosin 18-65-vuotiaille. Työntekijöiden näkemysten mukaan asiakas ohjautuu sosiaaliseen kuntoutukseen sosiaalityöntekijän todettua asiakkaalla palvelun tarvetta, palvelutarpeen arvioinnin perusteella:

*...Siellä sosiaalityöntekijän, tapaamisessa tai jotain kautta käy ilmi et hän tarvitsee arkeen jotain tekemistä tai tarvitsee tukea siihen, on jotain tällaisista sosiaalisia pelkoja tai vaikeata lähteä kotoa tai, ei ole harrastuksia on yksinäinen tai, tämän tyypisiä. H2*

*Asiakkaat ohjautuvat niin et joko, heidän oma työntekijänsä mistä tahansa soittaa minulle tai tulee käymään minun luona ja sanoo, että hei minulla olisi asiakas, joka voisi olla tästä kiinnostunut ja aika usein tehdään niin et otetaan yhteinen tapaaminen niin et asiakas näkee minut ja sitten minä kerron siitä, millainen se palvelu on. Et toki muut työntekijät kertovat siitä palvelusta kanssa mitä haluaa, mutta kyllä se on tähän asti koettu hyvänä niin, että minä tulen itse vielä kertomaan sen, että se on tällaisista ja*

*tämmöistä toki siis minä luulen, että aika monella on myös ajatuksena se, että kun asiakkaat näkevät minut, kun ne tietävät, että minä pidän niitä ryhmiä, että sitten ne saa sitä kautta ne heti kiinni siihen ryhmään. H3*

*...”Jos asiakas tarvitsee tukea arjen ja elämän hallintaan, asioiden hoitamiseen ja omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen. Esimerkiksi jos asiakkaalla on niukat sosiaaliset verkostot, vähän sosiaalisia kontakteja ja toiminnalla halutaan vahvistaa asiakkaan sosiaalista toimintakykyä. Asiakas on ollut pitkään työelämän ulkopuolella ja työllistämistä edistävät toimenpiteet eivät ole ajankohtaisia ja asiakkaan arvioidaan tarvitsevan matalan kynnyksen palvelua ennen näitä työllistymistä edistäviä palveluja”. Sitten on että, tai ”asiakas tarvitsee tukea erilaisten tavoitteiden asettamiseen ja tulevaisuuteen suuntaavaan ajatteluun” ja sekä sopivan palvelun löytämiseen sinne tulevaisuuteen. Ja sit et ”asiakas tarvitsee tukea päihteenkäytön hallintaan ja päihteettömyyteen”, niin nämä on ehkä sellaisia sitten et missä tilanteissa sosiaalityöntekijä myöntäisi. H6*

Otteet tekevät näkyväksi sen, että asiakkaan tilannetta arvioidaan yksilöllisesti ennen sosiaalisen kuntoutuksen palvelun myöntämistä. Yksi työntekijöistä kertoo asiakkaan ohjautuvan sosiaaliseen kuntoutukseen myös työllisyyspalveluista, kun siellä huomataan, ettei asiakas pärjää kuntouttavassa työtoiminnassa. Työntekijät kuvaavat kunnissa olevan kirjavat käytännöt sosiaalisen kuntoutuksen palvelun myöntämisen ja toteuttamisen suhteen. Joissakin kunnissa sosiaalinen kuntoutus toimii irrallisena sosiaalitoimesta ja eri henkilökunnalla ja joissakin kunnissa sama sosiaalitoimen työntekijä sekä myöntää että toteuttaa palvelun käytännön tasolla. Viidessä kunnassa sosiaalinen kuntoutus järjestetään julkisessa sosiaalihuollossa. Yhdessä näistä kunnista palvelua ostetaan tarvittaessa yksityiseltä puolelta täydentämään omia palveluja. Yhdessä kunnassa palvelu on kokonaan ulkoistettu järjestötoimijalle.

Työntekijöiden näkemysten mukaan asiakas yleensä ohjautuu sosiaaliseen kuntoutukseen, kun hänen toimintakykynsä on jostain syystä alentunut:

*...Ollut pitkä työhistoria tullut sitten jotain, mielenterveysongelmia tai ongelmia on ehkä ensin henkilökohtaisessa elämässä ja siitä on tullut sitten seurauksena jotain vaikeuksia, on se sitten fyysisiä vaikeuksia, joku yllättävä sairaus tai mielenterveyden alueella jotain ongelmia, ja sitten on joutunut luopumaan siitä työstään. Ja on sitten ehkä päädytty siihen että, työsuhde on päättynyt ja on ehkä kuntoutustuella, tai sairauslomalla odottaa ehkä jotain tutkimuksia, et on tullut joku leikkaus tai joku tosi vaikea selkäongelma tai näin. Et odotellaan tavallaan, että joku asia selviää. Kaikki on tietysti työttömiä, että on sitten joko sairauslomalla tai kuntoutustuella tai työttömyyskorvauksella. H2*

Työntekijöiden näkemysten mukaan asiakkaat voivat olla hyvin erilaisessa elämäntilanteessa osallistuessaan sosiaaliseen kuntoutukseen. Työntekijät mainitsevat tämän aiheuttavan erilaisia tuen tarpeita asiakkaissa. Toimintakyvyn alenemisen ja erilaisten tuen tarpeiden takia, työntekijät määrittelevät usein sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita moniongelmaiseksi:

*Mutta pitkiä prosessia kyllä on, ihmiset ovat haastavissa tilanteissa minun mielestäni aika monetkin, jotka lähtevät sosiaaliseen kuntoutukseen, et ei nämä on semmoisia, että ollaan kuukaudessa tai kolmessa kuukaudessa, käyty palvelu läpi ja sitten päästään eteenpäin et kyllä ne on pidempiä prosesseja. H3*

*Minun mielestäni se on semmoinen laaja-alaisempi. Että jotenkin minä miellän sosiaalisen kuntoutuksen sitten, (mitä minä) sitä myöntäisin siinä olisi, että asiakas olisi moniongelmaisempi, (niin pitäisi sitten) olla ehkä moniammatillinen työryhmä ainakin taustalla, vaikka sitä sitten toteuttaisikin pienempi ryhmä. H4*

Otteet tekevät näkyviksi sen, että sosiaalisen kuntoutuksen asiakas on usein haasteellisessa elämäntilanteessa osallistuessaan toimintaan. Työntekijöiden näkemysten mukaan monenlaisen avun ja tuen tarpeessa olevan asiakkaan kohdalla

tarvitaan moniammatillista työskentelyä. Työntekijät kuvaavat sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailta olevan usein mielenterveys- tai psyykkisiä ongelmia. Lisäksi tämän takia työntekijät korostavat myös oman ammatillisuuden ja osaamisen merkitystä. Työntekijöiden näkemysten mukaan työntekijänä tarvitsee monenlaista osaamista työskennellessään sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden kanssa:

*Suhtaudutaan asiakkaisiin tasa-arvoisesti, puolueettomasti kaikki olla semmoisia, kun on ja saadaan luotua tuommoisia luottamuksellisia asiakassuhteita mikä luo pohjaa taas sitten työskennellä eteenpäin. Ja sitten se että, itsellä olisi semmoista ihmistuntemusta, että pääsisi just sitä kautta siihen luottamukselliseen suhteeseen asiakkaitten kanssa. Mutta myös olisi tärkeitä luoda just näit verkostoja...kuntarajojen yli ja kolmanteen sektoriin ja näin. Ja myös se, että tuntee sen oman kunnan palvelut, tuntee Kelan palvelut, ympäristökuntien palvelut ja jopa valtakunnallisella tasolla mitä tapahtuu ja mitä palveluita mitä hankkeita on, menossa ja jopa yhdistyspuolella on tosi paljon kaikkia tällaisia edunvalvontajärjestöjä et tuntee niitä palveluita. H2*

*...Väitän et tälle sosiaalipalvelus myös siis sosiaalisessa kuntoutuksessa näin ollen, on hyvä, että on monitaituri. Omalta kohdalta minä olen huomannut sen, että kun minä pidän näitä ryhmiä, on ihan äärettömän hyvä se, että minulla on entuudestaan kokemus itsellä siitä psykiatrisesta puolesta. Minä olen ollut myös päihdepuolella töissä ja se, että ne mitkä kuitenkin näkyvät aika paljon asiakaskunnas se osaaminen kyllä löytyy. Et kyllä minä sanon, että semmoinen kaikin puolin psykiatrinen osaaminen koko sosiaalialalla olisi tosi hyvä, et se näkyy koko aika enemmän ja enemmän tarpeena monellakin, et ei olisi pahitteeksi, että monikin meistä olisi valveutunut psykiatrisissa puolissa toki päihdepuolissakin, koska se on myös toinen mutta niitä psyykkisiä juttuja on niin paljon ja enenevässä määrin. H3*

Otteet tekevät näkyviksi sen, miten laaja-alaisesta palvelusta sosiaalisesta kuntoutuksesta on kyse. Yksi työntekijöistä nostaa esille sen, että jo kuntoutustarpeen



selvittäminen voi tarkoittaa monta erilaista asiaa. Tämän takia työntekijät näkevät oman osaamisensa erittäin tärkeänä. He näkevät, että heidän osaamisensa pitää olla tarpeeksi laaja, jotta se vie asiakasta eteenpäin. Työntekijät kokevat tarvitsevansa tietynlaisia valmiuksia osatakseen kohdata sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita. Näitä valmiuksia ovat esimerkiksi sosiaaliset taidot, kärsivällisyyttä ja innovatiivisuutta, organisointi ja koordinoitavuus, kohtaamisen ja läsnä olemisen taidot, ymmärrystä hyvän ilmapiirin luomiseen ja kokemusten tuottamiseen, ohjauksen ja neuvonnan osaaminen, palvelujärjestelmän tunteminen, paikallisuuden ja kulttuurin tunteminen ja kyky verkostoitua. Työntekijöiden mukaan verkostotyötä sosiaalisen kuntoutuksen parissa ei tällä hetkellä tehdä yli maakuntarajojen. Yhden työntekijän mukaan tarvitaan myös luovuutta voidakseen ohjata sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä:

*...Sosiaalinen kuntoutus on aina semmoista luovaa, suhteissa tehtävää työtä. H6*

Yhden työntekijän näkemyksen mukaan sosiaalisessa kuntoutuksessa asiakkaan kokonaistilannetta tulisi tarkastella monipuolisesti:

*...Jotenkin on sellainen olo että, asiakkaat ovat asiakkaina monessa eri paikassa, mutta sitten se sellainen kokonaisvastuu ja jotenkin se kokonaiskuva, niin ei välttämättä sitten, sitä ei ole kukaan työntekijällä, ja se olisi ehkä sellainen mitä minä ajattelisin että esimerkiksi tämä sosiaalinen kuntoutus juuri vois tuoda sen että siellä olisi se yksi työntekijä joka tekisi sen sellaisen kokonaisarvion ja pystyisi sitten myös ehkä vähän laaja-alaisemmin tarkastelemaan sitä tilannetta. H5, sos.tt.*

Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi, työntekijälle toivotaan asiakkaan kuntoutuksen suhteen vastuutyöntekijää, joka pitäisi kaikki ohjaukset käsissään. Työntekijän mielestä tämä on juuri sosiaalityöntekijän tehtävä. Työntekijä nostaa esille osaamisen. Hänen mielestään ei riitä, että työntekijä on muodollisesti pätevä sosiaalityöntekijä, vaan hän tarvitsee myös laaja-alaisen työkokemuksen. Useampi työntekijä nostaa esille myös yksittäisen työntekijän osaamisen omaksi haasteeksi:

*...Samassa kunnassa esimerkiksi työntekijäkohtaisia eroja, ja (se) tuo taas sitten sen epätasa-arvoisuuden siis asiakkaille sitäkin kautta. Et jos toisen asiakkaan työntekijä tietää jostakin palvelusta, jota voi asiakkaalle tarjota ja sitten taas toisen ei tiedä, niin sitten ne asiakkaatkin, vaikka heillä olisi saman tyyppinen tilanne ja molemmat ehkä hyötyisivät siitä palvelusta niin ne ei saa sitä vaan pelkästään sitten sen takia. H5, sos.tt.*

Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi työntekijän osaaminen voi myös eriarvoistaa asiakkaita. Osaamista tarvitaan, jotta kykenee ohjaamaan asiakasta oikeanlaiseen palveluun. Tämä tarkoittaa, että eroja voi olla myös organisatorisesti paikkakunnan sisällä. Jotkin sosiaalityöntekijät ohjaavat asiakkaita sosiaalisen kuntoutuksen palveluun herkemmin, kuin muut. Työntekijät arvioivat sosiaalityöntekijän ohjaavan asiakasta helpommin sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, jos työntekijällä on itsellään tuntemusta palvelusta.

Työntekijät kuvaavat tarvitsevansa työssään ihmistuntemusta sekä tietoa eri ilmiöistä ja ongelmista. He näkevät tärkeänä myös kyvyn tunnistaa eri ilmiöt ja ongelmat. Työntekijöiden mukaan aikaisempi työkokemus sosiaali- ja terveyspalveluiden työkentältä auttavat heitä tunnistamaan eri ilmiöt ja luomaan ymmärrystä asiakkaan kokonaistilanteesta. Työntekijät korostavat asiakaslähtöisyyden huomioimista ja asiakkaille sopivien tavoitteiden asettamista. Työntekijöiden näkemysten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet tulisi olla sellaiset, että asiakas voi ne aidosti saavuttaa. Työntekijät kuvaavat, että tavoitteet määritellään yhdessä asiakkaan kanssa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa työntekijä toimii asiakkaan rinnalla kulkijana, jonka vuoksi työntekijältä vaaditaan erityistä osaamista ohjauksen ja neuvonnan suhteen:

*...Pitäisi tietää mitä on sosiaaliohjausta, koska siinä sosiaalisessa kuntoutuksessa sinä olet rinnalla kulkijana ja sinä ohjaat asiakasta, se voi olla semmoinen asiakas, kun on ollut neljän seinän sisällä monta vuotta ja ei ole sosiaalista verkostoa, ja se ei halua mitään se ei osaa mitään se*

*pelkää (jo) sosiaalista pelkoa, että uskalla vähän niin kun haastaa mutta ei liikaa. H1*

Aineisto-ote tekee näkyväksi sen, että sosiaalisessa kuntoutuksessa asiakasta on myös uskallettava haastaa rikkomaan omia mukavuusrajojaan hänen omien voimavarojen esille tuomiseksi. Voidakseen tehdä tämän, työntekijät kuvaavat tarvitsevansa tietoa ja tuntemusta työkentästä, lainsäädännöstä, etuuksista ja ympäristöstä. Työntekijät näkevät, että ympäristön tulee olla asiakkaille kuntoutusta tukeva. He näkevät sosiaalisen asiantuntijuuden rakentuvan omasta kiinnostuksesta työhönsä, asiakkaisiin ja asiakkaiden asioiden selvittämiseen sekä itsensä kehittämiseen. Työntekijät ehdottavat itsensä kehittämisen työvälineeksi esimerkiksi motivoivan haastattelun soveltamista. He peräänkuuluttavat myös uskallusta soveltaa muita menetelmiä työssään ja näkevät itsensä erilaisissa rooleissa toteuttaessaan sosiaalista kuntoutusta:

*...Ohjaaja...keneltä kysytään neuvoja...joissain tapauksis puolesta puhujakin, että pidän asiakkaitten puoliakin...koitan motivoida heitä...koitan olla semmoinen motivaattori, että nostan aina kun minä kuulen joku sanan, mihin voi tarttua nostan sen puheeksi ja sitten koitan siitä, jollain tavalla saada jotain motivaatiot syntymään sitten eteenpäin, tai ainakin herätellä ajatuksia. Ja sitten kyllä minä olen suunnittelija...suunnittelen tätä toimintaa, koitan kehittää ja miettii että mikä olisi se toimiva tähän paikkaan. Koordinoin näitä palveluita, on ne sitten sosiaalityöhön tai mielenterveys päihdepalveluihin, kuntouttavaan työtoimintaan tai mihin tahansa TE-palveluihin päin ja sitten ihan siis käytännön työn tekijä. H2*

Aineisto-ote tekee näkyväksi työntekijän eri roolit sosiaalisessa kuntoutuksessa. Työntekijät näkevät roolien vaihtuvan riippuen asiakkaasta, hänen haasteistaan ja elämäntilanteestaan. Työntekijät mainitsevat soveltavansa muun muassa seuraavia rooleja: motivaattori, puolestapuhuja, ajatusten herättelijä, asianajaja, suunnittelija, toiminnan kehittäjä, eri palvelujen koordinaattori, käytännön työn tekijä sekä puitteiden luoja, kun ryhmä kasvaa. Yhden työntekijän näkemyksen mukaan koulutus pohja ei ole

ratkaiseva tekijä työskennellessään sosiaalisen kuntoutuksen parissa, vaan haastavien asiakkaiden kohtaamisen osaaminen ja oma persoonallisuus:

*Onko se sitten sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä niin en minä tiedä onko sillä koulutuksella niinkään- vaan sitten tämmöisten erityistä osaamista haastavien asiakkaitten kanssa pitäisi olla. H4*

Työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen palvelun uutena lakisääteisenä palveluna, joka etsii vielä muotoaan. Yksi työntekijöistä kiteyttää hyvin ajatuksiaan kehityksestä pohtimalla, että tietoa käytännön työstä kerätään parhaillaan, jotta palvelua voitaisiin määritellä paremmin tulevaisuudessa. Useampi työntekijä kuvailee sosiaalisen kuntoutuksen palvelun olevan vielä lasten kengissä. Kaikki työntekijät ovat yhtä mieltä siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelua ei kunnissa tunneta tarpeeksi hyvin ja että tietoisuutta palvelusta tulisi lisätä. Työntekijät korostavat tietoisuuden puutteen omana haasteena:

*Varmaan tämmöinen tietämättömyys, mitä minullakin on, varmaan se on yksi haaste, mutta minä luulen et sitä tietämättömyyttä on ehkä muuallakin koska hyvin vähä siihen on törmännyt esimerkiksi, mitä nyt on asiakkaitten verkostoissa ollut, niin harvemmin puhutaan sosiaalisesta kuntoutuksesta, puhutaan kuntouttavasta työtoiminnasta tai päihdekuntoutuksesta tai mielenterveyden (hoidosta) tai tällaista. Ei ehkä puhuta siitä kokonaisuudesta. H4*

Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi, sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta puhutaan vielä harvoin eri verkostoissa tai ammattilaisten kesken.

#### 5.4 TYÖNTEKIJÖIDEN KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Useampi työntekijä nostaa esille sen, että heidän kunnastaan puuttuu matalan kynnyksen kohtaamispaikka asiakkaille:

*...Jos olisi enemmän resursseja ja sitten pystyisi kehittämään ihan miten vaan ja kunta vois olla joku semmoinen keskus, mutta joku semmoinen paikka missä voi olla ihan pientä kahvilaa tai jotain missä pyörii näillä sitten, et ne saa harjoitella siellä ja olla ihmisten kanssa, koska suurin on kuitenkin jotain sosiaalisen tilanteen pelkoja et pääsee pois kotoa ja kuitenkin jotain tekemistä ja tällaista. Kreatiivinen ihminen voisi keksii ihan mitä vaan silloin. H1*

Työntekijät toivovat kuntiin matalan kynnyksen toimipaikkaa, johon asiakkaat voivat tulla sitoutumatta mihinkään toimintaan ja jossa asiakas voi harjoitella omia sosiaalisia taitojaan.

Toiminnan kehittämisen mahdollistamiseksi työntekijät toivovat lisää henkilökuntaa, raamit työskentelyyn, oikeanlaista johtamista, isompaa budjettia ja sopivia toimitiloja toiminnan toteuttamiseen. Useat työntekijät nostivat esille sen, että ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta on mahdollista kehittää paljonkin muun muassa käyttämällä menetelmiä ja teemoittelemalla tapaamiset. Työntekijät painottavat ennalta ehkäisevän työn merkitystä:

*...Mielestäni pitäisi kyllä enemmän, panostaa ja just sen kautta että tämä on semmoista myös ennalta ehkäisevää palvelua. Ja vois jotenkin ehkä tosiaan yhdistää näitäkin, että nuorten palveluja ja aikuisten ja, ikäihmisten jopa yhdistää, että (kyllä se) liittyy myös siihen sosiaaliseen elämään et eri ikäryhmät on keskenään tekemisissä. H2*

*...Minä näen sen aika isosti ennalta ehkäisevänä toimintana myös, toki se voi jollekin muutakin, mutta kyllä minä näen sen ennalta ehkäisevänä toimintana aika pitkältikin. Niin se, että ennalta ehkäisevällä työllä saadaan aika monta ongelmaa vältettyä. H3*

Kuten yllä olevat aineisto-otteet tekevät näkyviksi, palveluita voisi työntekijöiden mukaan kunnissa yhdistää vastaamaan normaalia sosiaalista elämäntapaa. Tällä tarkoitetaan paikkaa, jossa kaikenikäiset ihmiset kohtaavat toisiaan luonnollisesti. Otteita yhdistää myös työntekijöiden painotus sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta ennalta ehkäisevänä palveluna.

Jotkin työntekijät pohtivat sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä. Työntekijöiden näkemysten mukaan asiakkaat eivät ymmärrä, mitä sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan. Työntekijät kuvaavat tämän rajoittavan asiakkaan halukkuutta osallistua toimintaan:

*...Olen miettinyt muidenkin kanssa, että tämä sosiaalisen kuntoutuksen nimitys on vähän semmoinen, joka saattaa nostaa sitä kynnystä. Se olisi aika hyvä, jos siihen keksittäisiin joku muu vähän semmoinen vetävämpi (termi). H2*

Yksi työntekijöistä ehdottaa käsitteen muuttamista ja toivoo sen jotenkin liittyvän yhteisöllisyyteen, mutta samalla sen tulisi työntekijän mielestä olla kattava. Toinen työntekijä toivoo sosiaalityön arvostuksen nostamista yleisesti.

Useampi työntekijä nostaa esille sen, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelua yritetään kunnissa yhtenäistää muun muassa Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen, Vasson kautta:

*(Vasson) kautta on sitä et sitä kautta yritetään sitä yhteneväisyyttä, tuoda näihin palveluihin mutta täytyy myöntää et itsekin kyllä unohtaa sen olemassa-olon aika ajoin. H3*

Yhden työntekijän mukaan Vasso on yrittänyt kerätä yhteen sosiaalisen kuntoutuksen työntekijät Varsinais-Suomen alueella vaihtamaan ajatuksia sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta. Työntekijän mukaan verkosto on viimeksi kokoontunut vuonna 2019. Työntekijä mainitsee myös Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen (Socca:n) yrittäneen koota alueellaan työskenteleviä sosiaalisen kuntoutuksen työntekijät yhteiseen keskusteluun palvelusta. Kuten aineisto-ote tekee näkyväksi, palvelun yhtenäistämisyrietykset eivät ole vielä joissakin kunnissa integroituneet käytännön tasolle. Tällä hetkellä sosiaalisen kuntoutuksen ohjaava lakipykälä on niin väljästi kirjoitettu, että jokainen kunta tulkitsee ja toteuttaa palvelun eri tavalla. Työntekijät toivovat kuntien välistä yhteistyötä lisäävän, jotta palvelu saataisiin yhtenäistettyä. Toisaalta työntekijät pohtivat, että tuleva SOTE-lainsäädäntö tulee muuttamaan juuri tätä haastetta kunnissa. Työntekijöiden toiveena on myös yhteisten koulutuksien lisääminen, jotta nykyinen ja tuleva lakiuudistus saadaan vietyä yhtenäisesti läpi.

## 6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmassani olen lähestynyt sosiaalista kuntoutusta oikeudellisesta näkökulmasta. Olen haastatellut sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleviä ja työskennelleitä työntekijöitä saadakseni heidän näkemyksensä palvelusta ja sen toimivuudesta sosiaalityön kentällä. Tämän olen päättänyt tehdä, koska sosiaalisessa kuntoutuksessa ei ole vielä kovinkaan paljon näyttöön perustuvia käytäntöjä (ks. luku 3). Aineistoa analysoin sisällönanalyysin avulla tyypittelemällä ja teemoittelemalla aineistoa ylä- ja alaluokkiin. Sisällönanalyysi toimi mielestäni hyvin, koska aineistoa pystyi tiivistämään kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Lisäksi aineistosta oli tällä tavalla helppo tehdä johtopäätöksiä. (Ks. esim. Puuti & Juuti, 2020, 148-149; Tuomi & Sarajärvi 2018, 91, 103, 108.) Asettamani tutkimuskysymykset olivat: 1) Mitä sosiaalinen kuntoutus on työntekijöiden kuvaamana? 2) Miten työntekijät näkevät sosiaalisen kuntoutuksen toteuttavan sille asetettuja lainsäädännöllisiä velvoitteita? 3) Mikä työntekijöiden näkemys on asiakkaiden sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta sosiaalisessa kuntoutuksessa? Aineistosta nousi seuraavat teemat: Palvelun dynaamisuus, mahdollisuudet ja haasteet sekä asiantuntijuus. Näitä teemoja tarkastelen seuraavaksi.

### 6.1 SOSIAALINEN KUNTOUTUS DYNAAMINEN PALVELU

Työntekijät kuvasivat sosiaalista kuntoutusta dynaamiseksi palveluksi, jonka sisältöä on vaikea kuvata tyhjentävästi. Sisältö määrittyy asiakaslähtöisesti ja se on laaja ja mukautuva. Kuten tuloksista selviää, sosiaalisen kuntoutuksen palvelun ydinajatus on, että se on tarkoitettu kaikille ikäryhmille. Tätä ajatusta tukee sosiaalihuoltolain (1301/2014) 17 pykälän laaja määritelmä. Tutkielman tuloksiin peilaten, palvelu on inhimillistä, yksilöllistä ja ihmisarvon periaate näkyy vahvasti palvelun toteutuksessa. Työntekijät ottivat vahvasti kantaa siihen, että palvelu on kaikille mahdollinen. Se on tulosten mukaan juuri sitä, mitä ollaan sosiaalihuollon lainsäädännöllä haluttu: tehostettua tukea, osallisuutta sekä sosiaalista toimintakykyä vahvistavaa palvelua. Sosiaalinen kuntoutus on myös matalankynnyksen palvelu, joka turvaa ihmisarvoisen



kohtelun ja yhdenvertaisuuden lain silmissä. Toisaalta kunnissa oli eroa siinä, voiko henkilö esimerkiksi tulla päihteiden alaisena toimintaan vai ei. Tämä asettaa asiakkaat eriarvoiseen asemaan suhteessa palveluihin.

Suurella osalla sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista on erilaisia toimintarajoitteita, jotka vaikuttavat heidän jokapäiväiseen elämään. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat tarvitsevat monesti useita tukitoimia samanaikaisesti ja ongelmat ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa (Heikkilä ym. 2019, 40). Toimintakyvyn alenemisen takia, asiakkaiden avun hakeminen on estynyt. Näitä asiakkaita kutsutaan erityistä tukea tarvitseviksi. (Ks. luku 2.4.) Tulokset vahvistavat, että sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevat asiakkaat ovat usein erityistä tukea tarvitsevia ja monenlaisen avun tarpeessa. Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) myötä on pyritty kiinnittämään huomiota juuri erityisen tuen tarpeessa oleviin henkilöihin ja näiden ihmisten palvelujen saavutettavuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Tuloksista selviää, että kukaan palvelua hakeva ei jää ilman tukea, mutta palvelua on osattava itse hakea. Heikkilän (2019, 40) mukaan sosiaalipalveluiden piiriin pääseminen vaatii asiakkailta omaehtoista sitoutumista ja motivaatiota. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki palvelua tarvitsevat eivät välttämättä saa palvelua, jos he eivät osaa sitä itse hakea tai heillä ei ole motivaatiota muutokseen.

Niille asiakkaille, jotka ovat valmiita vastaanottamaan sosiaalista kuntoutusta, palvelu näyttäytyy oivana keinona saavuttaa parempaa elämäntilannetta. Kuten tutkielman tuloksista selviää, sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa ei ole määräaikoja, eikä ehtoja. Siinä mennään asiakkaiden ehdoilla ja palvelun tavoitteet mietitään yhdessä asiakkaan kanssa. Jokaisen asiakkaan elämäntilanne huomioidaan erikseen ja palvelu suunnitellaan asiakkaalle sopivaksi. Tämä on asiakkaan kannalta hyvä asia, koska palvelu voi silloin olla aidosti kuntouttava ja muutosta tukevaa. Tämän vahvistivat myös työntekijät ja kuten tuloksista käy ilmi, kuntoutuminen on pitkä ja aikaa vievä prosessi. Toisaalta koska velvoitteita ei kunnissa palvelun suhteen ole, vaarana on, että palvelu muuttuu enemmänkin sakkolistojen purkamiseen liittyväksi toiminnaksi (ks. esim. Ketola ym. 2018, 293).

Tuloksista päätellen tärkeässä roolissa näyttää olevan asiakkaan palvelun tarpeen tunnistaminen ja oikeanlaisten tavoitteiden asettaminen. Tulosten perusteella näyttää siltä, että asiakas ohjautuu sosiaalisen kuntoutuksen piiriin sosiaalityöntekijän tekemän palvelutarpeen arvion perusteella. Asiakkaiden tarpeen tunnistaminen vaatii työntekijältä osaamista ja ympäristön tuntemusta. Sosiaalityöntekijä käyttää palvelua myöntäessä ja järjestäessä harkintavaltaa (ks. Haapakoski 2018, 84; Koskiluoma 2015). Tämä valta-asetelma on hyvä pitää mielessä tehdessä eettisesti kestävä sosiaalityötä (ks. luku 2.5). Sosiaalityöntekijän tekemillä päätöksillä voi olla isot ja kauaskantoiset seuraamukset yksittäiselle asiakkaalle. Toisaalta palvelujen myöntäminen tai myöntämättä jättäminen voi olla myös yksittäiselle työntekijälle haaste. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kunnioittaa ja puolustaa ihmisoikeuksia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Kuntien määrärahojen rajallisuuden vuoksi näyttää siltä, että työntekijät joutuvat priorisoimaan, kenelle palveluja annetaan. Tällöin on kiinnitettävä erityistä huomiota yhdenvertaisuuden turvaamiseen. (Valkonen 2017, 167.) Yhdenvertaisuuden edistäminen on vuorostaan sosiaalisten ihmisoikeuksien turvaamista (Arajärvi 2017, 69; Justitieministeriet 2017, 25; PL 731/1999, 6 §; Rautiainen 2017, 23).

Pohdin tutkielmaa tehdessäni, jos asiakkaat voivat sosiaalisen kuntoutuksen avulla saada pysyvästi parempaa elämää ja onko heillä oikeita vaikuttamismahdollisuuksia? Vastaus on kyllä. Mikäli asiakas on motivoitunut muutokseen, voi hän myös parantaa elämäntilannettaan. Tehdessäni tutkielmaa pohdin myös, jos sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita kohdellaan arvokkaasti ja tasavertaisesti oman elämänsä asiantuntijoina vai jos heidän asemansa ja toiseuttaan vain vahvistetaan järjestelmän kohteina. Tähän tulokset antoivat minulle vastauksen. Jokainen asiakas kohdellaan aidosti ja tasavertaisesti. Asiakkaan toiveet huomioidaan ja asiakas voi vaikuttaa palvelun sisällön suunnitteluun. Kuntoutuksen tulee aina olla eteenpäin vievä prosessi. Sitä, että sosiaalinen kuntoutus ei johda mihinkään, ei saisi tapahtua. Toisaalta kuntoutuksella voidaan pyrkiä ainoastaan hyvään elämänlaatuun tai tilanteeseen pääseminen (Hautala 2021). Se mikä on hyvää, vaihtelee riippuen, kenen näkökulmasta asiaa tarkastelee. Jokaisella yksilöllä on oikeus ihmisarvoiseen elämään, huolimatta siitä, kärsiikö henkilö elämönhallinnan ongelmista. Henkilökohtaisesti koen, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelu parhaimmillaan mahdollistaa asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnan

täysimääräisenä jäsenenä, juuri kuten lainsäätäjät ovat tahtoneet. Pahimmillaan palvelu ei johda mihinkään ja asiakasta käytetään pelinappulana, tavoitteena vähentää kuntien menoja.

Toimiiko sosiaalinen kuntoutus asiakkaan mahdollistajana? Mikkola (2017) ja Niemelä (2020) painottavat, että tietyt elämän reunaehdot on oltava kunnossa saavuttaakseen ihmisarvoisen elämän. Tähän kuuluvat esimerkiksi perustarpeiden tyydytys, kuten asuminen ja ruoka. Yksilönä ei aina voi vaikuttaa esimerkiksi omaan talouteen ja hyvinvointiin. Joskus yksilö sairastuu ja elämänhallinta pettää. Tämä voi johtua yksilöistä riippumattomista syistä. Tuloksista päätellen näyttää siltä, että sosiaalinen kuntoutus on tälle asiakasryhmälle hyvä palvelu. Sosiaalisessa kuntoutuksessa työntekijä näkee asiakkaan, hänen arvonsa ja kohtaa asiakkaan aidosti. Silti tulosten mukaan asiakasta on uskallettava haastaa rikkomaan rajojaan, jotta se mahdollistaa asiakkaan taitojen kehittymistä sekä toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistamista.

## 6.2 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET

Tutkielman vaikein osuus oli löytää teoriaa, jossa asiakkaan oikeus sosiaalisen kuntoutuksen palveluun todetaan. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 11 §) kertoo koska sosiaalipalveluja tulisi myöntää, mutta palvelun myöntäminen on yksittäisen työntekijän harkintavallassa. Pohdin ennen tutkielman kirjoittamista, ovatko palvelun haluavat automaattisesti oikeutettuja sosiaaliseen kuntoutukseen? Kansainvälistä tutkimustietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta oli vaikea löytää, koska maailmalla käytettävät termit eroavat Suomessa käytetyistä termeistä. Tämän takia käsittelin lyhyesti varsinaista kuntoutuksen käsitettä sekä maailmalla että Suomessa. Maailman terveysjärjestön strategiat ja muut yhteiset kansainväliset sopimukset antavat osviittaa siitä, miten kuntoutuksen palveluja tulisi toteuttaa, mutta jokainen maa säätää näistä asioista lakiin itse. Tulosten perusteella näyttää siltä, että sosiaalista kuntoutusta ohjaava laki on tällä hetkellä Suomessa hyvin tulkinnanvarainen. Kunnissa sosiaalista kuntoutusta toteutetaan hieman eri tavalla riippuen kuntien käytössä olevista resursseista. (ks. esim. Heikkilä ym. 2019, 44; Piirainen ym. 2018, 110, 114; Raivio 2017, 9.) Tulosten

perusteella työntekijät etsivät aktiivisesti tietoa siitä, miten lakia tulisi tulkita tarkastelemalla lainsäädäntöä sekä Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) antamia oppaita ja ohjeistuksia. Tarkastelemalla näitä säännöllisesti lainsäädäntö tietyllä tavalla ohjaa, tukee ja auttaa työntekijöitä soveltamaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelua käytännössä.

Tutkielman tuloksista käy ilmi, että työntekijöiden mielestä sosiaalinen kuntoutus täyttää sille asetetut lainsäädännölliset reunaehdot. Sosiaalisen kuntoutuksen väljää määritelmää (SHL 1301/2014, 17 §) pidetään hyvänä asiana, koska se mahdollistaa palvelun suunnittelemisen eri ikäisille ihmisille asiakaslähtöisesti (ks. esim. STM 2017, 57; THL 2015). Lisäksi se mahdollistaa myös laajan kirjon eri palveluita sekä varsinaista sosiaalityötä samanaikaisesti (ks. esim. Lindh ym. 2018, 8-9; Piirainen 2018, 110, 114; STM 2017, 56). Lain väljä määrittely mahdollistaa myös yksityisten yrittäjien ostopalvelujen käyttöä. Työntekijät pelkäävät, että lain tarkempi määrittely toisi mukanaan liikaa rajoituksia ja että palvelu näin ollen heikentyisi asiakkaille. Näen sen hyvin realistisena, että juuri näin voi käydä. Niin kuin lakiin on tällä hetkellä kirjoitettu, se tuo kunnille ja yksittäisille työntekijöille mahdollisuuden sisältää palveluun melkein mitä vaan. Jos palvelua määrittelee tarkemmin, se rajaa asiakkaille annettavan palvelun sisältöä ja laajuutta. Toisaalta tarkempi määrittely toisi asiakkaille yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Lain tarkentamisen haasteena on se, että asiakkaat ovat hyvin erilaisissa elämäntilanteissa ja tarvitsevat erilaisia asioita päästäkseen eteenpäin elämässään. Työntekijät ehdottivat lain tarkemman määrittelyn sijaan, että lakiin voisi lisätä esimerkin siitä, millaisessa tilanteessa sosiaalista kuntoutusta voitaisiin soveltaa.

Työntekijöiden näkemys sosiaalisen kuntoutuksen palvelun saatavuudesta on se, että kaikki sitä tarvitsevat myös saavat sen. Haasteena näyttäytyi se, tavoitetaanko kaikkia palvelun tarvitsijoita. Tietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta ei kunnissa ole yleisesti saatavilla. Lainsäädännön lähtökohtana on se, että ketään ei syrjitä ja palveluita on tarjolla riittävästi (ks. esim. luku 2.1). Tuloksista käy ilmi, että tietyissä kunnissa asiakkaat joutuvat jonottamaan paikkaa sosiaaliseen kuntoutukseen, jolloin palvelua ei saa tarvitsemallaan hetkellä. Samaan aikaan painotetaan asiakkaan oikea-aikaisen tuen ja avun saamisen tärkeyttä (ks. luku 2.2 ja 2.3). Tulosten perusteella asiakkaat saavat

palvelun, mutta myöhäisemmässä vaiheessa. Onko se silloin enää ajankohtaista vai onko asiakkaan elämäntilanteessa jo tapahtunut liian isoja muutoksia? Toteutuuko asiakkaan sosiaaliset oikeudet silloin, jos asiakas ei saa tarvitsemallaan hetkellä tukea, eikä mahdollisesti sellaisena, kun tarvitsisi? Tuloksista ilmenee myös, että henkilökunnan resurssipulan takia asiakkaille ei joissakin kunnissa ole kyetty antamaan sosiaalista kuntoutusta yksilöllisesti tai ryhmämuotoisena kuntoutuksena. Rautiainen (2017, 31-32) painottaa, että tarvitaan resursseja sosiaalisten oikeuksien toteuttamiseen. Tämä tarkoittaa, että kunnissa tulisi olla riittävästi resursseja vastata asiakkaiden tarpeisiin, myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelun osalta. Tämän osalta jotkin työntekijät toivoivat lakiin lisättävän maininnan henkilöstön minimiresursoinnista sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin.

Yhtenä haasteena kunnissa näyttäytyi myös asiakkaiden yhteensopivuus ryhmämuotoisessa kuntoutuksessa. Ryhmiä tulisi olla monenlaisia eri painotuksilla, jolloin se mahdollistaa palvelun kohdentamista asiakkaalle. Tällöin asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen ja palvelun tarve toteutuu. Tulosten perusteella tämä on mahdollista järjestää isolla paikkakunnalla, mutta ei pienellä paikkakunnalla. Laki (SHL 1301/2014) ei rajaa järjestämistapaa kunnissa, vaan palvelu on mahdollista kohdentaa. Tämä on ensiarvoisen tärkeä huomioon otettaessa asiakkaan palvelun tarve. Kuten on todettu, sosiaalisen kuntoutuksen asiakas tarvitsee usein useampaa tukitoimea samanaikaisesti (Heikkilä 2019, 39-40). Lisäksi laki mahdollistaa ja kehottaa työntekijää moniammatilliseen työskentelyyn asiakkaan edun mukaisesti. Tätä yhteistyötä voisi omasta mielestäni vielä korostaa ajatellen asiakkaan kokonaistilannetta kuntoutukseen liittyen. Tulosten perusteella sain sen käsityksen, että työkentältä puuttuu vielä se työntekijä, joka vastaa asiakkaan kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja koordinoi sitä.

Tutkielman tulosten perusteella haasteita näyttää aiheuttavan myös kuntoutuksen eri rajapinnat, etenkin niille työntekijöille, joilla on vähemmän kokemusta sosiaalisen kuntoutuksen myöntämisestä. Hämmennystä aiheuttaa varsinkin sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan välinen rajapinta. Tulosten perusteella useat työntekijät reagoivat siihen, että sosiaalinen kuntoutus ei ole sama asia kuin kuntouttava

työtoiminta. Tältä osin jotkin työntekijät ehdottivat tarkennusta sosiaalisen kuntoutuksen lain mukaiseen määritelmään. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalitoimesta annettava palvelu, jonka tavoitteet ja painopistealueet eroavat suuresti kuntouttavasta työtoiminnasta (ks. Karjalainen 2017, 256-257). Hämmennystä näyttää aiheuttavan se, että yhteiskunnallisessa kontekstissa tarvitaan kuntoutusta edistävää ja muutokseen tähtäävää työtä, kun asiakkaan toiminta on vaikeutunut tai vaikeutumassa (Väisänen 2018, 31-32). Tämä on sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan läpi leikkaava yhteinen rajapinta. Tulosten perusteella juuri tämä kyseinen rajapinta näyttää aiheuttavan useammalle työntekijälle hämmennystä. Tutkielman tulos näyttää myötäilevän aikaisempia tutkimustuloksia aiheesta (ks. esim. Böckerman 2018, 232). Sosiaalisen kuntoutuksen käsite on vaikea hahmottaa ja sen sisältö on vuosien varrella muuttunut erittäin paljon. Rajapintoja on paljon muun muassa sosiaali- ja terveystalouteihin sekä työvoimapalveluihin (Piirainen 2018, 41-42, 44).

Toinen hämmennystä aiheuttava rajapinta oli sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen rajapinta. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) määrittely palveluista antaa yksittäiselle työntekijälle harkintavaltaa näissä asioissa, mutta asettaa työntekijälle myös ehtoja palveluiden myöntämisen suhteen. Huomioiden asiakkaan kokonaistilannetta, työntekijän tulisi toteuttaa palvelut asiakkaan etua parhaiten huomioivalla tavalla (Poikonen 2017, 131). Joillekin työntekijöille tämä näyttäytyi haasteena, koska tulisi myöntää sosiaaliohjausta ja koska sosiaalista kuntoutusta, kun molemmissa tukimuodoissa on mahdollista antaa asiakkaille tehostettua tukea.

### 6.3 SOSIAALISEN KUNTOUKSEN ASIANTUNTIJUUS

Yllättävintä minulle oli se, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelua tunnetaan työkentällä vielä melko heikosti. Sosiaalista kuntoutusta on ollut jo pitkään ja sen roolia korostettiin entisestään uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) myötä. Toki palvelun toteuttamiseen vaikuttaa, kuten Raivio (2017) on todennut, kuntien käytettävissä olevat resurssit ja rakenteelliset tekijät. Tulosten perusteella näyttää siltä, että mitä pienempi kunta, sen räätälöidympi ja yksilöllisempi palvelu ja mitä isompi kunta, sitä enemmän erilaisia

ryhmiä ja toimintoja asiakkaille tarjolla. Lisäksi tulosten perusteella näyttää siltä, että sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijuus paikantuu pitkälti aikuissosiaalityön ja työllistymispalveluiden työkenttään sekä näiden rajapintaan. Tämä myötäilee myös aikaisempia tutkimustuloksia aiheesta ja sen, että palvelua on ammattilaisten keskuudessa vaikea jäsentää (ks. esim. Lindh 2018, 9-10; Väisänen 2018, 22, 32).

Tutkielmaa tehdessäni koin yhden merkillisen tapahtuman. Otin yhteyttä erään keskikokoisen kunnan sosiaalityöntekijään keskustellakseni tutkielmastani sekä mahdollisesta kiinnostuksesta haastatteluun osallistumisesta. Sosiaalityöntekijä ilmoitti minulle, että heidän kunnassaan ei ole käytössä sosiaalisen kuntoutuksen palvelua, vaan he myöntävät ainoastaan sosiaaliohjausta. Tämä sai minut hämilleen ja keskustelimme tovi lainsäädännöstä sekä sosiaalisen kuntoutuksen ohjaavasta lakipykälästä. Ajattelin, että työntekijä ei ehkä tunne käsitettä sosiaalinen kuntoutus, joten yritin tiedustella, onko heidän kunnassaan käytössä jonkinlainen ryhmätoiminta. Sosiaalityöntekijä vastasi minulle, että ryhmätoimintaa sovelletaan ainoastaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Tutkielmaa tehdessäni minulla oli myös vaikeuksia saada sosiaalityöntekijöitä osallistumaan haastatteluun. Pohdin pitkään mistä tämä johtuu. Onko se seurausta Covid-19 pandemiasta vai siitä, että sosiaalityöntekijöillä on epämääräinen käsitys aiheesta, jonka vuoksi siitä ei uskalleta puhua? Itse ajattelen, että moni sosiaalityöntekijä on varmasti priorisoinut työtehtäviään Covid-19 pandemian takia, eikä aikaa ole yksinkertaisesti jäänyt muuhun.

Toinen asia mikä minut yllätti, oli se, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta vastaa useimmiten sosiaaliohjaaja. Onko sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijuus muodostunut sosiaaliohjaajien erikoistumiseksi? Näin ulkoapäin näyttäisi siltä. Pohdin, voisiko tämä johtua siitä, että palvelu on niin lähellä sosiaaliohjausta, joka on yksi sosiaaliohjaajien ydinalueista? Jos tämä on sosiaaliohjaajien erikoisaluetta, onko sitten kuntouttava sosiaalityö kattokäsitteenä sosiaalityöntekijöiden erityisosaamista vai koko sosiaalihuollon hallitseminen? Tuloksista käy ilmi, että sosiaalisen kuntoutuksen verkostoa Varsinais-Suomessa ei vielä ole, joten voisiko asiantuntijuutta ja palvelujen yhtenäistämistä saavuttaa tällaisen kautta?

Tulosten perusteella näyttää siltä, että kuntien sisällä oleva ohjeistus sosiaalisen kuntoutuksen palveluun liittyen on vähäistä. Tällöin korostuu työntekijän asiantuntijuus ja ammatillisuus. Useimmilla sosiaaliohjaajilla oli paljon aikaisempaa työkokemusta eri aloista, sosiaalityöstä ja sosiaalipalveluista. Työntekijöiden mukaan tämä tieto helpottaa asiakkaiden neuvontaa ja ohjaamista eteenpäin sekä asiakkaiden motivoimisen ja sitouttamisen sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Tulosten perusteella osaamista tarvitaan paljon ja laajasti ajatellen asiakkaiden toimintarajoitteita. Henkilökohtaisesti on karua ajatella, että asiakas jää ilman tarvitsemaansa palvelua, vain koska työntekijä ei osaa työtään tarpeeksi hyvin. Tämän vuoksi olen samoilla linjoilla työntekijöiden kanssa. Pelkkä muodollinen pätevyys ei riitä, tarvitaan myös laaja-alaista työkokemusta ja mieluiten eri sektoreilta, jotta voi vastata asiakkaiden tarpeisiin. Asiantuntijuus merkitsee minulle lainsäädännön, sosiaalityön, työkentän, kulttuurin ja ympäristön tuntemusta.

Yksi asia, mikä jäi mietityttämään, on erityisen tuen asiakkaat. Laki edellyttää, että sosiaalityöntekijä vastaa erityisen tuen asiakkaista. Silti sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta vastaa useimmiten sosiaaliohjaaja. Miksi näin? Itse näen, että sosiaaliohjaaja on oikein hyvä valinta työskentelemään asiakkaiden kanssa. Työntekijöiden tavoin, näen oman osaamisen kaikkein tärkeämpänä. Sosiaaliohjaajilla on yleensä hyvin käytännönläheinen lähestymistapa ja he näkevät asiakkaan arjessa selviytymisen eri tavalla kuin sosiaalityöntekijä enemmän teoreettisella kokonaisavaltaisella lähestymistavallaan. Mielestäni tarvitaan molempia, jotta saavutettaisiin mahdollisimman hyviä tuloksia asiakkaan kannalta. Sosiaalityöntekijän tehtävä on valvoa sosiaalisten oikeuksien toteutumista. Sosiaalityöntekijä käyttää myös sosiaalioikeutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta päättäessään palveluista. Sosiaalityöntekijän tehtävä on huolehtia ihmisoikeuksista ja siitä, että erityistä tukea tarvitseva asiakas saa tarvitsemiansa palveluita. Eettiset periaatteet ovat vahvasti läsnä kaikenlaisessa päätöksenteossa sosiaalityössä. (ks. luvut 2.3, 2.4 ja 2.5.) Tarkoittaako tämä, että sosiaalityöntekijän tehtävänä sosiaalisessa kuntoutuksessa on tunnistaa erityisen tuen asiakkaan palvelun tarve, ohjata asiakasta palveluun, myöntää palvelua ja seurata tavoitteiden toteutumista?



Johtamisen tärkeys ja toiminnan punainen lanka tuli useampaan otteeseen esille tuloksissa. Sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijuus näyttää tulosten perusteella olevan hyvin kontekstisidonnaista ja haavoittuvaa. Tulosten perusteella työntekijöillä on vaikea kehittää toimintaa, kun palvelun raamit eivät ole selvillä. Mitä oikeasti halutaan palvelulla saavuttaa? Tulosten perusteella näyttää siltä, että palvelua ei tunneta ammattilaisten keskuudessa riittävän hyvin, jotta kunnissa osataan ohjata asiakkaat sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Työntekijöiden keskuudessa toivottiinkin tietoisuuden nostamista kaikilla tasoilla.

#### 6.4 TUTKIELMAN JOHTOPÄÄTÖKSET

Tällä hetkellä näyttää siltä, että asiakkaiden oikeudenmukaisuus ei toteudu. Tutkielman tulokset myötäilevät aikaisempia tutkimustuloksia aiheesta. Palvelu on kunnissa järjestetty hyvin eri tavoin, sitä ei ole riittävästi, eikä sitä ole yhdenvertaisesti saatavilla. (ks. esim. Piirainen 2018, 52; Böckerman 2018, 242.) Tämä asettaa asiakkaat eriarvoiseen asemaan suhteessa sosiaalihuoltolakiin (1301/2014). Piiraisen (2018, 52) mukaan samanlaisessa elämäntilanteessa olevien yksilöiden tulisi saada samanlaista palvelua. Tämä ei kunnissa käytännössä toteudu kuntien eri rakenteiden ja lain eri tulkintamuotojen takia. Osa kunnista antavat sosiaalista kuntoutusta ryhmämuotoisena kuntoutuksena, osa yksilökuntoutuksena ja osa ei ollenkaan. Sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa näyttää esiintyvän myös jaottelua. Vaikka laki (SHL 1301/2014) ei rajaa palvelua tiettyyn ikäryhmään, palvelu on kunnissa kohdistettu eri tavoin eri ikäryhmille. Tuloksista päätellen näyttää siltä, että sosiaalista kuntoutusta toteutetaan käytännössä pääosin nuorten aikuisten ja työikäisten keskuudessa. Tämä eriarvoistaa asiakkaita. Yhteisillä palvelukriteereillä ja asiakassegmentoinnilla voitaisiin kuntiin tuoda yhdenvertaisuutta palveluihin. Tämä auttaisi myös palvelun jäsentämistä käytännön tasolla. Asiakassegmentointia voisi hyödyntää myös eri sosiaalipalveluiden erottelussa, esimerkiksi sosiaaliohjaus vastaan kuntoutus.

Tuloksista päätellen näyttää siltä, että lainsäädännön reunaehdot ja kuntoutuksen rajapintoja olisi syytä vielä tarkistaa. Palvelua ei ammattilaisten keskuudessa tunneta

tarpeeksi hyvin, eikä palvelun tarkoitus tai potentiaali näin ollen hahmotu. Vaikka sosiaalinen kuntoutus mielletään omaksi asiantuntijuusalueeksi (ks. esim. Väisänen 2018, 32), sen arvostusta ei ole toimintakentällä tunnustettu. Tuloksista päätellen näyttää siltä, että ne työntekijät, jotka ovat konkreettisesti tekemisissä sosiaalisen kuntoutuksen palvelun kanssa, hahmottavat ja ymmärtävät palvelun tuomat mahdollisuudet asiakkaan osalta.

## 6.5 TUTKIELMAN TARKASTELU

Olen tässä tutkielmassa pyrkinyt kuvaamaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelua oikeudellisesta näkökulmasta. Tutkimuksen tulos on, että sosiaalisen kuntoutuksen käyttö sosiaalityön kentällä on hyvin vaihtelevaa. Joissakin kunnissa se on osa vakiintunutta käytäntöä, joissakin sitä käytetään vähän ja joissakin taas ei ollenkaan. Tämän vuoksi aineistossa on eroa palvelun toimivuuden arvioinnissa ja miten palvelua tulisi käytännössä soveltaa. Voiko kirjava käytäntö johtua henkilökunnan resurssipulasta, palvelun vähäisemmästä tunnettavuudesta vai jostain muusta? Mielenkiintoista olisi tutkia tätä ilmiötä enemmänkin. Mistä se johtuu, että sosiaalisen kuntoutuksen myöntäminen näyttäisi olevan kunnissa vähäistä? Johtuuko se siitä, että meillä on sosiaalihuollossa käytössä hyvä valikoima erilaisia palveluja? Oma tarkasteluni ei ole tuottanut varsinaisesti uutta tietoa. Se on enemmänkin vahvistanut aikaisempia tutkimustuloksia aiheesta ja sitä, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelua tulisi vielä kunnissa selkeyttää ja sen paikkaa kuntoutusmuotona vahvistaa (ks. esim. Lindh ym. 2018, 9-10; Piirainen 2018, 41-42, 44; Väisänen 2018, 22, 32).

Tutkielman tuloksista ilmenee, että työntekijät toivovat kuntiin lisää kohdennettuja resursseja. Voisiko korvamerkittyjen rahojen avulla tai kuntien velvoitteiden lisäämisellä saavuttaa parempaa palvelun käytettävyyttä? Tällä tarkoitan, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelu olisi hyvä kunnissa yhtenäistää ja palvelun toteutukseen tulisi kunnissa varata omat korvamerkityt resurssit. Henkilöstörakenteen olisi hyvä olla sellainen, että se mahdollistaa sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen myös tarvittaessa ryhmämuotoisena kuntoutuksena. Mielestäni jokaisen

sosiaalityöntekijän olisi hyvä tuntee sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut. Tähän kuuluu myös sosiaalinen kuntoutus. Sosiaalityöntekijä tai asiakkaan omatyöntekijä on yleensä se, joka tukee asiakasta eri nivelvaiheiden yli ja varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa palvelun. Pohdin, olisiko maakuntaan hyvä perustaa oma sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijaverkosto? Tällä hetkellä sosiaalisen kuntoutuksen työntekijät tekevät pitkälti työtä itsenäisesti. Asiantuntijaverkosto antaisi vertaistukea ja mahdollistaisi palvelujen tarkastelun sekä tarvittaessa palvelujen yhtenäistämisen.

Pystyin vaikuttamaan haastatteluun osallistuviin sen verran, että pyysin kuntien sosiaalityöntekijöiden esimiehiltä luvan haastatella sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleviä työntekijöitä ja näin ollen varmistamaan, että työntekijöillä oli riittävästi tietoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta. Tutkielmaani jälkeenpäin tarkastellessani, ajattelen, että olisi ollut hyvä saada useampi sosiaalityöntekijä osallistumaan haastatteluihin. Jo yhden sosiaalityöntekijän haastattelun perusteella huomasin sosiaalityöntekijän ajattelevan kokonaisvaltaisemmin kuntoutuksesta ja sosiaalipalveluista. Jäin pohtimaan, miksi sosiaalityöntekijät ajattelivat, että heillä ei ollut mitään annettavaa tutkielmalleni? Tämän sanottuani, olen todella kiitollinen kaikille, jotka osallistuivat tutkielmani tekoon. Esille on tullut paljon jatkopohdinnan kannalta tärkeitä asioita, kuten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen.

## LÄHTEET

- Aaltonen, Elli (2020) Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön kehittymisen vaiheita omakohtaisesti elettyinä. Teoksessa Suoninen-Erhiö, Lea & Pohjola, Anneli & Satka, Mirja & Simola, Jenni (toimittaneet). Sosiaaliala uudistuu – Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä, 37-50. Helsinki: Huoltaja-säätiön julkaisuja. [SU-ia.pdf \(huoltaja-saatio.fi\)](#) Viitattu 27.2.2021.
- Arajärvi, Pentti (2017) Sosiaaliturvan perustuslaillisia näkökohtia. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö. Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy, 67-81.
- Autti, Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa (2016) Kuntoutumisen hyvät käytännöt. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 14-17.
- Banks, Sarah (2012) Ethics and Values in Social Work. Practical Social Work, fourth edition. Englanti: Palgrave Macmillan.
- Blennerg, Erik & Sköndal, Ersta & Fränkel, Tiitti & Jansson, Lars & Kahn, Rita & Lundberg, Mats & Norrman, Monica & Persson, Lotta & Svedberg, Elisabet (2006) Etik i socialt arbete – Etisk kod för socialarbetare. [FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](#) Viitattu 8.3.2021.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2012) Thematic Analysis. APA Handbook of Research Methods in Psychology: Vol 2.
- Böckerman, Heidi (2018) Sosiaalinen kuntoutus työelämäosallisuutta edistämässä. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. DIAK Työelämä. Tampere: Juvenes Print Oy, 231-244.
- Eskola, Jari (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, Raine (2018) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 209-231.

- Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018) Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas3. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-51.
- Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999) Finlex [EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS - FINLEX ®](#) Viitattu 7.3.2021.
- Haapakoski, Kaisa (2018). Vapaus ja sosiaalisuus – sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 82-97. [Sosiaalinen kuntoutuksessa \(ulapland.fi\)](#) Viitattu 25.10.2020.
- Hakala, Juha T. (2018) Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 14-26.
- Hallintolaki (434/2003) Finlex [Hallintolaki 434/2003 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#) Viitattu 8.2.2021.
- Hautala, Sanna (2021) Sosiaalinen kuntoutus ja jaettu toimijuus. Luento 22.3.2021. Sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava sosiaalityö – verkkokurssi, Sosnet. [Sanna Hautala\\_luentoSoskunt \(eoppimispalvelut.fi\)](#) Viitattu 5.4.2021.
- Healy, M. Lynne (2001) International Social Work: Professional Action in an Interdependent World. New York: Oxford University Press, Incorporated, 237-338. [ProQuest Ebook Central - Reader](#) Viitattu 10.3.2021.
- Heikkilä, Marja & Ruuth, Mari & Puumalainen, Jouni (2019) Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuminen. Kuntoutus 1/2019, 39-44. [https://kuntoutussaatio.fi/assests/files/2020/08/Kuntoutus-1\\_19-kokolehti.pdf](https://kuntoutussaatio.fi/assests/files/2020/08/Kuntoutus-1_19-kokolehti.pdf) Viitattu 25.10.2020.
- Helttunen, Erja & Kukkohovi, Sari & Magga, Kristiina & Pippola, Anu & Savlius-Koski, Eija & Wiens, Varpu (2015) Monialaisen yhteistyön ABC – Toimintamalli Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyöhön paljon tukea tarvitsevien tai useita palveluita käyttävien asiakkaiden kanssa. KASTE-osahanke paljon tukea tarvitsevat – Paljon palveluita käyttävät. [moniala yhteistyö A5 netti.cdr \(sosiaalikallega.fi\)](#) Viitattu 4.3.2021.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hyvärinen, Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11-45.
- Hämeen-Anttila, Liisa (2017) Vakuutus oikeus tuottajana. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö. Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy, 197-210.
- Härkäpää, Kristiina & Järvikoski, Aila (2018) Sosiaalinen monialaisessa kuntoutuksessa. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 192-212.
- Ihmisoikeuskeskus (2013) KP- ja TSS-sopimuksen sisältämät ehdottomat oikeudet. Epävirallinen suomenkielinen käännös. [IOK\\_CHR\\_fi-digi.pdf \(ihmisoikeuskeskus.fi\)](https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/IOK_CHR_fi-digi.pdf) Viitattu 19.4.2021.
- Ihmisoikeusliitto (2021) Mitä ihmisoikeuksilla ja perusoikeuksilla tarkoitetaan? [Yleisesti – Ihmisoikeudet.net](https://yleisesti-ihmisoikeudet.net) Viitattu 2.2.2021.
- Ihmisoikeusliitto (2021 A) Tietoa meistä. [Tietoa meistä - Ihmisoikeusliitto](https://tietoa-meista-ihmisoikeusliitto.fi) Viitattu 7.3.2021.
- International Association of Schools of Social Work (IASSW) (2021) IASSW Vision & Mission Statement. [IASSW Vision & Mission Statement • International Association of Schools of Social Work \(IASSW\) \(iassw-aiets.org\)](https://www.iassw-aiets.org/IASSW-Vision-Mission-Statement) Viitattu 7.3.2021.
- International Council on Social Welfare (ICSW) (2021) What we do. [what we do \(icsw.org\)](https://www.icsw.org/what-we-do) Viitattu 7.3.2021.
- International Federation of Social Workers (IFSW) (2018) Sosiaalisen työn globaali lausunto eettisistä periaatteista. [Global Social Work Statement of Ethical Principles - Kansainvälinen sosiaalityöntekijöiden federaatio \(ifsw.org\)](https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles) Viitattu 7.3.2021.

- International Federation of Social Workers (IFSW) (2014) Sosiaalityön globaali määritelmä. [Sosiaalityön globaali määritelmä - Kansainvälinen sosiaalityöntekijöiden federaatio \(ifsw.org\)](#) Viitattu 7.3.2021.
- Justitieministeriet (2021) Grundläggande och mänskliga rättigheter. [De grundläggande och mänskliga rättigheterna är fundamentala rättigheter som gäller alla - Justitieministeriet \(oikeusministerio.fi\)](#) Viitattu 16.3.2021.
- Justitieministeriet (2017) Nationell handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter 2017-2019. Helsingfors: Justitieministeriets publikation 10/2017. [OM\\_10\\_2017.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#) Viitattu 16.3.2021.
- Julkunen, Raija (2017) Muuttuvat hyvinvointivaltiot – Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina. Jyväskylän Yliopisto: SoPhi. [978-951-39-7146-5.pdf \(jyu.fi\)](#) Viitattu 19.5.2021.
- Juvonen, Tuula (2017) Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 398-410.
- Kannasoja, Sirpa (2018) Sosiaalinen toimintakyky – Käsitteen suomalainen kehityshistoria. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 39-60.
- Kansaneläkelaitos, KELA (2021) Sosiaaliset perus- ja ihmisoikeudet Suomessa. [Sosiaaliset oikeudet - kela.fi](#) Viitattu 19.4.2021.
- Karjalainen, Pekka (2017) Aikuissosiaalityö. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo. Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tietosanoma Oy, 247-259.
- Ketola, Tuija & Era, Taina & Moilanen, Johanna (2018) Tulkintoja sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennuksen arjessa. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 291-317.
- Kiviniemi, Kari (2018) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, Raine (2018) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 73-87.

- Konttinen, Juha-Pekka (2017) YK:n vammaissopimus ja Suomi – Kohtuulliset mukautukset vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttajana. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö. Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy, 98-113.
- Koskiluoma, Kristiina (2015) Sosiaalialan ammattilaisen harkintavalta. Talentia-lehti kesä 15, 2015. [Sosiaalialan ammattilaisen harkintavalta - Talentia-lehti \(talentia-lehti.fi\)](#) Viitattu 3.2.2021.
- Koskinen, Henri (23.1.2020) Sisällönanalyysi aineiston ensimmäisenä lukutapana. Luentomateriaali - STYÖ 2940 Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät. Viitattu 28.10.2020.
- Laitinen, Jaana (2019) Suomalaiset luottavat hyvinvointivaltioon, vaikka politiikassa se on joutunut takapenkille. Talentia-lehti 13 toukokuuta 2019. [Suomalaiset luottavat hyvinvointivaltioon, vaikka politiikassa se on joutunut takapenkille - Talentia-lehti](#) Viitattu 19.5.2021.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (821/2000) Finlex [Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja... 812/2000 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#) Viitattu 2.2.2021.
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta (702/2020) Finlex [Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain... 702/2020 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®](#) Viitattu 2.2.2021.
- Libal, Kathryn & Berthold, Megan & Thomas, Rebecca & Healy, Lynn (2014) Section II – Policy, Research, and Social Justice. Teoksessa Libal, Kathryn & Berthold, Megan & Thomas, Rebecca & Healy, Lynn. Advancing Human Rights in Social Work Education. United States of America: Council on Social Work Education, 189-191. [CSWE\\_AdvancingHumanRights\\_Amazon600cmyk\\_fonts \(utu.fi\)](#) Viitattu 12.3.2021.
- Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) (2018) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Liukko, Eeva & Koivisto, Juha & Tiirinki Hanna (2018) Pysyvät ja muuntuvat segmentit palvelujärjestelmän ja paikallisten ilmiöiden jäsentäjinä. Tutkimuksesta



- tiivisti: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. [THL Tutkimuksesta tiiviisti Segmentointi PKPK 031218.pdf \(julkari.fi\)](#) Viitattu 19.5.2021.
- Liukko, Eeva (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006. [liukko3.pmd \(socca.fi\)](#) Viitattu 14.2.2021.
- Mapp, C. Susan (2007) Human Rights and Social Justice in a Global Perspective: An introduction to International Social Work. New York: Oxford University Press, incorporated, 17-28. [ProQuest Ebook Central - Reader](#) Viitattu 10.3.2021.
- Mattila-Aalto, Minna (2018) Kuntoutuskäytäntöjen laadullisen analyysin merkityksestä kuntoutuksen sosiaalisen ulottuvuuden ymmärtämisessä – tapausesimerkki huumeriippuvuuden hoidosta. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 215-238.
- Mikkola, Matti (2017) Euroopan sosiaaliset ihmisoikeudet ja Suomi. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö (toim.) Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen yliopistopaino Oy, 38-66.
- Määttä, Anne (2018) Sosiaalinen kuntoutus ja yhteensovittavan johtamisen työskentelyprosessi. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. DIAK Työelämä. Tampere: Juvenes Print Oy, 26-38.
- Niemelä, Pauli (2020) Sosiaalityön arvoperusta ja vastuullisuus asiakassuhteessa. Teoksessa Suoninen-Erhiö, Lea & Pohjola, Anneli & Satka, Mirja & Simola, Jenni (toimittaneet). Sosiaaliala uudistuu – Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä, 231-248. Helsinki: Huoltaja-säätiön julkaisuja. [SU-ia.pdf \(huoltaja-saatio.fi\)](#) Viitattu 27.2.2021.
- Nieminen, Ari (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. DIAK Työelämä. Tampere: Juvenes Print Oy, 10-24.
- Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura (2017) Johadanto – Sosiaalisista oikeuksista. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö (toim.)

- Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen yliopistopaino Oy, 6-18.
- Piirainen, Keijo (2018) Yhdenmukaisuutta ja tapauskohtaisuutta sosiaaliseen kuntoutukseen – Palveluohjaus julkisen toimijan ratkaisuna. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. DIAK Työelämä. Tampere: Juvenes Print Oy, 39-57.
- Piirainen, Keijo & Linnankangas, Ritva & Suikkanen, Asko (2018) Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin? Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 98-122.
- Poikonen, Heidi (2017) Perusoikeussäätelyn vaikutuksista oikeuteen saada päihdepalveluja. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö. Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 114-137.
- Poikonen, Heidi (2018) Peruspalveluiden saavutettavuus ja oikeusturva päihdehuollossa. Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. [peruspalveluiden\\_saavutettavuus.pdf \(ehyt.fi\)](#) Viitattu 8.2.2021.
- Puumalainen, Jouni (2018) Asiakastyö sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kuntoutus 4/2018, 40-47. [https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2019/12/Kuntoutus-4\\_18-netti\\_kokolehti-kansineen.pdf](https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2019/12/Kuntoutus-4_18-netti_kokolehti-kansineen.pdf) Viitattu 25.10.2020.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toimittaneet) (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Raivio, Helka (23.5.2017, 1-20). Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteellistä tarkastelua. Pro Sos hankevierailu/Lahti.  
<http://paijathameensosiaalityo.pbworks.com/w/file/fetch/118189074/Helka%20Raivio%20esitys.pdf> Viitattu 26.10.2020.
- Raivio, Helka (toim.) (2018) Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta. Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015-2018 loppuraportti. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus 7/2018. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN\\_ISBN\\_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN_ISBN_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1) Viitattu 27.10.2020.

- Raivio, Helka (2018 A) Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena – Toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen, Ari (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. DIAK työelämä. Tampere: Juvenes Print Oy, 97-117.
- Ranta, Juha & Kuula-Luumi, Arja (2017) Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 413-426.
- Rautiainen, Pauli (2017) Sosiaaliset oikeudet ihmisoikeuksina. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö. Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy, 20-37.
- Reisch, Michael & Garvin, Charles D. (2016) Social Work and Social Justice: Concepts, Challenges, and Strategies. New York: Oxford University Press, incorporated. [ProQuest Ebook Central - Reader](#) Viitattu 14.3.2021.
- Rigaud, Joseph (2020) Toward a Pragmatic Understanding of Rawls' Social Justice Theory in Social Work: A Critical Evaluation. Journal of Human Rights and Social Work (2020) 5:147-156. [Toward a Pragmatic Understanding of Rawls' Social Justice Theory in Social Work: A Critical Evaluation \(utu.fi\)](#) Viitattu 12.3.2021.
- Rivas, Carol (2012) Coding and analysing qualitative data. Vinkkiartikkeli 2 - STYÖ 2940 Laadullisen tutkimuksen analyysimentelmät. Viitattu 28.10.2020.
- Rostila, Ilmari (2018). Toiminnallinen identiteetti - Uusi näkökulma yksilöön ja sosiaaliseen kuntoutuksessa. Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 61-81.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2017) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 46-83.

- Särkelä, Riitta (2021) Järjestöillä on tärkeä paikkansa myös sote-Suomessa. [Järjestöillä on tärkeä paikkansa myös sote-Suomessa - Talentia-lehti \(talentia-lehti.fi\)](#) Viitattu 7.3.2021.
- Talentia (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. [https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia\\_Etiikkaopas\\_2017.pdf](https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf) Viitattu 28.10.2020. PunaMusta Oy; Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry – Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) Asiakkaat ja osallisuus. [Asiakkaat ja osallisuus - Sote-uudistus - THL](#) Viitattu 4.3.2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018) Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatuksikriteereiksi. SOSKU – Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke 2015-2018. Helsinki: PunaMusta Oy. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137281/URN\\_ISBN\\_978-952-343-249-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137281/URN_ISBN_978-952-343-249-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y) Viitattu 28.9.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (14.12.2018) Sosiaalisen kuntoutuksen jaettu kokonaisuus. [Sosiaalisen kuntoutuksen jaettu kokonaisuus - THL](#) Viitattu 20.2.2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (17.2.2017). Sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolut. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus/kuntakysely/palvelupolut> Viitattu 26.10.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (25.9.2015). Sosiaalinen kuntoutus. [Sosiaalinen kuntoutus - THL](#) Viitattu 26.10.2020.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turtiainen, Kati & Jäppinen, Maija & Stamm, Ingo (2021) Ihmisoikeudet aikuissosiaalityön lähtökohtana. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toimittaneet). Aikuissosiaalityö – Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna: Gaudeamus, 27-41.
- Tuulari, Saara & Harrikari, Timo & Lappi, Carita (2020) Oikeudellisen osaamisen tarpeita sosiaalityössä – SOHOVA -hankkeen selvitys 03/2020. [loader.aspx \(ulapland.fi\)](#) Viitattu 4.3.2021.

- Sosnet Yliopistoverkosto (2020) Kuntouttava sosiaalityö. <https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Erikoistumiskoulutus/Ammatillinen-lisensiaatinkoulutus/Erikoisalat/Kuntouttava-sosiaalityo> Viitattu 3.11.2020.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Finlex <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P17> Viitattu 21.9.2020.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2021) Kuntoutus. [Kuntoutus - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#) Viitattu 9.2.2021.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2021 A) Sosiaalityö. [Sosiaalityö - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#) Viitattu 4.3.2021.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017). Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05\\_17\\_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf) Viitattu 21.9.2020.
- Suomen perustuslaki (731/1999). Finlex [Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#) Viitattu 29.11.2020.
- United Nations (1948) Universal Declaration of Human Rights. [OHCHR](#) | Viitattu 7.3.2021.
- Valkonen, Tanja (2017) Sosiaalihuollon oikeussuojajärjestelmä ja asiakkaan tosiasialliset oikeudensaantimahdollisuudet. Teoksessa Nykänen, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura & Mattila, Yrjö. Sosiaaliset oikeudet – näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy, 166-179.
- Väisänen, Raija (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 19-38.
- World Health Organization (2004) CBR – Strategy for Rehabilitation, Equalization of Opportunities, Poverty Reduction and Social Inclusion of People with Disabilities. Joint Position Paper 2004. [A5 \(who.int\)](#) Viitattu 6.3.2021.
- Wronka, Joseph (2014) Human Rights as the Bedrock of Social Justice: Implications for Advanced Generalist Practice. Teoksessa Libal, Kathryn & Berthold, Megan & Thomas, Rebecca & Healy, Lynn. Advancing Human Rights in Social Work

Education. United States of America: Council on Social Work Education, 19-38.  
[CSWE\\_AdvancingHumanRights\\_Amazon600cmyk\\_fonts \(utu.fi\)](#) Viitattu 12.3.2021.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014). Finlex [Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#) Viitattu 11.1.2021.

Yhdistyneet kansakunnat (YK) (2021) Mitä YK tekee. [Mitä YK tekee? | Suomen YK-liitto](#) Viitattu 7.3.2021.

## LIITTEET

### LIITE 1. HAASTATTELUN INFOKIRJE

Hei!

Teen Turun Yliopistossa sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa, jonka aiheena on sosiaalinen kuntoutus oikeudellisesta näkökulmasta. Tule mukaan kertomaan näkemyksesi palvelusta. Tavoitteeni on tuottaa tietoa sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen toimivuudesta sosiaalityön kentällä tutkimalla sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia palvelusta.

Tutkimukseni on laadullinen tutkielma, jossa aineistokeruumenetelmänä sovellan haastattelua. Haastattelut ovat yksilöhaastatteluja, jotka suoritetaan ja tallennetaan Teamsissä. Kun tutkielma on valmis, Teamsissä tallennettu aineisto hävitetään. Kaikki tieto käsitellään luottamuksellisesti sekä eettisiä periaatteita noudattaen ja yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa lopullisesta tutkielmasta.

Haastattelu kestää noin 1-1,5h ja voidaan toteuttaa joustavasti, teidän aikataulunne mukaan.

Olisin hyvin kiitollinen, jos teillä olisi mahdollisuus osallistua tutkielmaani tekoon. Mikäli olet halukas osallistumaan, ole yhteydessä puhelimitse tai sähköpostitse, niin voimme sopia ajan haastattelun toteuttamiseksi.

Ystävällisin terveisin

Daniela Järvistö

(Yhteystiedot)

(Tutkielman ohjaajan yhteystiedot)

## LIITE 2. HAASTATELUN KYSYMYSRUNKO

Tämä haastattelu on niin sanottu teemahaastattelu. Pyrkimys olisi, että saisin sinun näkökulmasi, sinun oma kuvaus sosiaalisen kuntoutuksen prosessista ja kokemuksistasi sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Tietoa haastattelusta:

Haastattelut tallennetaan Teamsissa ja muutetaan tekstimuotoon. Kaikki tieto käsitellään luottamuksellisesti sekä eettisiä periaatteita noudattaen. Tämä tarkoittaa, että yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa lopullisesta tutkielmasta. Lisäksi noudatan vaitiolovelvollisuutta.

Taustatiedot

- Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä työssäsi sosiaalisen kuntoutuksen parissa?
- Millainen tausta sinulla on?
- Millainen koulutus sinulla on?

Kokemukset palvelusta

- Miten määrittelisit sosiaalista kuntoutusta?
- Millaisia kokemuksia sinulla on sosiaalisesta kuntoutuksesta, kerro vapaasti.
- Millä tavalla sosiaalinen kuntoutus on organisaatiossanne järjestetty?
- Millaiset resurssit toteuttamiseen on varattu ja kuka teidän organisaatiossa myöntää sosiaalista kuntoutusta?
- Kenelle sosiaalista kuntoutusta tarjotaan?
- Jääkö joku palvelun ulkopuolelle?



### Lainsäädäntö

- Millaisia ajatuksia sinulla on sosiaalisen kuntoutuksen ohjaavasta lainsäädännöstä, kerro vapaasti.
- Mitkä lait ohjaavat palvelua?
- Onko lain määritelmä palvelusta mielestäsi selkeä?
- Millaisia ajatuksia teillä on sosiaalisesta kuntoutuksesta osana sosiaalipalveluja?
- Minkälaista lainsäädäntöä kaipaavat?
- Vastaako lainsäädäntö mielestäsi tarvetta?
- Millaiset toimintaohjeet olet palveluun liittyen saanut omasta organisaatiostasi? Mitä hyötyä näistä ohjeistuksista on ollut?

### Asiantuntijuus

- Mikä on mielestäsi sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntijuus?
- Millaista osaamista työntekijältä vaaditaan?
- Mikä on sinun roolisi?

### Asiakasnäkökulma

- Miten asiakas ohjautuu palvelun piiriin? Voitko kertoa esimerkin millaisessa tilanteessa myönnet asiakkaalle sosiaalista kuntoutusta?
- Kenelle palvelua myönnetään? Onko olemassa ikähaarukkaa tai muuta? Onko sukupuolella väliä?
- Minkä sopimuksen alla asiakas on, joka saa sosiaalista kuntoutusta?
- Kuka teillä tuottaa sosiaalista kuntoutusta, kunta vai yksityinen palvelun tuottaja?
- Liittykö palvelun saamiseen ja/tai tuottamiseen haasteita?
- Onko palvelun toteutuksessa haasteita?

Miten sosiaalista kuntoutusta voisi kehittää?

Kysymykset loppuivat tähän. Haluaisitko lisätä jotakin tai haluatko kommentoida haastattelua?

Kiitos, kun osallistuit tutkielmaan. Tutkielmasta on mahdollista saada oma kopio työstä, sähköisenä linkkinä. Ystävällisesti ole yhteydessä, mikäli toivot työn kirjallisena.

Kiittäen

Daniela Järvistö

Turun Yliopisto, sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija

(Tutkielman ohjaajan yhteystiedot)

## LIITE 3. TUTKIMUSLUPA HAKEMUS

Opiskelen Turun Yliopistossa ja pääaineeni on sosiaalityö. Haen tutkimuslupaa opintoihini kuuluvan pro gradu -tutkielman tekemiseksi.

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalihuoltolain mukaisesta sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen toimivuudesta sosiaalityön kentällä tutkimalla sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia palvelusta. Tutkielman on tarkoitus valmistua kesän 2021 aikana.

Tutkijana sitoudun noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavat voivat koska tahansa kieltää itsensä koskevan aineiston käytön ja kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. Kaikki haastattelun kautta saatu tieto on luottamuksellista, eikä sitä anneta ulkopuolisille. Tutkimuksen aineistoa käsittelem kunnioittaen. Raportoinnissa pyrin huolellisuuteen ja turvaamaan haastateltavien anonymiteetin. Aineiston säilytän sähköisenä salasanojen takana.

Kemiö xxx.

---

Daniela Järvistö

(Yhteystiedot)